5
سلسلة المقالات والردود
على
الشبهات والمسائل في الحكم والتحاكم
صماد الأثري
مركز الفرسان

މަރުކަޒުލް ފުރުސާން
مركز الفرسان

މިފޮތަށް ހަވާލާދީ

މިފޮތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ހެޔޮގޮތުގައި
ނަގުލުކޮށް ނަކަލުކޮށް ފެތުރުންވަނީ
އެންމެހާ މުސްލިމުންގެ ނަފްޢަށް
ހުރުވައިދެވިގެންނެވެ.

އެހެނަސް އެއި މިފޮތުގައިވާ އެއްވެސް
އެއްޗަކަށް އެއްވެސް ބަދަލުކުރުމެއް
ގެނައުމެއް ނެތިގެއެވެ.

– ފުރަތަމަ ބައި –

2024މ – 1445ހ

އަބޫ ބަކުރު އަލްއާޖުއްރީ (360ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(فَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَغْتَرَّ بِقِرَاءَتِهِ لِلْقُرْآنِ، وَلَا بِطُولِ قِيَامِهِ فِي الصَّلَاةِ، وَلَا بِدَوَامِ صِيَامِهِ، وَلَا بِحُسْنِ أَلْفَاظِهِ فِي الْعِلْمِ إِذَا كَانَ مَذْهَبُهُ مَذْهَبَ الْخَوَارِجِ)

"ފަހެ އެޚަވާރިޖު މީހާގެ ޤުރުއާން ކިޔަވާފުން (ފުރިހަމަ ކަމާއިރު)، އަދި ނަމާދުގައި އޭނާގެ ޤިޔާމު ދިގުކަމާ ހުރި، އަދި އޭނާގެ ރޯދަހިފުން ދެމިގެންވާކަމަށްބަލައި، އަދި އިލްމުގައި އޭނާ ދައްކާ ބަސްތަކުގެ ރީތިކަމާމެދު އޭނާއާމެދު ހެއްލިގެން ދިއުން އެކަށީގެން ނުވެއެވެ! އެއީ އޭނާ ދެކޭ މަޛްހަބަކީ ޚަވާރިޖުންގެ މަޛްހަބު ކަމުގައިވާނަމައެވެ."

[الشريعة: ١/٣٤٥]

ފިހުރިސްތު

ބުނުމުގެ އާދާބާއި ތަޢާރުފުން

ޙުކްމުގެ އާޔަތާއި ޚަވާރިޖުން

ބުނުމުގެ އާދަބާއި ޤަވާޢިދުން

ބުނުމުގެ އާދަބުގައި ސަލަފުންގެ ބަސްފުޅުތައް ދުލާވުމަށް ބާރުލުމުން ދަރަވި މާނަ ނަހާ، އެއްވެސް ޝަރުޢީއްޔުނި **ﷲ** ބާރަވިޑްލިވި ޒިކުރު ހިތާމަކަން ބުނުމުކުރާތި މިހާރު ދިޔަނު ބަރުވެގެންވާ ކަލާމުއަކަމުގެ ބުނު މިމާނަ ހިސާ ޤަވާޢިދުންކަމުގައި އަދި އެއީ ކުރެ ކަލާމުކަމާއި، ޤަވާޢިދުންގެ ތަފްޞީލުގެ ބާޒިލުކަން ބަޔާންކުރަމުން ބަޔާއް އިލްމުވެރިންނާއި ކުރިޔަ އަހި މުޢައްލިފުންގެ ތަރުތީބުން:

١) އިބްނުލް މުންޒިރު (319ހ) މިއާޔަތުގެ ދަރުސް ގެންނަވައިފި:

﴿هُوَ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ مِنۡهُ ءَايَٰتٞ مُّحۡكَمَٰتٌ هُنَّ أُمُّ ٱلۡكِتَٰبِ وَأُخَرُ مُتَشَٰبِهَٰتٞۖ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمۡ زَيۡغٞ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَٰبَهَ مِنۡهُ ٱبۡتِغَآءَ ٱلۡفِتۡنَةِ وَٱبۡتِغَآءَ تَأۡوِيلِهِۦۖ﴾ [آل عمران: ٧]

"އަކަލާނގެއީ، ކަލާނގެފާނުގެ މައްޗަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި، މާނަ ސާފުކަމާ އާޔަތް އާއެކީ އެފޮތުގެ އަސްލެވެ. އަދި އެހެން ބައެއް އާޔަތްތަކީ ތަޝާބަހުވާ އާޔަތްތަކެވެ. ފަހެ، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި ފުރަގަސް ދޭ ބައެއް މީހުން، ފިތުނަ ހޯދުމަށާއި، އެއާޔަތްތަކުގެ ތަފްސީރު ހޯދުމަށް ތަޝާބަހުވާ އާޔަތްތަކަށް ތަބާވެއެވެ. (ނިސާއީ، ތިރްމިޛީ އަދި އެހެން ބައެއް އިމާމުންނެވެ.) ފަހެ، އެހެން މީހުން އަތުރާފާ މަލާމާތް ޝަރީޢަތާ ދިމާލަށް ދިޔުން، ދުނިޔެ ފެނުނު ހިތްދެރަ ބަސްބުނުއްވާ، އެއާނާދުލަށް ބަލައިލިޔަ

މާނަކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި އޭގައިވާ އޮޅުންއަރާ މުޝްރިކުން އާޔަތްތަކުގެ ޚުރޫޖުވިއެވެ."

2) ސަޢީދު ބިން ޖުބައިރު (95 ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(أما المتشابهات فهي آيات فِي الْقُرْآن يتشابهن عَلَى النَّاسِ إذا قرءوهن، ومن أجل ذَلِكَ يضل من ضل ممن ادعى بهذه الكلمة، فكل فرقة يقرؤون آية من الْقُرْآن يزعمون أنها لَهُمْ أصابوا بِهَا الهدى، وَمَا يتبع الحرورية من المتشابه قول الله عز وجل: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ ثُمَّ يقرؤون معها: ﴿ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾، فَإِذَا رأوا الإمام يحكم بغير الحق، قَالُوا: قَدْ كفر، فمن كفر عدل بِهِ، ومن عدل بربه فقد أشرك بربه، فهؤلاء الأئمة مشركون، ومن أطاعهم فيخرجون فيفعلون مَا رأيت، لأنهم يتأولون هَذِهِ الآيَة، وفتحت لَهُمْ هَذِهِ الآية بابا كبيرا)[1]

މާނައީ: "މުތަޝާބިހު އާޔަތްތަކަކީ ޤުރްއާނުގައިވާ، މީސްތަކުން އެއާޔަތް ކިޔާއިރު އޮޅުންއަރާ (ޝުބުހާ) ވައްތަރުވާ ގޮތަށްވާ އާޔަތްތަކެވެ. އެހެންވެގެން މިކަލިމަ ނަގައިގެން ދައުވާކުރާމީހުން މަގުފުރެދުނު ބަޔަކު މަގުފުރެދިގެން ދިޔައެވެ.

---

[1] تفسير ابن المنذر: ١٢١/١

ކޮންމެ ފިރުޤާއެއްވެސް ޤުރްއާނުން އާޔަތެއް ކިޔަވާފައި، ދެން އެއާތަތަކީ އެމީހުންކޮޅަށްވާ، (އެމީހުން ދެކޭގޮތަށް ގަތަރަކަސްތޫ) އާޔަތެއްކަމުގައި، އަދި އެއާތަބަރުން އެމީހުންނަށް ހިތާހަމު ތިބުނަމުން ދަޢުވާކުރެއެވެ.

ހަރޫރީން (ޚަވާރިޖުން) ތަބާވާ މުތަޝާބިހު އާޔަތްތަކުގެ ތެރެއިން: الله ބައްޢަ ވަޙްޔުކުރެއްވި މިބަސްފުޅުވެއެވެ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ ދެން އެމީހުން އެއާއަކު (އެމާނަކުރަން ބޮޑު ކާފިރުކުރަން) މިއާޔަތް ހިތަކަވާއެވެ: ﴿ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾

ދެން އެމީހުންނަށް ވެރިޔާ ބައްޑަގާއި ނިޒާޢަތް ބުރުސްވުރާޖަހުން ފުނިއްޓުނަކަ އެމީހުން ބުނެއެވެ:

"އޭނާ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ! އަދި ކާފިރުވެއްޖެ މީހާ އެވަނީ އެކަލާނގެއާ އެރުން ދަރާތުވާ ހަދަހަދަކަން. އަދި އެކަލާނގެއާ އެރުން ދަރާތުވާ ... އޭނާގެ ... ... އަދި ... ..."

ދެން އެމީހުން ... ... (... ... ...) ... ...

އެހެނީ އެމީހުން މިއާޔަތް ތައުވީލުކޮށް އެގޮތަށް މާނަކުރަނީއެވެ. އަދި މިއާޔަތް އެމީހުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ ބާބެއް ހުޅުވާލިނެވެ!" މިއެވެ.

3) އަބޫބަކުރު އަލްއާޖުއްރީ (360ހ) ވެސް ހަމަ މިގޮތަށް ވިދާޅުވިއެވެ.[2]

ޙައްޤު ތެދެވެ. ޙުކުމުގެ އާޔަތުގެ މައްޗަށް ބަލައިރު އެކަން ބައިވަރު މައްސަލަތަކެއް އުފައްދާ، އެއިން ބުނުމް ހޫދަން ދިއުމުގެ މައްސަލަތަކެއް އެކި ގޮތްގޮތަށް ނެރެ، އެބައް ބަދަލު ކާފަރުކަން، މުރުތައްދު ބުނުމުޖަހާ، ކައިވެނިތައް ބާޠިލުކުރުން، ނަމާދުތައް ބަހަނުކުރުން މިނޫންވެސް އެފަދަ ކަމެއްކުރުން ބޮޑު ބާބެއް މިއިން ހުޅުވާލިއެވެ.

4) އަބޫބަކުރު އަލްޙައްދާދު (800ހ) ގެ ތަފްސީރުގައި ބަޔާންކުރިއެވެ:

(ذهب الخوارج إلى أنّ معنى الآية: (ومن لم يحكم بما نزّل الله وحكم بخلافه كان كافرا بفعل ذلك، اعتقادا كان أو غير ذلك)، وكفّروا بذلك كلّ من عصى الله تعالى بكبيرة أو صغيرة، وأدّاهم ذلك إلى الضّلال والكفر تكفيرهم الأنبياء صلوات الله عليهم بصغائر ذنوبهم! وأما عامّة أهل

[2] الشريعة للآجري: ٣٤١/١

الإسلام قالوا: إن المراد بهذه الآية: أنّ من جحد شيئا مما أنزل الله مثل ما فعله اليهود من التحريف والتبديل وإنكار بعض آيات الله تعالى، ﴿فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ أي أهل هذه الصّفة بمنزلة الكافر بالكتب وبالرّسل كلّها. يدلّ على هذا أنه لا خلاف أنّ من لم يقض بينهم بما نزّل الله لا يكفر بأن لم يحكم؛ لأنّ أكثر الناس بهذه الصّفة، والحاكم بين الناس في كثير حالاته لا يحكم، فإذا صلح الخوارج أن يزيدوا في ظاهر اللفظ فيقولوا معناه: (من لم يحكم بما نزّل الله وحكم بخلافه) صلح لغيرهم أن يقولوا معناه: ومن لم يحكم بصحّة ما نزّل الله.)[3]

މާނައަކީ: ' الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ﴾ ޚަވާރިޖުން ދެކުނީ އެއާޔަތުގެ މާނައަކީ: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކޮށް، އެއާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކޮށްފި މީހާއީ އެކުއި ބަޔަކުގެ ސަބަބުން ކާފަރެއްކަމަށެވެ. އިބްނުޖުޒައްޔު (އެބަހީ: އިސްލާމްދީނުގެ ޢިލްމުވެރިން ކަމުގެ) ހުއްޓަސް ނުވަތަ އެހެން ބުނެލުމުގެއެވެ.

އަދި އެހެރިން ބޮޑުފާފައަށް ނުވަތަ ކުޑަފާފައަށް ކޮށްގެންވިޔަސް الله އަށް އުޅުއްވިޔަސް ކޮށްފި މީހާއީ މުރުތައްދުވެގެންނެއް (އެހެން الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ

[3] كشف التنزيل في تحقيق المباحث والتأويل: ٢ / ٤٠٢

ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރިޔޭ) ކާފަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭގެ ސަބަބުން އެވެރިންވެސް މަގުފުރެދުމާއި ކުފުރަށް ގެންދިޔައެވެ. އެއީ ނަބިއްޔުންވެސް، އެބަޔަކުންނަށް ކުދި ފާފަތައް ކުރެވިފައިވުމުން އެއިން ކާފަރުކުރާނީއެވެ. (އެހެން ޙާޖިތުކުރުމުންނެވެ.)

ދެންފަހެ އިސްލާމްކަމުގެ އަހުލުވެރި ޢާއްމު އެންމެހާ މީހުން ބުނީ: މިއާޔަތުގެ މުރާދަކީ: الله ބާވައިލެއްވި އަޙްކާމަކަށް އިންކާރުކުރުން މިއެވެ. އެއީ ޙަލާލީން ކަންތައްދުވި ގޮތަށް، الله ތަޢާލާގެ ބަސް އާޔަތްތަކަށް ތަބާވެރިކަން ބަދަލުކޮށް އިންކާރުކުރުމުންނެވެ. ﴿فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ އެބަހީ: މިހެން ސިފަކުރި މީހާއީ (ބާވައިލެއްވުން) ތޯރާތާއި ހުރިހާ ރަސޫލުންނަށްވެސް ކާފަރުވާމީހާގެ ދަރަޖާގައިވާ މީހެކެވެ.

މިކަމަށް ދަލީލުކުރަނީ: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް އަމިރުންގެ މުދަލުގައި ނިޔާކަނޑައެޅުމާ މިހާ، އޭނާ އެކަން ޙުކްމު ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން ކާފަރުނުވާނޭކަމަށް އެއްވެސް ޚިލާފެއްނެތެވެ!

އެހެނީ މިސްކީނުންގެ ތަޢުލީން ގިނަ މީހުންނަށްވުރެ މިސްތަރުކަމަށެވެ! އަދި މިސްކީނުކަމުގެ ކުދިކަމައި ޙުކުމްކުރާ މިހާ، ގިނަ ބާރުތަކެއްގައި (الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް) ޙުކުމް ނުކުރާށެވެ!

ދެންފަހެ ޚަވާރިޖުގެ ބޮޑުބޮޑުކަން ޚަވާރިޖުން އެބަހީ އެއްކަމެއް އިލްމުކުރުން އެއީ "الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ އަދި އެއާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރި

މިހާރު" ބުނަން އެމީހުންނަށް ހުކުމްކުރަމާ؛ ހަމަ އެހުރުން މިހުންނަން އެއާޔަތުގެ މާނައަކީ: "الله ބާވައިލެއްވި ތަކެތީގެ ބޭރުން ހުކުމްކުރާ މިހާރު" ބުނުމަކީ ހަމަ ކުފުރުވެއެވެ." މިއެވެ.

5) ފަޚްރުއްރާޒީ (606ހ) އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ހުކުމްގެ އާޔަތުގެ ތަފްސީރު ގެނައުމެވެ:

(قَالَتِ الْخَوَارِجُ: كُلُّ مَنْ عَصَى اللَّه فَهُوَ كَافِرٌ. وَقَالَ جُمْهُورُ الْأَئِمَّةِ: لَيْسَ الْأَمْرُ كَذَلِكَ، أَمَّا الْخَوَارِجُ فَقَدِ احْتَجُّوا بِهَذِهِ الْآيَةِ وَقَالُوا: إِنَّهَا نَصٌّ فِي أَنَّ كُلَّ مَنْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّه فَهُوَ كَافِرٌ، وَكُلُّ مَنْ أَذْنَبَ فَقَدْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّه، فَوَجَبَ أَنْ يَكُونَ كَافِرًا)[4]

މާނައީ: "ޚަވާރިޖުން ބުނަނީވެ: "الله އަށް އުރެދިއްޖެ ކޮންމެ މީހަކީ ކާފިރެކެވެ." ޖުމްހޫރު އިމާމުން ވިދާޅުވިއެވެ: "ކަންތައް އޮތީ އެހެންނެއް ނޫނެވެ!"

ދެންފަހަ ޚަވާރިޖުން މިއާޔަތުން ހުއްޖަތް ދެއްކިއެވެ. އަދި ބުނެއެވެ: "މިއީ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހުކުމްނުކުރާ ކޮންމެ މީހަކީ ކާފިރެއްކަމުގައިވާ ބަޔާނާ ނައްޞެކެވެ! އަދި ފާފައެއްކޮށްފި ކޮންމެ މީހަކު އެބަހީ الله

---

[4] تفسير الرازي: ١٢ / ٣٦٧

ބާވައިތެއްލި ގޮތާ ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރެވޭތީއެވެ. އެއިން ނާޖިމްކުރަނީ އެމީހަކު ކާފިރަކަށްވުމުގެ." މިއެވެ.

6) އިބްނު މުޢުތައްޒު (296ހ) ޚަވާރިޖަކާ ބައްދަލުވުން

ވާހަކަދެއްކަވުން ގެނައެވެ:

(درست. وكان يرى رأى الخوارج ويرى الدار دار كفر، ويقول: قد عطلوا الأحكام وغيروها. وقد قال الله: ﴿ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون﴾)[5]

މާނައީ: "މި ދަރުސްވަޖެ ދިރާސީ ޚަވާރިޖުންގެ ރައުޔުގައެވެ. އަދި އޭނާ ދާރުކުފުރު މިބިމަކީ ކާފިރުބިމެވެ! އަދި ބުނެއެވެ: "އެހެނީ އެމީހުން (އެބަހީ: ހައްބާސީ ފިރުނުނާއި ބޫމުން (ޝަރީޢަތުގެ) ހުކުމްތައް ތަޢުޠީލުކުރީ ބަދަލުކުރީ ގެއްލުވާލައިފިއެވެ! އަދި الله ތަޢާލާ އަންގަވާފައިވަނީ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ އެވެ." މިއެވެ.

---

[5] طبقات الشعراء: ١ / ٣٣٤

7) އަބުލް ޤާސިމް ޢުމަރު ބިން ޙުސައިން އަލްޚިރަޤީ (344ހ) ގެ އަރިހުގައި ފުރުޤުގައި ބުނުމުގެ އާއްމުގައި ޚާއްޞަވާނެއެވެ:

(وقد نص الله في ذلك في أمر اليهود وأنهم يحرفون الكلم عن مواضعه، فخالفوا ما كتب عليهم في التوراة، فقال عز وجل: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ﴾ فكان ظاهر ذلك يدل على أنه من فعل فعلهم، واخترع حكماً خالف به حكم الله، وجعله ديناً يعمل به فقد لزمه ما لزمهم، حاكماً كان أو غير حاكم وقد روى عطاء بن السائب عن أبي عبد الرحمن عن علي قال: شرب نفر من أهل الشام الخمر، وعليهم يزيد بن أبي سفيان وقالوا: هي لنا حلال، وتأولوا هذه الآية: ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا﴾ الآية، فكتب فيهم إلى عمر رحمه الله فاستشار فيهم الناس، فقالوا: يا أمير المؤمنين نرى أنهم كذبوا على الله، وشرعوا في دينه ما لم يأذن به، فاضرب أعناقهم، وعلي رحمه الله ساكت، فقال: ما تقول يا أبا الحسن؟، فقال: أرى أن تستتيبهم، فإن تابوا جلدتهم ثمانين لشربهم الخمر، وإن لم يتوبوا ضربت أعناقهم، وإنهم كذبوا على الله، وشرعوا في دينه ما لم يأذن به الله، فاستتابهم فتابوا، فضربهم ثمانين ثمانين. قال القاضي: وهذا القول اتفاق من

عمر وعلي على أن من شرع شرعاً يخالف كتاب الله كان له حكم من يقدمه ممن خالف الكتاب)[6]

މާނައީ: " الله އަޙްކާމުތަކުގައި ސަރީޙަކޮށްވާ ޙުކުމްތަކާއި ޚިލާފުވާ ހަރާމްކުރުމުގެ ކަންތަކުގައެވެ. އަދި އުމަރުން ކަލިމަތައް އެއްބަސްވާ ވަނުން ބަރަޙުކާރާ ކަރަފޯ. އެގޮތުން ވައްރާވިގައި އުމުރުގެ މައްސަލަން ކަސްހަތިލި ޙިޔާލީގެންވާ ވަކައްލާ އުމުރުން ޒިޔާދަވީއެވެ.

ދީން الله ގައިރު ވަޙީއްޙާ ވަޙީކުރައްވިއެވެ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ﴾ މިއިން ހާމަވަނީ އުމުރުން ޙަދަރައިން ކަންތައްކުރުން، الله ގެ ޙުކުމްތަކާ އެއިން ޒިޔާދަވާގޮތަށް ޙުކުމްއާ އުޙައްދާ، އަދި އެއީ އެއަށް ޙަވާލުކުރާ ތިރިއުކުމްގައި ހަދައިދީ މިހާ؛ ޖަހާ އުމުރުންނަށް ޙާޒިމުވިކަމަށް މީހާއަށްވެސް ޙާޒިމުވެއްޖެއެވެ. އެއީ ޙުކުމްކުރާ ޙާކިމުއްކުމްގައިވިދާނެސް ނުވެގަ ޙާކިމުއްކުމްގައި ނުވިދާނެސްވެއްވެ.

އެގޮތުން ޙަޖާޖު ބުނުއް ސާއިބުގެ އަޙުރުން، އަބޫ ޙަބީދުއް ރަޙްމާނުގެ އަޙުރުން، ޙަޖީގާރުން ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާކުރެވުނެވެ: "ޝާފިޢީރަޙިމަހުގެ އަހުލުވެރިންގެ ފިޤުއިން ބަޔަކު ބަސްގާ ބުނެވެ. އެމީހުންގެ މައްސަލަ

[6] أحكام القرآن: ١ / ١٠٥٥

ކަނޑައެޅިފައިހުރި ނަޞީބު ބުން އަޅާ ސުލްޠާނުއެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނީ: ތިމަންނާމެންނަކީ އެ ހުއްދަވެ ބަލާލެވޭނެތީއެވެ."

އަދި އެމީހުން މިއާޔަތް ތަޢުވީލުކޮށް އެހެން މާނައަކަށެވެ: ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا﴾ ދެން ޢުމަރު އެމީހުންނާމެދުގައި މަޝްވަރާކުރެއްވި ޞަޙާބީންނެވެ. ޢަލީ ބުނުއްވިއެވެ:

"އޭ އަމީރުލް މުއުމިނީނެވެ! އަހަރުމެންނަށް ފެންނަނީ އެމީހުން އެވަނީ ﷲ ގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދާ، އަދި އެކަލާނގެ ދީނުގައި އެކަލާނގެ ހުއްދަ ނުދެއްވާ ކަންތައްތަކެއް ޝަރީޢަތްކޮށްފައެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހުންގެ ކަރުތައް ކަނޑާލާށެވެ!"

ޢުމަރު އަޅުގަނޑު ހަމަހުންނެވިއެވެ. ދެން ޢަލީ ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ އަބޫ ޙަފްޞުއެވެ! މިއީ ކޮންކަމެއް ހާހުއްޓެވެ؟"

ޢަލީ ވިދާޅުވިއެވެ:

"އަހަރެންނަށް ފެންނަނީ މިއީ އެމީހުންގެ ގޮތުގައި ތައުބާވުމަށް ބުނުމެވެ. އެމީހުން ތައުބާވެއްޖެނަމަ ބޮއިކަމުގެ ބަދަލުގައި ނިކަމެތިކަމާ އަސީރުކަމާ އެމީހުން ނަމަ ހަދަތުތަކުގެ ތަޢުޒީރެއް ދޭންވާނެއެވެ. އެމީހުން ތައުބާ ނުވެއްޖެނަމަ ތަޢުޒީރު ހުރެގެން ނުވާނެއެވެ. އެމީހުންވަނީ ﷲ ގެ މައްޗަށް

ދޭގުރަދާ، އަދި އެކަކާނުގެ އިދިރަ ނުދާއްވާކަމުގެ ދިނުގައި ޝުބުހައިކަނޑުފައެވެ."

ދެން އެކަކާގެދާނު އެމީހުންނަށް ތައްޓަފުޅުނު އެއްޗެއްގުރުން އެމީހުން ތައްޓަފުޅެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ގައިގައި އަނގޮޅަ އެމިފަހަރު ހައްދުޤުއްސުމުއެވެ.

މިއީ ޢުމަރު އާއި ޢަލީގެ ޢަހުދުންވާ ދިއްމިތާޝާކާވެ. އެއީ ﷲ ގެ ފޮތާ ހިތްފުވެގެންވާ ޝަރީޢަތުގައި ފިޔާއަށްވަނީ ދިސްފޮދިރިގަޔާ ފޮތާ ހިތްފުވެ ފިޔާގެ ޚިލާފުވެ." މިއެވެ.

އެހެން ބަސްއެގައި ވިދާޅުވިއެވެ:

(والقرآن يدل على أن كل من ابتدع في الدين بدعة فهو من الخوارج؛ لأنهم إذا ابتدعوا تجادلوا وتفرقوا فكانوا شيعاً ، فمن قدر منهم على الخروج خرج، ومن عجز فسيفه في قلبه...)[7]

މާނައީ: "ޤުރުއާން ދަލީލުކުރަނީ ދިނުގައި ބިދުޢައެއް އުފައްދައިފި ކޮންމެ މީހަކީ ހަވާރިޖުންގެ ތެރެއިންވާ މީހެއްކަމެވެ. އެހެނީ އެމީހުން ބިދުޢައެއް އުފައްދައިފިނަމަ (އެގޮ ދިފާޢުގައި) ޖަދަލުކުރާނެ، އަދި ވަކިވެގެން، ދެން ޖަމާޢަތްތަކަކަށް ވެގެންދެއެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ތެރެއިން (ވެރިންނާއި

ޢާއްމުންނާ ދެކޮޅަށް ހަތިޔާރު ހިފައިގެން) ނިކުންނަން ކުޅަދާނަވެއްޖެ ވިޔަސް ނިކުމެއެވެ. އެކަމަށް ޝުކުރުވެރިއެއްޖެހިޔާ، ވަރަށް އާންމުގެ ކަންތައް އާންމުކޮށް އާންމުގެ ހިތްވަރެވެ. (އެބަހީ: އެހެން ނިޔާވެގެންދިޔަ މުސްލިމުން ކާފިރުކަމަށް ހަދައެވެ.)" މިއެވެ.

އެބޭފުޅާގެ ބަހުގައިވެސް އެބަޔާންކުރުއްވި ގޮތަށް ޝަރުޢުކުރުމުގައި ހަވާލުދީން ހެދިގަތުން ﷲ ގެ ޙުކުމްފުޅު ނޫން އެހެން ޙުކުމެއް ގެނެސް، އެކަލާނގެ ދީނަށް ނިސްބަތްކޮށް، ﷲ އަށް ނިސްބަތްކޮށް، އެކަލާނގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދަމުވެ. ދީނުއެކުލަވުމުގައި އެކަން ހަދަމުވެ. އެހެންނަކަމުން މިޔޭ ފަރަތް ދީނުގެތެރެއިން ހުއްޓުމެވެ.

8) އަލްޖައްޞާޞު (370ހ) މިއާޔަތުގެ ތަފުސީރު ގެނައެވެ:

(وَقَدْ تَأَوَّلَتْ الْخَوَارِجُ هَذِهِ الْآيَةَ عَلَى تَكْفِيرِ مَنْ تَرَكَ الْحُكْمَ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ غَيْرِ جُحُودٍ لَهَا وَأَكْفَرُوا بِذَلِكَ كُلَّ مَنْ عصى الله بكبيرة أو صغيرة...)[8]

މާނައީ: "ޚަވާރިޖުން މިއާޔަތް ތައުވީލުކުރީ މާނަކުރީ، އިންކާރުކޮށްފައިނުވި ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްކުރުން ދޫކޮށްލާ މީހާ ކާފިރުކުރުމަށް ދިޔައެވެ! އަދި އެކަން މަތިވެރިކޮށް (ކާފަރުއެއްކަމާ ކޮންމެ މީހެއް ﷲ ބާވައިލެއްވި

---

[8] أحكام القرآن للجصاص: ٤ / ٩٤

ގޮތާ ޒިޔާދަކަން ބުނުއްވުނުގޮތުގެވެ) ބޮޑުފާފަ ނުވަތަ ކުޑަފާފައެއްކުރި ކޮންމެ މީހަކު ކާފިރުކުރިއެވެ." މިއެވެ.

9) ޚަވާރިޖުންގެ ނިޔަ މުތަޝާބިހު އާޔަތްތަކާމެދު ޙުއްޖަތު ދެއްކުމާއި **އަލްޚަޠީބުލް އިސްކާފީ (420ހ)** ވިދާޅުވިއެވެ:

(وأما أن يكون الحكم بخلاف ما أنزل الله كفرا فهو مذهب الخوارج، يذهبون بـ مَن هنا إلى الشياع)[9]

ވަނީ: "الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާއި ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން (ދީނުން ބޭރުވާ ބޮޑު) ކުފުރެއްކަމުގައިވުން ދަންނަވައެވެ! ފަހެ އެއީ ޚަވާރިޖުންގެ މަޛްހަބެވެ. އެމީހުން (مَن) ގެ ތަފްސީރު ނަގާ ޢާއްމުކޮށްގެންނެވެ." މިއެވެ.

10) **އިބްނު ޢަބްދުލް ބައްރު (463ހ)** ވިދާޅުވިއެވެ:

(وقد ضلَّت جماعةٌ من أهلِ البِدَع من الخَوارِج والمُعتزِلةِ في هذا البابِ، فاحتجُّوا بهذه الآثارِ ومِثلِها في تَكفيرِ المُذنِبينَ، واحتجُّوا من كِتاب اللَّه بآياتٍ ليسَتْ على ظاهِرِها، مِثل قولِهِ عز وجل: ﴿وَمَنْ لم يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾... ورُوي عنِ ابنِ عبّاسٍ في قولِ اللَّه عز وجل:

[9] درة التنزيل وغرة التأويل: ٤٦٣/١

﴿وَمَنْ لم يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾، قال: ليسَ بكُفرٍ ينقُلُ عنِ المِلّةِ، ولكِنَّهُ كفرٌ دُونَ كُفرٍ)[10]

މާނައަކީ: "ބިދުޢަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިންނާ ޚަވާރިޖުންނާއި މުޢުތަޒިލީންގެ ބައިގަނޑެއް މިއާޔަތުގައި ދަލީލުނަގައިގެން ދިޔައެވެ. އެމީހުން ފާފަވެރިންނާމެދު ކާފިރުގެ ޙުކުމް އަޅުވައިލުމާ އަޝްކާލުތަކުން އެމީހުން ބުއްދިޔަށް ދެއްކިއެވެ. އަދި الله ގެ ޤުރުއާން އާދޭ ބޭރުފުރުގަދައިވާ ގޮތަށް މާނަ ނުނެގޭ އާޔަތްތަކަކުން ބުއްދިތަރުކުރެއެވެ. އޭގެ މިސާލަކަށް މިފަދަ އާޔަތްތަކެވެ: ﴿وَمَنْ لم يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾[المائدة: ٤٤] " الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ މީހުން ތަފްސީރަށް، އެމީހުންނަކީ ހަމަ ކާފިރުންނެވެ."... މިއާޔަތާމެދު އިބްނު ޢައްބާސްގެ ޤައުލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: 'އެއީ މިއުޅޭކަން ބޭރުވާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު ކުފުރު ދޫނަ ކުފުރެވެ." މިއެވެ.

11) ޝާރިޙު ޤުރުއާނުގައި ޢައްބާސް ޙަދީޘާއި ކަމުގައިވާ **މަޢުލޫމުން** (218ހ) އާ ޚަވާރިޖަކާ ދެމެދު ހިނގާދިޔަ ވާހަކައެއްގައި އަޝްކަރައިވެއެވެ:

---

[10] التمهيد: ١٠/٣٩٠

(أُدْخِلَ خَارِجِيٌّ عَلَى المَأْمُوْنِ فَقَالَ: مَا حَمَلَكَ عَلَى الخروج علينا؟ قَالَ: آية في كتاب اللَّه تعالى. قَالَ: وما هي قَالَ قوله ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾، قَالَ: أَلَكَ عِلْمٌ بِأَنَّهَا مُنْزَلَةٌ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: وَمَا دَلِيْلُكَ؟ قَالَ: إِجْمَاعُ الأُمَّةِ قَالَ: فَكَمَا رَضِيتَ بِإِجْمَاعِهِم فِي التَّنْزِيلِ فَارْضَ بِإِجْمَاعِهِم فِي التَّأْوِيْلِ. قَالَ: صَدَقْتَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ.)[11]

މާނައީ: "އެއްފަހަރަކު މައުމޫނުގެ ގާތަށް ޚަވާރިޖުންގެ މީހަކު ވައްދުނެވެ. ދެން މައުމޫން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ: "ކަލޭ އަހަރުމެންނާ ދެކޮޅަށް ނިކުމެ ޚުރޫޖުވާން ގެންދިޔައީ ކޮންކަމަކާހުރެއެވެ؟"

އޭނާ ބުންޏެވެ: "ﷲ ގެ ފޮތުގައިވާ އާޔަތެކެވެ."

މައުމޫން އެހިއެވެ: "އެއީ ކޮން އާޔަތެއްހެއްޔެވެ؟"

އޭނާ ބުންޏެވެ: "ﷲ ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅެވެ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُوْلِئَكَ هُمُ الكَافِرُوْنَ﴾

[11] تاريخ بغداد: ١٠ / ١٨٤، تاريخ دمشق: ٣٣ / ٣٠٦، سير أعلام النبلاء: ٨ / ٣٧٩، مرآة الزمان: ١٤ / ٢١٨

ގައުމުން ބުންޏެވެ: "އެހީ ހަމަ ބާވައިލެއްވިގެންވާ އާޔަތެއްކަން ތިބާއަށް އެނގޭހެއްޔެވެ؟"

އޭނާ ބުންޏެވެ: "އާނއެކެވެ."

ގައުމުން ބުންޏެވެ: "އެހީ ބާވައިލެއްވިގެންވާ އާޔަތެއްކަމުން އޮތް ދަރަޖަޔަކީ ކޮބާހެއްޔެވެ؟"

އޭނާ ބުންޏެވެ: "(ޤުރުއާނުގެ އާޔަތެއްކަމުން) އެއްމެ އިޖުމާޢުވެގެންވާ ދަރަޖައެވެ."

ގައުމުން: "ބާވައިލެއްވިގެންވާކަމުގެ މައްސަލަ އެއްމެގޮތް މީހުންގެ އިޖުމާޢުއަށް ކަމާ ދިމާ ފުރުޤާނުގައިވެސް، (އެއާޔަތް) ބަޔާންކުރުމުގެ މައްސަލަ އެއްމެގޮތެވެ މީހުންގެ އިޖުމާޢުއަށް ރުޖޫޢުވެވެ."

އޭނާ ބުންޏެވެ: "ތިޔައީ ތެދެކެވެ! މާ އަހުރެން މުއުމިނުންވެ. ތިބާއަށް ސަލާމެވެ." މިއެވެ.

- **ސިބްޠު އިބްނުލް ޖައުޒީ (654ހ)** ގެ 'މިރުއާތުޒް ޒަމާނި ފީ ތަވާރީޚިލް އަޢުޔާނި' ފޮތުގައިވެއެވެ:

(ومعنى كلامِ المأمون أنَّها نزلت في المستحلِّين فهذا معنى التأويل...)[12]

---

[12] مرآة الزمان: ١٤ / ٢١٨

މާނައީ: "ޤައުމުންގެ އެބަހުގެ މާނައަކީ: އެބަހީ: އެއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ (الله ގެ ހުކުމާއި ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރާމީހުން) ހުކުމްކުރާ މީހުންނާ ގުޅިގެންނެވެ. (އިޖްމާޢުވިކަމަށް އެބަހީ) މާނަކުރައްވާފައި ވިއެވެ." މިއެވެ.

ހުކުމްގެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނުކަމަށް އެންމެހާ މުފައްސިރުން އިއްތިފާޤުވެގެން، އޭގެ މާނަކުރުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ޚަވާރިޖުންނަށް، އެއީ ބޭރުފުށުންވާ ގޮތަށް ބޮޑު ކުފުރު ނޫންކަމާއި ކުފުރުކަމަށް އިޖްމާޢުވެވިގެންވާކަން އެވަނީ ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. ޤުރުއާނާ ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރުން ކަށަވަރުން އެއީ އިމާމު އަބޫމުޙައްމަދު އެހެން ސަލަފުންގެ އިމާމުމެން ބަޔާނުން، ޒަރީރާ މައުމިނާއި އެނގޭ މިންސަރު ނުކުތް އިސްލާމްކަން، އަދި އެބަހު ހަރުކަށި ބަސްފުޅުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަމަކު މަޢުލޫމް އިޖްމާޢުން އެކަން އެއްވެސް ބާރަކާ އިސްލާމްކުރާނަކު އެކަން ސުލްޠާނުން ނަމާވެ. އަދި ހިއްސާ، އެބާރަތުގެ ޚިޔާނާތްކުރުމަށް ހަމަ ދިފާޢު އިނގިރޭސިން ގެންނަވިއެވެ.

12) އަބުލް މުޒައްފަރު އައްސަމްޢާނީ (489ހ) އެކަލޭގެފާނުގެ ތަފްސީރުގައި ވިދާޅުވިއެވެ:

(وَاعْلَم أَن الْخَوَارِج يستدلون بِهَذِهِ الْآيَة، وَيَقُولُونَ: من لم يحكم بِمَا أنزل الله فَهُوَ كَافِر، وَأهل السّنة قَالُوا: لَا يكفر بترك الحكم)[13]

[13] تفسير السمعاني: ٢/٤٢

މާނައީ: "ދަންނާށެވެ! ޚަވާރިޖުން މިއާޔަތުން ދަލީލުދައްކައެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ: 'اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހުކުމް ނުކުރާ މީހާއީ ހަމަ ކާފިރެކެވެ. އެކަމަކު ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން ބުނެއެވެ: (اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް) ހުކުމްކުރުން ދޫކޮށްލައިގެން އޭނާ ކާފިރުވާނެއެވެ." މިއެވެ.

(13 އައްރާޣިބުލް އަޞްފަހާނީ (502ހ) ގެ ތަފްސީރުގައި

މިއާޔަތުގެ ދަށުން ގެނަދެއެވެ:

(يتعلق به الخوارج، وزعموا أن التارك لحكم الله على كل حال كافر، وقال غيرهم: ومن لم يحكم بما أنزله جاحدا فهو كافر.)[14]

މާނައީ: "މިއާޔަތުގައި ޚަވާރިޖުން ހިފައިގެން އެތިޔަނގެން އުޅެއެވެ. އަދި އެބަހީ ހަމަ ކޮންމެ ހާލަތެއްގައިވެސް اللّٰه ގެ ހުކުމަށް ހުކުމް ނުކޮށް ދޫކޮށްލާ މީހާއީ ހަމަ ކާފިރެއްކަމަށް ދަޢުވާކުރިއެވެ. އެހެން މީހުން ބުނީ: އިންކާރުކުރާ ބާރުގައި އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް ހުކުމްނުކުރާ މީހާއީ ކާފިރެއްކަމުގައެވެ." މިއެވެ.

[14] تفسير الراغب الأصفهاني: ٤ / ٣٦١

14) ނަމާދު ދޫކޮށްލާ މީހާގެ ކާފަރުކަމާއި، އަދި އިސްލާމްދީނުގެ ރުކުން ރުކުނުގެ ތެރެއިން އެހެން ރުކުނުތަކެއް ދޫކޮށްލުމުގެ ދުވާ ޒިކުރުގައި ވާހަކަދައްކަވާފަވުން **އިބްނު ރަޖަބު** (795 ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(وأكثر أهل الحديث على أن ترك الصلاة كفر دون غيرها من الأركان كذلك حكاه محمد بن نصر المروزي وغيره عنهم... وحكى عليه إجماع أهل العلم... وخرج النسائي والترمذي وابن ماجه من حديث بريدة، عن النبي صلي الله عليه وسلم قال " العهد الذي بيننا وبينهم: الصلاة، فمن تركها فقد كفر". وصححه الترمذي وغيره. ومن خالف في ذلك جعل الكفر هنا غير ناقل عن الملة كما في قوله تعالى ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾

فأما بقية خصال الإسلام والإيمان فلا يخرج العبد بتركها من الإسلام عند أهل السنة والجماعة. وإنما خالف في ذلك الخوارج ونحوهم من أهل البدع... فسائر خصال الإسلام الزائدة على أركانه الخمسة ودعائمه إذا زال منها شيء نقص البنيان ولم ينهدم أصل البنيان بذلك النقص)[15]

---

[15] فتح الباري لابن رجب: ١ / ٢٥ – ٢٧

މާނައީ: "ޖިނާ ޙަދީޘްގެ އަހުލުވެރިން ދެކޭނީ އެހެން ރުކުންތައް ފުރިހަމައި ނަމާދު ދޫކޮށްލުމީ ކުފުރެއްކަމުގައެވެ. އެފަދައިން މުރުތައްދު ބުނު ނަޞީރު އަލްމަރުވަޒީއާއި އެހެން ބޭކަލުން އިބްނުޙަޒްމްގެ ދެކެނިވިއެވެ... އެކަމަކު އިލްމުގެ އަހުލުވެރިންގެ އިޖްމާއުވެސް ގެނުވައެވެ...

އަދި އައްޝައުކާނީއާއި އައްޝީރާޒީ އަދި އިބްނު މާޖާ، ބުރައިދާގެ ޙަދީޘްގައި ނަގުއްވިއެވެ. ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

"އަހަރުމެންނާ އެމީހުންނާ ދެމެދުގައިވާ ޢަހުދަކީ ނަމާދެވެ. ފަހެ އެނަމާދު ދޫކޮށްލައިފި މީހާ ފަހެ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ."

ތިރްމިޛީއާއި އެހެން ބޭކަލުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ.

މިކަމުގައި ހުކުމްވާ މީހުން މުޖްތަމަޢުގައި މިވާ ކާފިރު ހުކުމް މިއްލަތުން ބޭރުވާ ކުފުރެކެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގައިވާ ގޮތަށެވެ: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾

ދީންފަހެ (ފަސްކުރުކާނާއި އެކަމުގައި އޭވެ ޙާލަތު ފުރިހަމައި) ދެން އިސްލާމްކަމާއި އީމާންކަމުގެ އެހެން ކަންކަން ދަންނަނެވެ، އަހަރުމެން ސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ ގޮތުގައި އެއީން ކަމެއް ދޫކޮށްލުމުން އަޅާ އިސްލާމްކަމުން ބޭރުނުވެއެވެ. އެކަމަކު ހުރިހާ ޚަވާރިޖުންނާއި އެފަދަ ބިދުޢަގެ އަހުލުވެރިންނެވެ... އިސްލާމްކަމުގެ ފަސް ރުކުންތައް ތަނބުތަކުގެ

ބުނުމުގެ އާދަޔާއި ޚަވާރިޖުން

ވައްޓަން އިތުރުވެގެންވާ އެހެންނުރިގާ އިސްލާމްކަމުގެ ކަންކަން؛ އެއިން ކަމެއް ފިލައިދިޔަކަސް އެބިނާ އުނިވާނީއެވެ. އަދި އެއުނިކަމުގެ ސަބަބުން އެބިނާގެ އަސްލަށް އެއްކަލަ ފުނޑޭގެން ނުދާނެއެވެ." ވިދާޅެވެ.

ވިއްޚަލިން ބޭރުނުވާ ކުރުރެގެ މިސާލުގެ ގޮތުން އަހަރެމެންގެ ގެންނަވާފައި އޮވަނީ ބުނުމުގެ އާދަޔަށެވެ. އަދި އިސްލާމްކަމުގެ ފަސް ރުކުން ދުކާރުކުރުމުގެ ބައެއް ކަންކަމާމެދު އިތުރުވެރިން ޒިޔާދަވެފައިވަނީ، ދެން ހެދި އެހެން ކަންކަމެއް -ބަސް ތަރުގައި اللّٰه ގެ ރަސޫލުން ރަސޫލުކުރުމާއި، ރައްދުތަކާއި، މިއާމުރާތަކެއްވެސް- ހިފެނގަތަނު -އިޖުތިމާޢީ ޝަރީޢަތުންނި- އެއިން ކަމެއް ދުނިޔަވީގެން ސުންނަތް ޤަވާޢިދުގެ ގާތްގައި ދިނިން ބަރުނުވާނުކަމަށް، އަދި އެކަމުގައި ޒިޔާދަވީ ޚަވާރިޖުންފަދަ ބިދުޢަވެރިން ކަމުގައި އެކަލަކޮށްގެން ބަޔާންކުރައްވައިވެއެވެ. ފަހުން ފާހަގަވެގެން އަޔަ އިޙުމާނަ ނިސްބަތްވާ ބަޔަކު އިބްނު ޢައްބާސްގެ ކުދިން ދުނިޔަ ކުރު ބަޔާކަނޑުކުރުމާއި، އިސްލާމް އޭނާއި އަހުލު އަހައްޤު ބަރައިގަނޑުއިތުރުގަވައިފަސް ޖެހިލުމުގައި ކުރިއަށްދާ، މިޤާމުގައި ޖަމާއަތެއް ކުރުގެން ރަސޫލުﷲގެ އަރިހުގައި ހިތްޕުޅު ކިޔައިގަތުމަށް ޖަވާބުދާރީ

ގެބަދަލުކުރައްވާފަ ދީފައެވެ.

- އަދި އެހެން **އިބްނު ޢައްބާސް** އެކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވައި ވިދާޅުވެއްވެ:

(عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : " أريت النار فرأيت أكثر أهلها النساء بكفرهن " قيل أيكفرون ؟ قال: " يكفرن العشير ويكفرن الإحسان؛ لو أحسنت إلى إحداهن الدهر ثم رأت منك شيئا قالت: ما رأيت منك خيرا قط "

وقال البخاري: كفر دون كفر. والكفر قد يطلق ويراد به الكفر الذي لا ينقل عن الملة مثل كفران العشير ونحوه عند إطلاق الكفر.

فأما إن ورد الكفر مقيدا بشيء فلا إشكال في ذلك كقوله تعالى ﴿فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ﴾[النحل: ١١٢]. وإنما المراد هاهنا: أنه قد يرد إطلاق الكفر ثم يفسر بكفر غير ناقل عن الملة، وهذا كما قال ابن عباس في قوله تعالى ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾[المائدة: ٤٤] قال: ليس بالكفر الذي تذهبون إليه؛ إنه ليس بكفر ينقل عن الملة ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ كفر دون كفر. خرجه الحاكم وقال: صحيح الإسناد.

وعنه في هذه الآية قال: هو به كفر، وليس كمن كفر بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر. وكذا قال عطاء وغيره: كفر دون كفر. وقال النخعي: الكفران كفران: كفر بالله وكفر بالمنعم . واستدل البخاري لذلك بحديث ابن عباس الذي خرجه هاهنا...

وحديث أبي سعيد في هذا المعنى يشبه حديث ابن عباس. وقد خرج هذا المعنى من حديث ابن عمر، وأبي هريرة – أيضا – وفي المعنى – أيضا - حديث ابن مسعود، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: " سباب المسلم فسوق وقتاله كفر " وقد خرجه البخاري في موضع آخر. وكذلك قوله صلى الله عليه وسلم: " لا ترجعوا بعدي كفارا يضرب بعضكم رقاب بعض . وقوله من قال لأخيه: ياكافر، فقد باء بها أحدهما " . وللعلماء في هذه الأحاديث وما أشبهها مسالك متعددة: منهم: من حملها على من فعل ذلك مستحلا لذلك.

وقد حمل مالك حديث: " من قال لأخيه: يا كافر " على الحرورية المعتقدين لكفر المسلمين بالذنوب. نقله عنه أشهب وكذلك حمل إسحاق بن راهوية حديث " من أتى حائضا أو امرأة في دبرها فقد كفر " على المستحل لذلك.

نقله عنه حرب وإسحاق الكوسج. ومنهم من يحملها على التغليظ والكفر الذي لا ينقل عن الملة – كما تقدم عن ابن عباس وعطاء. ونقل إسماعيل الشالنجي عن أحمد – وذكر له قول ابن عباس المتقدم وسأله: ما هذا الكفر؟ - قال أحمد: هو كفر لا ينقل عن الملة مثل الإيمان بعضه دون بعض، فكذلك الكفر حتى يجيء من ذلك أمر لا يختلف فيه)[16]

މާނައީ: "އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނަރަކަ ދެއްކެވުނެވެ. ދެން އެތަނުގެ ގިނަ މީހުންނަކީ އަންހެނުންކަމުގައި ފެނިވަޑައިގަތީމެވެ. އެއީ އެއަންހެނުންފިރިންގެ ކާފަރުކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ." ދެންނެވުނެވެ: "އެމީހުން ކާފަރުވަނީތޯއެވެ؟" ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ފިރިމީހާއަށް ކާފަރުވަނީއެވެ. އަދި އިހްސާނުތެރިކަމަށް ކާފަރުވަނީއެވެ. ތިބާ އެއުރެންކުރެ މީހަކަށް އުމުރު ހެޔޮކޮށް ކުރިނަމަވެސް، ދެން ތިބާގެ ކިބައިން އެކަނބުލޭގެ ކަމެއް ފެންނައިރަށް ބުނެއެވެ: "ތިބާގެ ކިބައިން ދުވަހަކުވެސް އަހަރެން ހެޔޮކަމެއް ނުދެކެމެވެ!"

ބުޚާރީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ: "(އެބަހީ) ކުފުރު ދޫނަ ކުފުރެވެ."

[16] فتح الباري لابن رجب: ١ / ١٣٧ - ١٣٩

އަދި ކާފިރު އިޞްޠިލާޙުން ބުނެވިފައި، އަދި އެއިން މިއްލަތުން ބޭރުނުވާ ކާފިރު މުރާދު ކުރެވިދާނެއެވެ. އެއީ ފިރިމީހާއަށް ކާފަރުވުމާއި، ކާފިރު މުޞްޠަލަޙުން އަންނައިރު އެފަދަ ކަންތަކެވެ.

ދެންފަހެ ކާފިރު މުޠްލަޤުކޮށް ވަކިކަމަކާ ގުޅިގެން އަތުވެއްޖެނަމަ ފަދަ އެކަމުގައި އޭގެދުން މައްސަލައިގެ ނުވެއެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގައި ގޮތުންނެވެ: ﴿فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللهِ﴾[النحل: ١١٢]

މާނައީ: "ދެންފަހެ އެއަވަށުގެ މީހުން الله ގެ ނިޢުމަތްތަކަށް ކާފަރުވިއެވެ."

މިބުނެވި މުރާދުކުރެވޭ ފަދަ ކަމަކާއި: ފަހަރުއެއްގައި ކާފިރު ނަމަ މުޠްލަޤުކޮށް އައިސްދާނެއެވެ. ދެން އެކުފުރަކީ މިއްލަތުން ބޭރުކުރާ ކުފުރުކަމަކުން ތަޢުރީފުކުރެވިދާނެއެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގައި: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُون﴾ މިއާޔަތު އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވެފައިވާ ފަދައިންނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއީ މިކަބައިމީހުން ދެކޭ ދެކޭ ކާފިރުކަން ނޫނެވެ. އެއީ މިއްލަތުން ބޭރު ނުވާ ކުފުރެކެވެ." ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُون﴾ އެބަހީ: "ކުފުރު ދޫނު ކުފުރެކެވެ." ނުރުއިމީ އަޙްމަދުޝާކިރުއެވެ. އަދި ސަލަފުން ބައްބަކަތަކުން ވިދާޅުވެއެވެ.

އަދިވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާޔަތުގައި ވިދާޅުވިކަމަށް އައިސްފައިވެއެވެ: "އަދި އެކަލުންނާ (ނުވަތަ އެކަކުން ވީ) ކުފުރުކުރެވެ. އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި އެކަލާނގެ ފޮތްތަކާއި ރަސޫލުންނާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް ކާފިރުވާ މީހާ ގެއްލުނީއެވެ."

އެދުވަހުން ރަޖުޢީއާއި އެކީން ބަރަކާތްލެއްވީ ވިދާޅުވިއެވެ: "ކާފިރު ދުވަސް ކުރެވެ."

އަދި އައްސަލާމު ވިދާޅުވިއެވެ: "ކާފިރުވެސް ދުވަސްކުރަނީއެވެ. الله އަށް ކާފިރުވުމާއި، ދުވަހުގެ ސިއްރުކަމުން ކާފިރުވުމެވެ." މިކަންގައި ބޭނުން ނުބައިވި އިބުން އަބްބާސްގެ ރަޙީމުން އެކަލޭގެފާނު ދަރިކުރެއްވިއެވެ...

އަދި މިވާހަކައި އަބޫ ސަޢީދުގެ އަރިހުންނާ ރަޙީމްވެސް އިބުން އަބްބާސްގެ ރަޙީމާ ވައްޔަރުވެސްތިއެވެ. އިބުން އުމަރު އަދި އަބޫ ހުރައިރާގެ ރަޙީމުންވެސް މިވަނީ އެކަލޭގެފާނު ނުރައްވިއެވެ. އަދި އިބުން މަސްއޫދު، ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ރަޙީމާރައްވިކަމަށް ރިވާކުރައްވި ރަޙީމްވެސްވަނީ މިމާނަގައިއެވެ: "މުސްލިމަކާ ދިމާލަށް ބަދުބަސްބުނުމަކީ ފާސިޤުކަމެވެ. އަދި އޭނާގެ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމަކީ ކާފިރުކަމެވެ."

ބުޚާރީވެސް އެހެންމެހެންގައި އެރަޙީމް ނަރުއްވާފައިއެވެ. ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ މިބަސްފުޅުވެސްވެސް ހަމަ އެހެންނެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން

ބުނުމުގެ ޢާންމު ޤަވާޢިދުން

އެއްބަދަލު އަނެއްބަދަލުގެ ކަނޑުދަނޑިތަކުގައި ޗަރާ (ޤަވާޢިދުކާ) ކާފަރުންތަކާއިގެ ގޮތެއްގައި ތިމަންނަކަށްދެނެގަނެވޭ ފުރުޞަތު އެނބުރިނުދާނެތެވެ." އަދި އެކަށީގެންވާ މިބަދަލުވުމަށް ހަމަ އެހެންނެވެ: "އެމީހުންގެ އަހާރާ ދިމާވާން "އޭ ކާފަރު މީހާ"" ބުނެފި މީހާ؛ ފަހެ އެންމެން އެކަކަށް އެބަސް ރުޅިއައިސްފިއެވެ." މިބަދަލުތަކާއި ދިމާ ވައްތަރުވުމެންތާ ބަދަލުތަކެއްގައި އިޚްތިލާފުން ނަގަންގަތާ ހުރި ގޮތެއްގައެވެ. އެބަދަލުތަކުގެ ތެރޭގައި: އެއީ އަނބުރާލަން ހުއްޓާލަން އިސްތިރާޖާލަސްގެން ކޮޅާ މިހާރުގައި މަސައްކަތް ނަގަންވާ ބަލާކުރުމެވެ.

އިމާމް މާލިކު މިބަދަލު: "އެމީހުންގެ އަހާރަން އޭ ކާފަރުއޭ ބުނެފި މީހާ..." ދެން ފާލިއްޔާގެ ސަޙާބުން މުސްލިމުން ކާފަރުވެގެންގޮސްވާކަމަށް އިޖްތިހާދުކުރެ ދޭނެ ހަމަހަރު (ޤަވާޢިދުން) ގެ މައްޗަށް މުނާސަބު ނުނަގާށެވެ. އަނެއްހަތު އެކަލާގެފާނުގެ ހަވާލުން އޭރުން ނަގާލަކުރުމެވެ. އެފަދައިން: "ހައިސިއްޔަތާއި އަންހެނާ ނުވަތަ އަނެއްބަޔާ ފުރަގަސްދީފައިވެސް ގެންގުން ހުރިގެތި މީހާ؛ ފަހެ ކާފަރުވެއްޖެއެވެ." މިބަދަލު އެއީ އެކަން ހުއްޓާލަން ބަލާކުރުމެއް ބަޔާ މިހާރުގައި އިސްތިހާދު ބުނު ތާހަރުއިހު ނަގަނީއެވެ. ބަރުބާދާއި އިސްތިހާދު އަލްފާއިސްތިޤާ އެފަދައިން ނަގަންވަރުކުރެވެ. އަދި އެބަދަލުތަކުގެ ތެރޭގައި އެބަސްފުޅުވެއި (އެބަހީ: ކާފަރު ކަމުގައި އަހިސްފުރާއި ބަރުދާޅުވާ އާދަހެއްވެއި) އެއީ ހަޑާކުރިބަކުން ބަސްބުނުމުގެ ގޮތުން، އަދި މައްސަލަތަކުން ބޭނުންވާ ކާފަރުކަމުގެ މާނަ ބަދަލުކުރުމެވެ. އެއީ އިބްނު ޢައްބާސްއާއި، ޖަމާޢަތުގެ ޢަދަދެއް އިސްތިދުލާލުކޮށްފައެވެ. އަދި އިސްތިމާޢު

ޙުކްމުގެ އާޔަތާއި ޚަވާރިޖުން

އައްޝާފިޢީ އިމާމް އަބުލްމުޒަފަރު އަތިރުން ނަގުލުކުރައްވައެވެ. -އަދި އިބްނު ޢައްބާސްގެ އިސްނާދެއްގައި ބަސްފުޅު ޢިކްރިމާގެ ކޮޅުގައި ދުއްރުލްމަންޘޫރުގައިވެއެވެ- އަދި ސުވާލުކުރުމުން: "މިކަލާމަކީ ކާބިރީކަމެއްތޯ؟" އަބޫމިޖްލަޒު ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއީ މިއުއްމަތުން ބާރުނުވާ ކުރުމެވެ. އެއީ އިމާންކަމުގެ ދެ އޮއްބަވި ޢަމަލުތަކުގެ ދަރަޖައިގެ ކުރުމެވެ. އެފަދައިން ނުވެއެވެ. އެކަމުގައި ޒިންމާވާކަމުގައި ނަގާ އަޙްކާމުތަކުގެ ދަރަޖަ..." މިއެވެ.

ކުރުމުގެ ތަފްސީރު އައިސްތަކާ އެފަދަ ނަޞްބުވެތަކުގައި އިޚްތިލާފުން ޢަމަލުކުރައްވާ ކަމީ އެއްޗެއް ފެންނަނީއެވެ. އެއްގޮތް ބާރަދަފަ އެފަދަ ނަޞްބުވެތަކުން، ބުނާގޮތު އާޔަތުގެ ހިފުމުގެ ކަމަކަށް، އެއީ މުޢާމަލާތުގެ ޢަހްދުން އެއްގޮތް ޝަރުޢީ ދަލީލުތަކުގެ ތެރެއިން ޢިލްމު ކުރުވާނެ ވިދާޅުވާނެއެވެ. ޢިލް ކުރުވާފައި ވިދާޅުވީ އިސްލާމްގެ ދާއިރާއިން ކަމާ ތިބިގެންނެވެ. އެފަދަ ދެމިތިބުން ނިޒާމަކަށް އެއީ ކާފިރު ކުރުމެވެ.

15) ސުނަނު އަބީ ދާވޫދުގެ ޝަރަޙާގައި ޝިހާބުއްދީން އިބްނު ރަސްލާން (844ހ)، ބުނުއްވާ އާޔަތުގައި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

(﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ﴾ سياق الآية أنه خطاب لليهود، وفيهم أنزلت، وليس في

الإسلام منها شيء، وذهب ابن مسعود وغيره إلى أنها عامة في اليهود وغيرهم،

ولكن كفر دون كفر، وظلم دون ظلم، وفسق دون فسق، فظلم المسلم

ليس مثل ظلم الكافر، وكذا كفره وفسقه، واحتجت الخوارج بهذِه الآية على أن كل من عصى فهو كافر، وقالوا: هي نص في كل من حكم بغير ما أنزل اللَّه فهو كافر، وكل من أذنب فقد حكم بغير ما أنزل اللَّه فوجب أن يكون كافرًا)[17]

މާނައީ: "އާޔަތުގެ ސިޔާގު (ކޮންޓެކްސްޓު) އިން ދަލީލުކުރަނީ އެއީ ޔަހޫދީންނަށް ޚާއްޞަކަމެވެ. އަދި އެއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީވެސް އެމީހުންނާމެދުގައެވެ. އެއިން އެއްވެސް އާޔަތެއް އިސްލާމްދީނާ މެދު ނުވެއެވެ.

އިބުން މަސްޢޫދާ އަރިން ބަރާއުން ދަލީލުކުރައްވާފައިވަނީ އެއީ ޔަހޫދީންނާއި އެނޫން މީހުން (މުސްލިމުންނަށްވެސް) ޢާއްމުކޮށް އާޔަތެއްކަމުގައެވެ. ނަމަވެސް އެޢުރުން އާވިސް ކުފްރު ދޫނަ ކުފްރެކެވެ. އަދި ޡުލްމު ދޫނަ ޡުލްމެވެ. އަދި ފިސްޤު ދޫނަ ފިސްޤެވެ. (ދިރުސުން ބާބު ނުވާ ކުރަ އަނިޔާވެރިކަން އަދި ފާސިޤުކަމެވެ.)

އެހެނީ މުސްލިމުމީހާ އަނިޔާވެރިވުން، ކާފިރުމީހާ ކުރާ އަނިޔާވެރިކަމުގެ ބާވަތް އެއްގޮތެއްނޫނެވެ. ހަމައެފަދައިން ކުފްރާއި ފާސިޤުކަން ބާވަތްތަކެއް ހުރެއެވެ.

---

[17] شرح سنن أبي داود: ١٧ / ٤٣٨

ޚަވާރިޖުން މިއާޔަތް ނަގައިގެން، ފާފަކޮށް އުރެދޭ ކޮންމެ މީހަކު އެއީ ކާފަރެއްކަމަށް ޙުއްޖަތް ދައްކައެވެ. އެމީހުން ބުންޏެވެ: އެއީ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ ކޮންމެ މީހަކު ކާފަރުވެގެންވާނެކަމަށްވާ ޞަޙީޙަ ސައްޗެކެވެ. އަދި ފާފަތަކެއްކޮށްފި ކޮންމެ މީހަކު އެވަނީ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކޮށްފިޔަސްމެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ފާސިޤުވަނީ އޭނާ ކާފަރަކަށްނުވާނެއެވެ." މިއެވެ.

16) ޢުމަރު ބިން ޢަބްދުލް ޢަޒީޒު (101ހ) ގެ ޒަމާނުގައި ނިކުމެގެން އުޅުނު ޚަވާރިޖުންގެ ގޮތަށް، ޢައުން ބިން ޢަބްދު الله (110ހ) ފޮނުއްވުމުން، އެމީހުން ޙުއްޖަތުގެ އާޔަތް ނަގައިގެން ޙުއްޖަތް ދެއްކުމުން ޢައުން ވިދާޅުވިއެވެ:

(قال: أخطأتم التأويل، من لم يحكم بما أنزل الله جاحدا له فهو كافر فأما حاكم وقع حدا قد رآه عن صاحبه وهو مقر بالآية فلا يكون كافرا...)[18]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ތިއާޔަތް މާނަކުރުމުގައި ގޯސް ހަދައިފިއެވެ. ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރާ ޙާލު الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކުރާ މީހާ، ފަހެ އޭނާއީ ކާފަރެކެވެ. ދެންފަހެ އާޔަތަށް އިޤްރާރުވާ ޙާކިމަކު، އިތުރުން

[18] أنساب الأشراف: ٢١٢/٨

އުޅުވިރުއާގެ ކިބައިން ފުރުން ބައްލައި ތައްޔާރުވެރިގެ މިއާ ދަށް ކާފަރުއް ކަމުގައި ނުވާނަމެވެ..." މިހެވެ.

17) އަބޫބަކުރު އަލްއާޖުރީ އަލްބަޣްދާދީ (360ހ) ގެ

ތަފްސީރުގައި ބުނުމުގެ އާޔަތުގެ ތަރުޖަން ވިދާޅުވެއެވެ:

(نازل من الله في اليهود الذين تحاكموا إلى النبي صلى الله عليه وسلم في حد الزانية، إذ القصة مبتدئة بذكرهم ومختومة بهم... وكان تغييرهم حكم الرجم - إلى تحميم الوجوه، والضرب والطواف وادعاؤهم على الله - كفرا، إذ ألغوا له حكما لم ينسخه، وادعوا عليه تبديل مالم ينزله، ثم ساق جل جلاله تمام القصة... فيقال لمن يحتج بها من الشراة وغيرهم في تكفير أهل القبلة بالذنوب: ما حجتكم في التسوية بين الجميع، وأهل الفرقان عالمون بأن أحكام الله المنزلة في كتابه حق والحكم بها عليهم فرض، وأنهم بتركها عاصون، وعلى إضاعتها معاقبون، وهم مع ذلك مسلمون، ومن أنزلت فيهم الآيات يهود ونصارى لا يرتاب بكفرهم جميع أهل النحل. أيجوز لمتوهم يتوهم أنهم قبل أن يحكموا رسول الله صلى الله عليه وسلم، ويدعوا حكم التوراة لم يكونوا كافرين، ولا ضرهم رد نبوته وجحود رسالته، فاستوجبوا

الكفر بترك حكم التوراة في الزانيين، كما تزعمون أن الموحد من المسلمين يكفر بترك حكم الله إلى ضده.

فإن قالوا: إن هذا يجوز توهمه وتحققه بان كفرهم وكفيت مؤنتهم.

فإن قالوا: بل كانوا قبل الحكم برد النبوة كفارا فصار تغييرهم الحكم زيادة في كفرهم، قيل لهم: فما وجه تكفيركم من قبل نبوة محمد صلى الله عليه وسلم وصار بها مسلما - بتركه استعمال حكم الله. أيكون زيادة في كفر ليس فيه، أم يكون مضموما إلى إسلام ليس من جنسه...

فإن قالوا: أفلا يجوز أن يكون نزوله فيهم، فيدخل من عمل بعملهم معهم،.

قيل: بلى إذا ساووهم في الكمال كانوا مثلهم في الأفعال، وسموا به كفارا وإن عملوا ببعض أفعالهم، ولم يساووهم في جميع صفاتهم كانوا عصاة بذلك الفعل.

فنقول من حكم بضد حكم الله مدعيا به على الله أو جاحدا بما أنزله من أحكامه فهو كافر، لأن من جحد القرآن، وقد شهد الله بإنزاله، أو نسب إليه ما لم ينزله، فقد كذب عليه، ومن كذب عليه لم يرتب بكفره، لقوله

تبارك وتعالى: ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ﴾

فسماهم كفارا، فمن كان تاركا لما أنزل الله في أحكامه على هذه الصفة، فقد ساوى من أنزلت فيهم الآيات من اليهود والنصارى واستحق اسم الكفر والظلم والفسق.

ومن حمله حرص الدرهم والدينار، أو بلوغ ثأر، أو شهوة نفس على ترك حكم الله، وهو عالم بعدوانه عارف بإساءته، حذرٌ من سوء صنيعه، مصدق لربه فيما أنزل من الأحكام، شاهد عليها بالحق المفترض عليه العمل به، ولم يساوهم فيها، وهو باق على إسلامه عاص لربه، فأفعاله تستوجب عقوبته إن لم يجد بالصفح عنه.

فإن تاب لحق بالتائبين، ومن يستوجب المغفرة من المذنبين، ومن لحقه الموت قبل التوبة كان له طريقان:

أحدهما: الرجحان في الوزن...

والآخر: التفضل بالعفو وترك المناقشة في الوزن...

فسماهم في آية واحدة كفارا وظالمين، كما سمى اليهود والنصارى في تلك الآيات... فعلمنا أن الظلم وإن جمعه اسم فهو يفارق به غيره، وكذلك الكفر قد يكون بالله، ويكون بنعمه. والكفر في اللغة: ستر الحق فيجوز أن يكون الحاكم بغير ما أنزل الله ساترا لأحكامه وهو مسلم، ويكون ساترا لها وهو كافر وتختلف درجات الكفر في صفاقة، الستر ورقته، فيكون الجاحد بالغا أقصى عرضة والعاصي مجامعه في الفعل الظاهر مخالفه في الضمير الباطن فلا يستويان في العقوبة ولا يلتقيان في الدرجة، هذا مالا يذهب على من قصد الحق بنصح واستقامة، وأضرب عن اللجاج والغلبة بباطل الاحتجاج...)[19]

މާނައީ: "މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިފައިވަނީ ޔަހޫދީންގެ ރައްދުގައި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ބުނުމް އުޅުމި ހަރާމީންނާ ގުޅިގެންނެވެ. އެހެނީ ވާހަކަ ފުރަތަމަވަނީވެސް އެމީހުންގެ ވާހަކައިން އަދި ނިމުނީވެސް އެމީހުންގެ ވާހަކައިންނެވެ...

ރަޝީދުގެ ބުނުމް، މޫނުލައި ދުއި އުނދަގޫ ކަލުވެރިޔާއި، (އެމީހުންނާގެން ގަނޑިންގާ) ވަކައިގެން ހިނގުމަށް ބަދަލުކުރި، އަދި އެކަލާ الله ގެ

---

[19] النكت الدالة على البيان في أنواع العلوم والأحكام: ١/٣٠٨-٣١٣

މައްޗަށް (ނިއުސްބަރަކްވީން) ދައުލަތުގެ މަދުރަސާ ކުރުމުގައިވެއެވެ. އާދެ އަހަރެންގެ މަސައްކަތް ނުކުރައްވާ ބުނެވުނު އެހެނުން ބާރުތައްކުރާ، އަދި އަހަރެންގެ ބާވައިތަކުފާއި ނުވާ ގޮތަކަށް ބަރުކުރަތުއްވިކަމަށް އަހަރެންގެ މައްޗަށް ދައުލަތުމުންނެވެ. ދެން އަވަހަކަ ފުރިހަމައަށް ގެންނަވިއެވެ...

ދެންފަހެ ޒެބަދީގެ އަހުލުވެރިން (الله ގެ ރަސޫލުން ރަސޫލު ނުކުރެވުނުފަދަ) ފަހަރަކުން ކާފިރުކުރުމުގެން މިއައްޗަށް ނަހަމަގެން ބުއްދިބެލި ދައުލާ ޝުރޭޙުން (އެބަހީ: ހަވާރިއްޔުން) އަދި އެންމެންވެސް މީހުންނަށް ބުނެވުނީއެވެ: ހުރިހާ އެންމެން (އެބަހީ: މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުން الله ގެ ރަސޫލުން ބުނެވު ނުކުރެވުމުގައި) ހަމަހަމަ ކުރެވުން ކަލޭމެންނަށް އެއް ބުއްދިބެލި ކޮބާހެއްތޯއެވެ؟ އަދި ފުރަތަމަގެ އަހުލުވެރިން (އެބަހީ: ޔަހޫދީންނަށް އިލާހީ މުސްލިމުން)، الله ތަޢާލާގެ ފޮނުއްވި ބާވަތުގެންވާ އަހަރެންގެ ބުނެފުޅުތަކަށް ބައްޔާނާއި، އެއިން ބުނެފުޅުތަކީ މައުލޫމާތު ފުރުސަތުގެންނާ ކަމުއްކާއި، އެހެން އަހަރެން ދަރުމަތްތެރިކަން ފާހަގަކުރެވޭގޮތަކާއި، އަހަރެން ނަހަމަތްތަކުން ބިރުވެރިކަން ދަހަމަގެންނެވެ. އެހެންގެން އަސާސް މުސްލިމުންނަކީއެވެ. އަދި އަހަރާނުގެ އައްޑުބަހުން ބާވަތްތެރިވި ތަރުކީބުގެ ނަޞާރާއިންގެ ކާފިރުކުރަމުން ޓްރާންސްލޭޝަން އަހަރެންގެ ވަރައިން އަހަރެންގެ ޝަރުޢު ނުކުރެއެވެ.

އެމީހުން الله ގެ ރަސޫލާ ބުނުމުފިލުވުމުގެ ކުރިން، އަދި ތައުރާތުގެ ބުނުމު
ދޮގުކުރުމުގެ ކުރިން ކަލާމްކުރެއްވުމުގައި ނުފެނިގެން، އަދި އެކަންތައްތަކާ
ޚިލާފަށް ކޮށްދިނުވާނީ އެކަށީގެން ޙަރާމްކަމާ ދުކޮށްލުމުގަމުން (ކުރިން
ތައުރާތުގެ ބުނުމު ދުކޮށްލުމުގެ ސަޙާބުން ކަލާމްކުރެއްވި ދުވަހުން ދޮން
މިހާރު) އެމީހުންނަށް ގެއްލުމާއި ނުފެނިވަނިވަން ހިތްވާ މީހަކު ހިތްހުރުން
ހާސްފެނިވަނީކީ؟ އެތަކެއް އެމީހުން ކުޅުނީ ފަސްބުލީ ޖީހަތްވާ
މީހުންނަށް ތައުރާތުން ބުނުމުތަކުން ދުކޮށްލުމުގައި ނުހަނުކަމެވެ. **އެއީ މުސްލިމު
މުފިލާދު މީގާ، الله ގެ ބުނުމު ދުކޮށްލާ އެގެ އިދާކަތަށް ކަންތައް ކުރުމުން
ކަލާމްފެނިވަނަން ކަލާމްސް ދިޔަ ދުވުފާކާ ގެތަކެވެ.**

ދެންފަހެ އެމީހުން (އެބަހީ: ޚަވާރިޖުން) މިހެން ހީކޮށް ބަޔަކަށްކަލާމްތަކަށްދާން
ބެލުން ހުއްޓުވާ ބުނެފިއެވެ؛ އެމީހުންގެ ކާފަރުކަން ފާޅުވެ، އެމީހުންގެ
ކަންތައް ބަރާބަރުކުރުން ނުވެ ތިބެއަށް ޚުދުއްތޯއެވެ.

ދެންފަހެ އެމީހުން މިހެން ބުނެފިއެވެ: "އެމީހުން ޚަލީފާން ރައްދުކުރުން
ދުކޮށްލުމުގެ ބުނުމުތަކުގެ ކުރިންފަށާ ހަމަވީ ކަލާމްކުރެއްވިއްޔާ، ދުރުން
އެމީހުން (ޖިނާކަތުގެ) އިބުނުމު ބަދަލުކުރު ތަޢުއްދީކުރުމުން އެމީހުންގެ
ކަލާމްކަމުން އިތުރުކަން އަހުއްޔެވެ." އެމީހުންނަށް ބުނުވާއްޔެވެ: "މުބައްމުދު
صلى الله عليه وسلم ގެ ޞަޙާބީން ދެބަޔާކުން އެގޭ ސަހަބުން
މުސްލިމުއެކަމުގައިވެ މީހާ، الله ގެ ބުނުމުން ހަމަޔާކުރުމުން ދުކޮށްލުމުން
ކަލާމްކުރުން ކަލޭގެން ނަހާ ވަޤުތަކީ ކޮބާހައްތޯއެވެ؟ އެރުންވާނީ އެކާގެ

ރޫޙުގެ އާހާރާއި ހާޟިރުން

ގައިގައި ނުލާ ކާބަކާތުން ކާބަދު އިޖާބަނުކުރެއްވޭ؟ ނުވަތަ އަބަދުވެސް އިސްތިމްރާރުކުރާ ޖިންސީގަދަ ނުވާ ކަމެއް އަބާ އެއްވެ ގުޅުން ކަމުގައި ހުރެއްޖެ؟...

ދެން އަމިއްލަ ބުނިދަނަމަ: "އެއާއެކު ބާވައިގެ އުސްވެރި އަމިއްލަ (އެބަހީ: ކާފަރުންނާ) މުދަގައިކަމުގައި ވެފައި، ދެން ހަމަ އަމިއްލަފަރަ ހަމަމުކަރާ އެހެން މިންވަރު އަމިއްލަނާ އެކަމި ވަޒަނަގޮތުވުން ހުއްދަނުވާނެހެއްޔޭ؟"

ބުނުވާނެއެވެ: "ނޫނެކޭވެ. (ހުއްދަވާނެއެވެ.) އަމިއްލަ އެކާފަރުންނާ ފުރަހަމައަށް އެއްވަރުވާ އެއްފުދުވެއްޖެނަމަ، ހަމަ މުޅިކަމުގައިވެސް އަމިއްލަވާނީ އެވަރުން ފުދިއްނުނުވެ. އަދި އޭގެ ސަބަބުން އަމިއްލަނާ ކާފަރުންކަމުގައި ނެތްދެވިދާއެވެ. ދެން އަމިއްލަ އެކާފަރުންގެ ބައެއް ހަމަ މުޅިކަމުން ހަމަ މުޅިކާތް، އެކާފަރުން (ކާފަރުންކަމުގައިވާމުގެ) ހިތާ ބުމުޖުވުގައި އެވެރިނަށާ ހަމަހަމަނަށާވާ އަމިއްލަނާވާހި އެއްހަމަޖެ ސަބަބުން ފާފަވެރި އެއްދަނުބިނުކަމުގައިވޭވެ.

އެހެންކަމުން ހަހަރުގެން ބުނަމުވެ: الله ގެ ރުއްސާ އިދިކޮޅުން ބުނުއްވިކަމާއި ދީނާ، (އިދިކޮޅުން އެކައިރި) ބުނުއްވި الله ގެ މައްޗަށް ދަރުވާޔާތުގެން، ނުވަތަ އެކަހަނގެ ބާވައިގެއިވ ބުނުއްވިކަމަށް އިސްކާރުކުރުން ދެކޮޅަށްދަޔެގެން ކުރުމީހަމަ ވަރު އެކަމާމި ކާފަރުކުރާވެ. އެހެންޏޭ ޖެހުމާނަރު އިސްކާރުކުރުން ދެކޮޅަށްދައިފިހިމާ

-އެއީ الله ތަޢާލާ އެބާވައިލެއްވިކަން އޭނާ (ހަށް ހެސްދި) ދޮގުކުރުމެވެ- އެހެންކަމުގައިވިޔަސް، ނުވަތަ އެކަލާނގެ ބާވައި ނުލައްވާ އެއްޗެއް އެކަލާނގެއަށް ނިސްބަތްކޮށްދިނުމަށް؛ ފަހެ އޭނާ އެކަލާނގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދައިފިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދައިފި މީހާގެ ކާފިރުކަމާމެދު ޝައްކެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގައިވާފަދައިއެވެ:

﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَبَ عَلَى ٱللَّهِ وَكَذَّبَ بِٱلصِّدْقِ إِذْ جَآءَهُۥٓ ۚ أَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَـٰفِرِينَ ﴿٣٢﴾﴾ [الزمر: ٣٢]

މާނައީ: "ފަހެ الله ގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދާ، އަދި އޭނާގެ ގާތަށް ތެދު (އެބައީ: ޤުރްއާނާއި ރަސޫލު ބޭކަލު) އަންނަހިނދު އެދޮގުކުރި މީހަކަށްވުރެ އަނިޔާވެރިކަން ބޮޑުވެގެންވާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ކާފިރުން ތިބޭނެ ތަނެއް ޖަހަންނަމުގައި ނުވެއެއްޔެވެ؟"

ފަހެ އެކަލާނގެ އުލޫހިއްޔަތާ ކާފިރުކޮށްކަމަށް އެވެސް ނަސްދީފައިވާއެވެ. الله ތަޢާލާ ބާވައިލައްވާފައިވާ އެކަލާނގެ ޝަރުޢުތައް މިސާލުތަކުގެ މައްޗަށް ޙުކުމްކުރައްވާ މީހާ؛ ފަހެ އެހިސާބުން އޭނާ އޮތީ އެބަބަޔާއެކު މިއްލަތުގައި ބާވައިލެއްވުން ޤަބޫލުކުރުމާއި ނަބީބޭކަލުންނާ ހަމަހަމަކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް (ދީނުން ބޭރުވާ ބޮޑު) ކުފްރާއި އަނިޔާވެރިކަމާއި ފިސްޤުގެ ނަން ބަހައްޓަވައިފައެވެ.

ބުނުމުގެ އާދަބާއި ހަވާރިޔުން

ދީނާއި ދިރުހުރުމަށް އެންމެ ތަރިވިޔަކުމުގެ ސަވާބުން، ނުވަތަ ބަދަލުހިފާލުމުގެ ގޮތުން، ނުވަތަ ނަފްސު އެދިގަތާވާ ޝަހުވަތުގެ ސަވާބުން الله ގެ ބާރުދޫގު ދާހިރުކުރުން ގެންދާ މިހާ: -އާންމުގެ އަޑުދުވާން އަނާ ދަން، އަނާހުރި ނުބައިހަރުކަތް އަނިޔާކުރުވާ، އަނާހުރި ނުބައިހަރުކަތްތަކާދުރު ސަލާމަތް، އަދި އަނާގެ ވެރި ހަމަބު ބާވައިތަކުވާ ބުނުމުކަތް ލިބިހަރުކުރުވާ، އަޅީ ހަމަޤާނުމަން އަނާ ހިނިވާ، އެހެން އިމުތިހާނުން ފުރުސަތުވެގެންވާނުމަން (ދިނިވެގެންވާ ބާރު އެހަންހަރުފީނަމަ)-، އަނާ އަވިހުންނާ (އެބަހީ: ހަމާދީނާއި ނަބީބާއިންނާ) އެހެމެގައި އަތްވެރިކަން ނުވާއިވެ. އަދި އަނާވެނި އަނާގެ އިސްލާމީކަމުގައި ދިވިގެންވާ ބާރުގައިއިވެ. އަނާގެ ވެރި ހަމަބުން އުރުދި ފުފުނާގެންވާ މީހުމަކަމުގައިއިވެ. ފުރަ އަނާ އަނާރި ކަމުހަމަ ވާޤިބުކަރުދިވި އަނާއަހަން ހިދުބަޤާ ރިބުމުވެ. އަޅީ އަނާއަހަން ފުފުރުއްސަވަމުން ނުހިބުއްޤަހަމަލައިވެ.

ދިންނުފަ އަނާ ހައްބަވުއްޤަހަމަ ހައްބާވި މިހުންނާ، އަދި ފުފުވެރިންގެ ހިރިހުން އަވިހުންނަހަން ފުފުފުއްސަވުން ހިބާ މިހުންނާ ގެހިޔާވަހިއިވެ. އަނާ ހައްބާވާގެ ކިރިން މަރު އަނާއަހަން އަހިސް ބައްދަރުކަރުފުހަމަ؛ އަނާއަހަވަހި ދިދިގެކަވެ.

ފުރަތަމައީ: މީޒާނުގައި (ހުއްޖަތުގެ ތިލަފުތެ) ބަރުވުމުވެ...

ޙުސްނުގެ އާދާބާއި ޚަވާރިޖުން

އަނެއް މަގަކީ: ޙަޤީޤަތުގައިވާ (ހިސާބު ބެއްލެވިގެން) ތަރުތީބުގައި
މުނާޤަޝާތުކުރުން ނިމި ފަސްޓުވަނަބަޔަށް ދިޔުމެވެ...

ދެންފަހެ އެކަލާނގެވަނީ އެއްޗެއްސަކަށް އަމުރުކުރެއްވި ކާފަރުންނާމެދުގައި އަދި
އަނިޔާވެރިންނަކަށްވާނީއަށް ނަސްދީއްފާވެއްޖެވެ. އެއީ އެއްޗެއްބަކުގައި
ތަހްދީދުކުރާނެ ނަޞޭޙަތެއްކަމަށްވެސް ނަންދީއްވާ ގޮތަކެވެ.

އެހެންކަމުން އަހަރުމެންނަކީ އެނިގެންދަނީ އަނިޔާވެރިކަމުގެ ބަލިވި،
އެކަމުގެ ގޮތުން (އެއްބައިކަލަންވިދީ ގިނަބަޔަކަށް ބިރުވެރިކަމުގެ އަށަގަންނަ)
ފަހަ އެހެން ކަމެއްގެ ސަބަބުން (އެކަކު އަށަގަނާ) ފުރަގަސްދީ
ބަލާލެވުނުކަމެވެ. އެފަދައިން ކުރުވެސްމެވެ. ކުރުވެސް ﷲ އަށް
ކާފަރުވެރިކަމުގައި، އަދި އެކަލާނގެ ނިޢުމަތްތަކަށް ކާފަރުވެރިކަމުގައިވެސް
ފަރާތުގެ. އަދި ބަހުގައި: ކުރުމަށް: ހައްޖު ފުރަތަ ފުރަތަރުދުވެވެ.
އެހެންކަމުން ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ މީހާ؛ އޭނާ ހަމަ
މުޝްރިކުވެރިކަމުގައި ފާސިޤު އެކަކުގެ ޙުކުމްކުރާނީ ފަހުރުވެރިޔާ ކަމުގައި
މީހުންކަމުގައިވުން ހުކުމްކުރެވެ. އަދި އެކަން ކާފަރުކަމުގައިވާ ބަޔަކުންނެވެ
އެކުވުމުގައި ފަހުރުވެރިޔާ ކަމުގައި މީހުކަމުގައިވާ ކަމަށްނެވެ. އަދި އެގޮތަށް
ފަހުރުވެރިޔާ ކަމުގައިވާ ބުނުންތެރި ކާފިރުންގެ މައްސަލަ ބަހާފައި ކާފަރުގެ
ދަރަޖައިބައި ބަޔާނުކުރެވޭ. އެގޮތުން ދާއިރާތަކާ އިސްލާމު ކާފަރު މިހާ އެވަނީ
އެންމެ ދުރު މިނަށް ފުރަތަމައިއެވެ. އަދި އެކުރުންބިރުކާފާ ބާރުފުރުގެ
ބަމަފާގެ ގޮތުން އާންމާ (އެކަމުގައި) ޖަމާޢަތްތަކުންނެވެ. އެއީ އެއްބަރުފުރުގެ

ސަވުމިރުގައި އާއްމާ ޒިޔާރުވެގެންވާ ބާރުގައިވެ. އެހެންނަމަވެސް ބުޑޫބާތަގައި ދުލުން ހަދާހަވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި ދަރަޖަގައިވެސް ބައްދަލުނުވެއެވެ.

މިއީ އިޚްލާޞްތެރިވެ، ސަބަބަށްތެރިވެ، އަދި ސިފަތަކުގެން ބަރައްޔަން ވަސްތުރިކަން، އަދި ބާރިދު ބުއްޔަތުތަކުންތަކާއި އަރައިރުންތަކުން ކޮޓަރިކުރުން އުވުން ދުނިޔަލަތީފް މިދާގެ ކިބައިން ދީލަތިދާނެ ވާހަކަޔާ ނުކުމެ..." މިއޮވެ.

18) ސުންނަތުގެ ޢަޤީދާ ބަޔާންކުރެއްވި ފޮތުގައި އިބްނު އަބީ ޒަމަނީން (399ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(وَعَلَّمَنَا أَنَّ ثَمَّ شِرْكًا غَيْرَ شِرْكِ مَنْ يَجْعَلُ مَعَهُ إِلَهًا، وَمِنْ ذَلِكَ قَوْلُهُ عز وجل: وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اَللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ اَلْكَافِرُونَ قَالَ اِبْنُ عَبَّاسٍ لِسَائِلٍ سَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ: لَيْسَ هُوَ كُفْرٌ يَنْقُلُ عَنْ اَلْمِلَّةِ.)[20]

މާނައީ: "އަދި އެކަލާނގެއާއެކު އެހެން އިލާހަކު ހަދައިގެންވާ ޝިރުކުގެ އިތުރުން ޝިރުކެއް ވާކަން އަޅަމެންނަށް އުނގަންނައިދެއްވިއެވެ. އެއީ މިއާ ސިފަވާ ޝިރުކެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި އެއްޗަކުން ޙުކުމްނުކުރާ މީހުން ވާނީ: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُون﴾

---

[20] أصول السنة لابن أبي زمنين: ١/٢٤٠

އިބްނު ޢައްބާސްއާ ޢަލަވާދީން ސުވާލުކުރި މީހަކަށް ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއީ މިއްލަތުން ނަގުޅާލާނެ (ބޮޑުކާފަރު) ކުފުރެއް ނޫނެވެ." މިއެވެ.

19) އަބުލް ޢައްބާސް އަލްޤުރްޠުބީ (656ހ) ވެސް ބުނުމުގެ އާޔަތް ގެންސުރުމުގައި ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

(يحتجُّ بظاهره من يُكفِّرُ بالذنوب، وهم الخوارج، ولا حجَّة لهم فيه؛ لأنَّ هذه الآيات نزلت في اليهود المحرفين كلام الله تعالى، كما جاء في هذا الحديث، وهم كفار، فيشاركهم في حكمها من يشاركهم في سبب نزولها. وبيان هذا: أن المسلم إذا علم حكم الله تعالى في قضيَّة قطعًا، ثم لم يحكم به؛ فإن كان عن جَحدٍ كان كافرًا، لا يختلف في هذا. وإن كان لا عن جَحدٍ كان عاصيًا مرتكب كبيرة؛ لأنَّه مصدق بأصل ذلك الحكم، وعالم بوجوب تنفيذه عليه، لكنه عصى بترك العمل به... أن هذه الآيات المراد بها: أهل الكفر، والعناد. وأنها كانت ألفاظها عامة، فقد خرج منها المسلمون؛ لأنَّ ترك العمل بالحكم مع الإيمان بأصله هو دون الشرك. وقد قال تعالى: ﴿إِنَّ اللَّهَ لا يَغفِرُ أَن يُشرَكَ بِهِ وَيَغفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاءُ﴾ وترك الحكم بذلك

ليس بشرك بالاتفاق، فيجوز أن يُغفر، والكفر لا يُغفر، فلا يكون ترك العمل بالحكم كفرًا...)[21]

ވާނަމި: "މިއާތަމުގެ ބޮޑުކުރުގެ މާނަ ނަގައިގެން، ފާފަބޮޑުކަން ކާފަރުކުރާ ގަވާއިދުން ބުއްޖެތް ދަރްކައްވާ. އެހިނދުނަން އާގައި ބުއްޖެތް ނުބެވޭ.

އަހަރި މިއާތަމުގެ ބޮޑުކުރުގެ މާނަ ނަގައިގެން، ފާފަބޮޑުކަން ކާފަރުކުރާ ކާފަރުކަމުގެ ބަޔަކީ الله ތައާލާގެ ކާފަރުކުރުމުގެ ބައިގެ ގަވާއިދުތަކެއް. އެއީ އަނބުރާވައި ދީނުން އެހިނދުނަން ކާފަރުކުރާ. ދީން އެއްޗެއް ބޮޑުކުރުމުގެ ސަބަބުން ބައިވެރިވާ ބައެއް، އަދި ހުކުމްގެ ތިރިކުރާ ނުވެއެވެ.

މިގެ ބައާނަކީ: މުސްލިމުގެ ޝަރަހުއްނަވަވީގައި الله ގެ ހުކުމްތަކަށް ކާބަފާ ދަރިއެއް ކުރުން، ދީން އެއަށް ހުކުމް ނުކުރާކަމުން، އެކަން ހިންގާ ނުކުރަނުވީ ކާފަރު ބޮޑުކަމެއް ކުރާ. މިކަމުގައި ހުރިހާ ނުވެއެވެ.

އެކަން އަހަރި ހުރި ހިންގާކުރުމުގެ ނުލިބުނަމަ؛ އެކަމަކު ބޮޑު ފާފައެއް އަދައިގެން ގޯތްކުރުމާއިވެ.

[21] المفهم لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم: ١١٧/٥ – ١١٨

އެހެނީ އުޞޫލީ އިބާރާތުގެ އަޞްލަކީ ތެދުކުރުން، އަދި އިބާރާތު ތަންފީޛުކުރުން ވާޖިބުވެގެންވާކަން ދެނެގަނެގަންނާ ބާރުގައެވެ. ނަމަވެސް އެކާ ނުހިފަހައްޓަމުންދާ ހަމަޖެހުން އެކަން ދުވާލަކުންނެވެ...

މިއާދަމީހުގެ މިސާލަކީ: ދުނިޔެވެރިވީ ގޮތްދޭންނުމަކަށް ކުޑަކުރާ އަތުލުއްވިންނެވެ. އާދަމީހުގެ ހަޤީޤަތް ބަޔާންކުރުމުގައި ވެސްޓަރުންވަނީ އެއީން ބަރުވެގެންނެވެ. އެހެން ރުކުނު އަބްލަހު އިމާނާ ބާކީ ދެން އެއަށް ހަމަހުރިހުން ދީނުންކުރާ ޝިރުކުން ނުޖެހޭނެ، އަދި އެގޮ ދަރަޖައިގާ ކަނަކަވެ. އަދި الله އަންގަވާފައިވަނީ: "الله އަކާރުގައި ޝިރުކުކުރާ މީހުން ފާފަ ނުފުއްސަވައެވެ. އަދި އެހެން ކަންކަން އަކާރުގެ އިރާދަކުރާމީ މީހަކަށް ފުއްސަވާދެއްވައެވެ." الله ބާވައިލެއްވި ޙުކުމުން ހަމަޖެހުގެން ދުނިޔަވީ އިޖްތިހާދުގެތަކަށް ގޮތަކީ ޝިރުކާއި ނުން! އެހެންކަމުން އެފާފަފުއްސަވުން ހަމަޖެހިގެންނެވެ. ކާފިރަކީ ފުއްސަވާން ފާފަވެއްނުންނެވެ. އެހެންކަމުން ބުނުމުން ހަމަހަމަކުރުން ދީނުންކުރާ ކާފިރުއަކާއިގައި ނުވެއެވެ." މިއެވެ.

20) އަބޫ ޢަބްދު الله އަލްޤުރްޠުބީ (671ހ) ގެ ތަފްސީރުގައި

ބުނުމުގެ ވަރަކަވާ އާޔަތްތަކަށް ދެންނެވި ތަފްސީރުކުރައްވައެވެ:

(نَزَلَتْ كُلُّهَا فِي الْكُفَّارِ، ثَبَتَ ذَلِكَ فِي صَحِيحِ مُسْلِمٍ مِنْ حَدِيثِ الْبَرَاءِ، وَقَدْ تَقَدَّمَ. وَعَلَى هَذَا الْمُعْظَمِ. فَأَمَّا الْمُسْلِمُ فَلَا يَكْفُرُ وَإِنِ ارْتَكَبَ كَبِيرَةً. وَقِيلَ:

فِيهِ إِضْمَارٌ، أَيْ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ رَدًّا لِلْقُرْآنِ، وَجَحْدًا لِقَوْلِ الرَّسُولِ عليه الصلاة والسلام فَهُوَ كَافِرٌ، قَالَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ وَمُجَاهِدٌ، فَالْآيَةُ عَامَّةٌ عَلَى هَذَا. قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَالْحَسَنُ: هِيَ عَامَّةٌ فِي كُلِّ مَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْيَهُودِ وَالْكُفَّارِ أَيْ مُعْتَقِدًا ذَلِكَ وَمُسْتَحِلًّا لَهُ، فَأَمَّا مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ وَهُوَ مُعْتَقِدٌ أَنَّهُ رَاكِبُ مُحَرَّمٍ فَهُوَ مِنْ فُسَّاقِ الْمُسْلِمِينَ، وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ، وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي رِوَايَةٍ: وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَقَدْ فَعَلَ فِعْلًا يُضَاهِي أَفْعَالَ الْكُفَّارِ. وَقِيلَ: أَيْ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِجَمِيعِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَهُوَ كَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ حَكَمَ بِالتَّوْحِيدِ وَلَمْ يَحْكُمْ بِبَعْضِ الشَّرَائِعِ فَلَا يَدْخُلُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ... قَالَ طَاوُسٌ وَغَيْرُهُ: لَيْسَ بِكُفْرٍ يَنْقُلُ عن الملة، ولكنه كفر دون كفر وَهَذَا يَخْتَلِفُ إِنْ حَكَمَ بِمَا عِنْدَهُ عَلَى أَنَّهُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، فَهُوَ تَبْدِيلٌ لَهُ يُوجِبُ الْكُفْرَ، وَإِنْ حَكَمَ بِهِ هَوًى وَمَعْصِيَةً فَهُوَ ذَنْبٌ تُدْرِكُهُ الْمَغْفِرَةُ عَلَى أَصْلِ أَهْلِ السُّنَّةِ فِي الْغُفْرَانِ لِلْمُذْنِبِينَ. قَالَ الْقُشَيْرِيُّ: وَمَذْهَبُ الْخَوَارِجِ أَنَّ مَنِ ارْتَشَى وَحَكَمَ بِغَيْرِ حُكْمِ اللَّهِ فَهُوَ كَافِرٌ...)[22]

[22] تفسير القرطبي: ٦/١٩٠ - ١٩١

ބުނުމުގެ އާއްމާއި ކަވާރިޒުން

މާނައީ: "މިހުރިހާ އާދަބުތަކެއް ބާވައިލެއްވެސް ކާފަރުންނާ ގުޅިގައިއެވެ.
ބަލިރު މުސްލިމުގައިވާ އަޚްލާޤާއި ގެ ހަރުފުގެއި އެކަން ޤާބިލުވިއެވެ.
އެހަރުފު އިސްލާމްދީނުގައެވެ. ދިހަ ބޯޓު ޤަވާއިދުވެސް މިގޮތުގެ މައްޗަށެވެ.
ދުނިޔެ މުސްލިމު މިހާ ދަންނަވައެވެ، އެކާ ބޯޓު ފާލާއަށް ކުރިޔަތް
ކާޔާރު ނުވާނެއެވެ! އަދި ބުނުވެގެވެގައި: އެއާއްމުގައި (ޚަލްޤީގެމުން މާނަ
ތަކީދިރުކުރުވެ) ފުރުވާފުމުއްވުއެވެ. އެބަހީ: ޤުރުއާން ރައްދުކުރާ ގެމަން،
އަދި ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ބަސްފުޅާ ދުކާފާރުދާ އިނުކާރުކުރުމުގެ
ގެމުން، ﷲ ބާވައިލުއްވި ގެމަން ހުކުމް ނުކުރާ މީހާއީ ފުރަ ކާފަރުކަވެ.
އިބުން ހައްބާސްއާއި މުޖާހިދު އެހެން ވިދާޅުވިއެވެ. ގައިމަށް މަގުމަށް
މިއާއްމުވެސް ހައްމުވެގެންނެވެ. އިބުން މަސްޢޫދާއި އަލްޙަސަން
ވިދާޅުވިއެވެ: "ﷲ ބާވައިލުއްވި ގެމަން ހުކުމް ނުކުރާ މުސްލިމުންނާއި
ޔަހޫދީންނާއި ކާފަރުންގެ ޝަރީޢަތް ކުރަނީ މިހާރުން އެއާއްމު
ހައްމުވެގެންވެއެވެ. އެބަހީ: އެހެން އިޖުތިހާދުކުރަން އެކަން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ
ހުކުމްތަކާ ޚިލާފުވާ ގޮތަށެވެ. ދުނިޔެ އެހާ ހަރަމް ކަމަކަން އަރަގަސްނަންނިކަމަން
ދީނާ އިޖުތިހާދުކުރާ ހަރު އެހެން ކަނބަލުންގެ މިހާ ފުރަ އެންމެނަ
މުސްލިމުންގެ ޝަރީޢަތާ ޚާއްޞަކޮށް ޝަރީޢަތްޢާދެއެވެ. އަދި އެންމެ
ކަނބަލުންނަ ﷲ އަމުރެވެ. އެކަލާނގެ އަމިއްލަގެ ޝަރީޢަތާ ހަމަކޮށްދެއްވާވެއެވެ.
އަދި އެކަލާނގެ އަމިއްލަގެ ޝަރީޢަތާ ހަމަހަމަކޮށްދެއްވާވެއެވެ." އަދި އިބުން
ހައްބާސްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ: "ﷲ ބާވައިލުއްވި ގެމަން ހުކުމް

ނުކުރާ މީހާ އެވަނީ ކާފަރުން ކުރާ ކަންތަކާ ވައްތަރުވުމުގެންވާ ކަންތަކެއް ކުރުމުގައެވެ." އަދި ބުނުއްވިއެވެ: އެބަހީ: ﷲ ތަޢާލާއެވެ ހިތާ ތަބާއަކަން ބުނުމުންނުކުރާ މީހާއީ ފަހަ ކާފަރުކަމެވެ. ދުނިޔަ ތައްޔީދުން ބުނުމުކުރުމުގައި (އެބަހީ: ﷲ އާ ޝަރީކުކުރުން އެކަލާނގެއަށް އީމާންވާ އެއްކަލާނގެއަށްކުރުމުގައި) ދެން ޝަރީޢަތުގެ ބައެއް ކަންކަމުގައި ބުނުމް ނުކުރާ މީހާ ފަހަ މިއާތަކީ ނުވަތަ ނަންނަނީއެވެ. (ކާފަރުނުވާނެއެވެ)... ޖަވާބުއާއި އެކަން ބަޔާނުން ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއީ މިއާތަކީން ބަރުވާ ކާފަރު ނުނުވެ. ނަމަވެސް އެއީ ކާފަރު ދީނަ ކާފަރެއް." އަނާގެ ގާތުން (އަމިއްލައަށް އެފަހައްޤާ ބުނުމުއް) އެއީ ﷲ ގެ ޝަރީޢަތާ ބުނުމުއް ކަމުގައި ބަލައިގެން ބުނުމުކުރުނަމަ މިކަން ތަބާވުމެވެ. ފަހަ އެއީ ކާފަރުވުން ވާޖިބުކުރާ ތަބާދިޔުކުރުމެވެ. (ދީން ބަދަލުކުރުމެވެ.) އެނާ އަމިއްލަ އެދުމާއި އެދުނުތަބާކުރުން އެފެދޭއިން ބުނުމުކުރުމަ ފަހަ އެއީ ފާފައިއަކުން ފާފައެކެވެ. އެއީ ފާފަވެރި ކާފަރުވެރިންނަށް އެކަމަށް ފާފަވެރި ކުރުމަތް ކާފަރުން ކުޑަކުރުން (އިޢުތިޤާދުކުރާ) ޢަސްލުގެ ކަމަކުނުވެ. އަޙްމަދުޝާކިރު ވިދާޅުވިއެވެ: "ހުކުރީގެން މަދުރަބާ ރީތިވެގައި ހިފައިގެން ﷲ ގެ ބުނުމުއި ހެޔޮރަން ބުނުމުކުރި މީހާއި ފަހަ ކާފަރެއްކަމަކަށް..." މިއެވެ.

ޖެހިއަށް އެބަޔާނުންގެ މައްސަލަ ބާވައިޚާއްވި ޝަރުޢީއަށްކަނައި، އެބަޔާނުންތަކަށް އިސްލާމީ ފަހަމީއަކީ ތަބަރީވީ ތާބިޢީންކައި އެހެން އިސްލާމީއަށް މިއަދުގެ

ތަފްސީރުކުރައްވާފައިވާ އެކި ގޮތްތައް ދެކިބަސްވެއެވެ. އެހުރިހާ ބޭކަލުންވެސް އިޖްމާއުވެގެންވާ ހަމަޖެހުންތަކުގެ ތަޤްލީދާ ޚިލާފުވުމުގެ މައްސަލައެވެ. އެއީ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހުކުމްކުރުން އެގޮތުގައި ކަމާބެހޭ ނުބައި ކަމަކާ ނުލާ ދީނުން ބާރުވާ ކުރިމަތިވެފައިވާ ނުވަތަ ކުރިމަތިވާނެ މައްސަލަތަކެވެ. ދީން ބަދު ކުރިމަތިވާން އެކި ބާވަތުގެ އަދި ބޭނުންތަކާއި ގެންގުޅުމަށެވެ. އަދި މުސްތަޤުބަލުގައި އެއްޗަކީ ފުރިހަމަ ޝަރީޢަތާ އެއް ކުރާ ކުރުމަކީ ވިދާޅުވެއެވެ. މިއީ ބަސްފުޅުތަކުގެ ދަލީލުތަކެވެ ދާނުމަކީ ނަބަވީ ކުރުމަކީ ކާފިރުކަމެވެ ތަޤްލީދުކުރުމެވެ، އަދި ދީނުގެ ކުރުމަކީ، ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމްތަކަކީ، އަދި ބިދުޢަތަކީ ސިޔާސީ ކުރުމަކީ، ހަޤީޤަތުގައި އަހުލުސުންނަތުގެ ތަޤްލީދުގެ ތަބާވެރިކަމަށް އެއްބަސްވެގެން، ހަމަ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފު ކުރުމަކީ އެއީ ކާފިރުކަމެކެވެ، އަދި ހަމަ އެއާ ހިފެހެއްޓުމަށް ޚިލާފު ކުރިއްޔާ ދީނުގެ ބޭކަލުންގެ ބަސްތަކުގައި ބަހައްޓާފައި ފާޑުކިޔައިފި ޝަރީޢަތެއް ބަދަލުކުރާ މީހުން ވަރަށް ބޮޑު ކުއްޓެއް ނޫންތޯ އަދި ބަހައްޓާފައި ބަދަލުކޮށްފިއްޔާ ކާފިރުވާނެ ކަމުގައި ދީނުގެ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާނެތެވެ!؟

21) ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ)، ހުކުމްގެ

އާދަމާއި އަދި އުންމަތްތަކުގެ ޝަރީޢަތުގެ ނަޞްރާނީންގެ ކިތާބާއި، ޝަރީޢަތުގެ ތަޤްލީދަށް އަދި ބަދަލުކޮށް ބައެއް ހުކުމްތައް ގެންނަވާފައި ވިދާޅުވެއެވެ:

(...لأنَّ الكفرَ الناقلَ عن الملَّة، والشركَ الذي لا يغفره الله، والنفاقَ الموجبَ للدَّرك الأسفل من النار، لا يثبُت بمجرَّد هذه الأفعال عند أحد من أهل السنَّة، لكن عند الخوارج والمعتزلة الذين تأوَّلوا ظاهر هذا الكلام على وفق رأيهم، وأعرضوا عما سواه مما يفسِّره ويبيِّن معناه، من الدلالات الكثيرة في الكتاب والسنة، والإجماع على ثبوت أصل الإيمان مع وجود هذه الأعمال... وأما حملُه على كفر دون كفر، فهذا منهاج صحيح ومحمل مستقيم في الجملة في مثل هذا الكلام. ولهذا جاء عن النبي صلى الله عليه وسلم وأصحابه والتابعين في كثير من المواضع مفسَّرًا بهذا، لكن الكفر الوارد في الصلاة هو الكفر الأعظم)[23]

މާނައީ: "އުޅުނީ މިއުލަތުން ބޭރުވާ ކުފުރު، އަދި الله ނުފުއްސަވާ ޝިރުކު، އަދި ނަރަކައިގެ އެންމެ ދަށު ފަންގި ވަދެވޭ ނިފާޤު މުސާރިޤުކަން މިކަންކަމުން (އެބަހީ: އިސްލާމިކަ ބުނުމުގެ އާއްމާއި އުޅުން ބަދީޢަތުގައި ކުފުރުގެ ޙަރުޖަޢަތް އަހުލުއްސުންނަތާ ޖަމާޢަތުން) ސާބިތުނުވޭ. ޚަވާރިޖުންގެ އަދި މުޢުތަޒިލާގެ ފިރުޤާތަކުގެ ބަސްތައް ޢާންމު ޚާއްޞަ ނުކުރާ ވަރަށް އަޅުގަނޑު އާޢިޝާ (އެބަހީ: މިކަންކަމުގެ ސަބަބުން ދީނުން ބޭރުވާ ކުފުރުގެ ހުކުމް) އެމީހުންގެ އަދިވެސް ބަޔާނާ އެއްބަސްވާ ގެޔާން މިބަސްތައް

[23] شرح عمدة الفقه: ٢/٧٣- ٧٦

ތައުވީލުކޮށް މާނަކޮށް އަދި އެބަސްތަކުގެ މާނަ ބަޔާންކޮށްދީ ތަޙްރީފުކުރުމުގެ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގައިވާ އެބަސް ބައިވަރު ދަލީލުކަމަށް ފުރަގަސްދިން ޚަވާރިޖުންނާއި މުޢުތަޒިލީންގެ ގޮތުގައެވެ. އިޖްމާއުވެގެންވަނީ މިއުއްމަތުގެ ވުޖޫދުވެގެންވާ އެކަމެއްވެސް އީމާންކަމުގެ އަސްލު ޝާޠިބީ... ދީން [illegible] ސަލަފުންގެ މަގުގައި ކުރިން ހަރަކާތްތެރިވި ޚަވާރިޖުން ބައިވަރު އަދި ސިއްރުވެގެންވާ ބުނެވުނުކަމެވެ. މިހެންވެ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ އަސްޙާބުބޭކަލުންނާއި ތާބިއީންގެ އަރިހުން ތަބާވެއްޖެހޭ މިހެން ވޭތުވެދިޔަ ސަލަފުންގެ އަހުލުއްސުންނަތުގެ ބުނުމެވެ. ނަމަވެސް ދުނިޔެދިޔަ އަހުލުއްސުންނައިން އެހެން ތަނެއްގައި ބުނުމުގެ... "މިއެވެ.

- އަދި އެހެން ތަނެއްގައި ބުރުދުގެ އާއްމާވެސް ވަނީ ތަޢާލަތާވިދާޅުވެ ޝައިޚުލް އިސްލާމް ވިދާޅުވެއެވެ:

(وَهَذِهِ الْآيَةُ مِمَّا يَحْتَجُّ بِهَا الْخَوَارِجُ عَلَى تَكْفِيرِ وُلَاةِ الْأَمْرِ الَّذِينَ لَا يَحْكُمُونَ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ. ثُمَّ يَزْعُمُونَ أَنَّ اعْتِقَادَهُمْ هُوَ حُكْمُ اللَّهِ.)[24]

[24] منهاج السنة: ١٣١/٥

މާނައީ: "މިއާޔަތަކީ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހުކުމްނުކުރާ ފަރިން ކާފިރުކަމަށްވެގެން ޚަވާރިޖުން ނަގައިގެން ހުއްޖަތް ދައްކާ އާޔަތްތަކެވެ. ދެން އެޚަވާރިޖުން އެކަހަ މިއާޔަތުގައިވާ (އެބަހީ: الله ބާވައިލެއްވިގޮތަށް ހުކުމްނުކުރާ މީހާ ދީނުން ބޭރުވާ ކާފިރުވެގެންވާކަމަށް ކަނި މިއާޔަތުގައިވާ) އެއީ (އެވަގުތަ މުޝްރިކުން) الله ގެ ހުކުމްތަށްޖަހައިލާފައި އެމީހުން ހަދައިގަތްކަމުގެ!" މިއެވެ.

- އަދި އެހެން ތަނެއްގައި **ޝައިޚުލް އިސްލާމް** ވިދާޅުވިއެވެ:

(كان من قول السلف: إن الإنسان يكون فيه إيمان ونفاق فكذلك في قولهم: إنه يكون فيه إيمان وكفر ليس هو الكفر الذي ينقل عن الملة؛ كما قال ابن عباس وأصحابه في قوله تعالى ﴿ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون﴾ قالوا: كفروا كفرا لا ينقل عن الملة وقد اتبعهم على ذلك أحمد بن حنبل وغيره من أئمة السنة...)[25]

މާނައީ: "ސަލަފުންގެ ބަސްފުޅުތަކުން ވާ އެއްބަސްފުޅަކީ: އިންސާނާގެ ކިބާގައި އީމާނާއި ނިފާޤު ހަމަޖެހިފައިވުން (ޖަމާޢަވުން) ވާކަނަކަށެވެ. އެފަދައިން އެބަޔަކުގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: އަނެއްކަކަށި އިންސާނާގެ ގައިގައި އީމާނާއި ކުފުރުވެސް ވުޖޫދުވާކަށެވެ. އެއީ މިއްލަތުން ބޭރުވާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ. އިބްނު ޢައްބާސްއާއި އޭނާގެ އަޞްޙާބުން މިއާޔަތާމެދު

---

[25] مجموع الفتاوى: ٣١٢/٧

ވިދާޅުވިގޮތަށެވެ: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُون﴾ އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ: "އެމީހުން ކާފަރުވީ މިއާޔަތުން ބޭނުންވާ ކުފުރަކުންނެވެ." އެބަހުގެ މައްޗަން އަޙްމަދު ބުން ޙަންބަލުއާއި އެނޫންވެސް ސުންނަތުގެ އިމާމުން އެބޭކަލުންނަށް ތަބާވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ." މިއެވެ.

22) އައްޘަޢާލިބީ (875ހ) ގެ ތަފްސީރުގައިވެއެވެ:

(واختلف العلماء في المراد بقوله: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بما أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولئِكَ هُمُ الْكافِرُونَ﴾

فقالتْ جماعة: المرادُ: اليهودُ... قال الفَخْر : وتمسَّكت الخوارجُ بهذه الآية في التكْفِير بالذَّنْب... وقالتْ جماعة عظيمةٌ من أهل العلمِ: الآيةُ متناولة كلَّ مَنْ لم يحكُمْ بما أنزل اللَّه، ولكنَّها في أمراء هذه الأمَّة- كُفْرُ معصية لا يخرجهم عن الإيمان وهذا تأويل حسن...)[26]

މާނަޔީ: "الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅު: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بما أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولئِكَ هُمُ الْكافِرُونَ﴾ މީގެ މުފައްސިރުން ޢިލްމުވެރިން ޒިކުރުވިއެވެ.

[26] تفسير الثعالبي: ٢ / ٣٨٦

އޭގޮތުން ޤަވާޢިދެއް ވިދާޅުވީ: އެއިން މުރާދުކުރެވެނީ: ޚަވާރިޖުންނެވެ...

ފަޚްރު (އަލްޘަޢާލިބީ) ބުނުއްވެ: ޚަވާރިޖުން މިއާޔަތުގައި ހިފައިގެން، ވިސްނަކުން ފާފަކުރީމާ ކާފިރުކުރުމެވެ...

އިޙްމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ބޮޑު ޤަވާޢިދެއް ވިދާޅުވިގޮތުގައި: "الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ ކާފިރު މީހާ މިއާޔަތުގައި ހިމެނެއެވެ. އަހަރަކު މިއުމަތުގެ ސަލަފުންނާއި ފުރިހަމަ އެއްބަސްވެ އިޖްމާޢުވެ ބޮޑު ނުވާ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ކާފިރެވެ." މިއީ ޢަނިޔާގެ މަސައްކަތެވެ."

މިއެވެ.

23) އަބޫ ޙައްޔާން އަލްއަންދަލުސީ (1189ހ) ގެ

ބަސްފުޅަކީ މިއެވެ:

(فيقولون إن مرتكب الكبيرة والصغيرة كافر، وإنه لا واسطة بين الإيمان والكفر احتجوا بقوله عز وجل، ﴿ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون﴾ وغيرها.

والجواب أنها متروكة الظاهر للنصوص القاطعة على أن مرتكب الكبيرة ليس بكافر...)[27]

---

[27] تفسير الثعالبي: ٢ / ٣٨٦

މާނައީ: "ޚަވާރިޖުން ބުނެއެވެ. ބޮޑު އަދި ކުޑަ ފާފަކުރާ މީހާ ކާފަރުވާނެއެވެ. އަދި އީމާންކަމާއި ކުފުރާ ދެމެދު އެހެން ވާސިޠާއެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުން ހުއްޖަތަކަށްދެއްކީ الله ޖައްލަ ވަޢަލާގެ މިބަސްފުޅުންނެވެ: ﴿ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون﴾ އަދި އެހެން އާޔަތްތަކުންނެވެ.

ޖަވާބަކީ: އެއާޔަތުގެ ބޭނުމުކުރުން ދޭހަވާ މާނަ (އެބަހީ: الله ގެ ހުކުމުން ހުކުމްނުކުރާ މީހާ ދީނުން ބޭރުވާ ބޮޑު ކުފުރުވެރިކަމެވެ) ވަކި ދަރަޖައެއްގެ ކުފުރެއްނޫނެވެ. އެއީ ބޮޑުކުފުރަށްވުރެ ކާފަރުންނާއި ވާސިޠާއެއް އެހެން ގަބޫލު ހަދީން ސަބަބެއްނެތި ވެއެވެ." މިއެވެ.

24) އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ގެ ބަސްފުޅުގައި ޚުލާސާކޮށް ނަޒަރުކުރައްވާ ފޮތުގައި، ޝައިޚު މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލް ވައްހާބު (1206ހ) ގެންނަވައެވެ:

(وقال ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ لا ريب أن من لم يعتقد وجوب الحكم به فهو كافر، فمن استحل أن يحكم بما يراه هو عدلا من غير اتباع لما أنزل الله فهو كافر؛ فإنه ما من أمة إلا وتأمر بالحكم بالعدل، وقد يكون العدل في دينها ما رآه كإبراهيم، بل كثير من المنتسبين إلى الإسلام يحكمون بعاداتهم كسوالف البادية، وأمر المطاعين، ويرونه أنه

هو الذي يبتغي الحكم به دون الكتاب والسنة، وهذا هو الكفر إذا عرفوا ما أنزل الله فلم يلتزموه، بل استحلوا الحكم بغيره فهم كفار، وإلا كانوا جهالا كما تقدم. وأما من كان ملتزما لحكم الله باطنا وظاهرا، لكن عصى واتبع هواه، فهذا بمنْزلة أمثاله من العصاة. وهذه الآية مما يحتج بها الخوارج على تكفير ولاة الأمر يحكمون بغير ما أنزل الله، ثم يزعمون أن اعتقادهم هو حكم الله.)[28]

މާނައީ: "އަދި الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ ޝަރްޢެއް ނެތްކޮށްގެން އެއިން (އެބަހީ الله ބާވައިލެއްވި ޤާނޫނު) ހުކުމުކުރުން ވާޖިބުކަމުގެ އިޢުތިޤާދު ނުހުރެ އަދި ޤަބޫލުނުކުރާ މީހާއީ ހަމަ ކާފިރެކެވެ. އެގޮތުން الله ބާވައިލެއްވި އެއްޗަކުން ތަބާވުމަށްޓަކައި ޤާނޫނު ފެނުނަ ޙުކުމުކުރާގޮތަށް ބާވައިލެއްވި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން ހުކުމްނުކޮށް މީހާއީ ހަމަ ކާފިރެކެވެ.

އަދި ޚަވާރިޖުން ބާވައިލެއްވި ޤާނޫނު އަމިއްލަ އަމިއްލަ ބާރުގައި ވާހަކަ އެއްބަސް އެއްވެސް ނުވެއެވެ. ވެރިކަމުގައި ހުރި ޖާޙިލުން ޚަވާރިޖުންނަކީ އޮތް ބަޔަކު ކަމަށްވާ ވަގުތުވެސް.

---

[28] مسائل لخصها الشيخ محمد بن عبد الوهاب من كلام ابن تيمية: ١ / ١٤٧

ކިއެއްމަ، އިސްލާމްދީނަށް ނިސްބަތްވެވޭން ތިބި ގިނަބަޔަކު އެމީހުންގެ
ޢާދަކާދަތަކުން -މިސާލަކަށް ޢަނދުރުސާބުގެ ބަދަލުވެސްގެ ޢާދަކާދަތަކާއި،
ހަރަމްކޮށްފައި ވާހެންގެ އަހުރުތަކުން- ބުނެވުނު ޙަވާއިދު. އަދި ޤަބުރުއާލާއި
ސުންނަތް ފިލުވައި ޢިބާދަތްތަކުން ބުނެވުނު ޖާހިލީ އެއީކަމެއް އެއީ ކަމެއް
އެމީހުންދިޔައީ. ﷲ ބާރަވާއިދު ގެތް އެމީހުންނަން އެންގި، ދަންނަވަން
އެމީހުން އެއަށް ބަދަލުވާ ދާއިމުވެދޭ، އަދި އަތޮޅު ގޮތަށް ބުނެވުނު
އެމީހުން ހުއްދަކުރު އިސްލާމްބާރުގާތުނުވެސް ފަދަ މިދާ ކަމެއްވޭ. އަދި
އެމީހުންވާނީ ކަފުރުންކަމުގެއަރޭ. އެމީހުންނީ އެމީހުންވާނީ އިސްލާމްދީނަށް
ގޮތަށް ޖާހިލުންކަމުގައިވޭ.

ދަންނަވާ އެބައިމީހުންނާއި ބަރުދުނުން ﷲ ގެ ބުނެވުން ބަލަހައްޓާ މިހާރު،
ނަމަވެސް އެނާ އެތަކި އަދި އަމިއްލަ އެދުވަން ތަބަޔަވެއްޖެނަމަ ފަދަ
އެމީހާ ވާހަކަ އެނާފަދަ އެހެން ފަދަވަރުންގެ މަގުމަގުއެވޭ.

މިއާދަޔާ ﷲ ބާރަވާއިދު ގޮތަށް ބުނެވުނުގެ ވަރުން ހަދަރާކަމަށްވެސްވޭން
ހަވާރިޖުން ނަގައިގެން ބުއްދިވި ދަރުގާ އާއްމުކަމެވޭ. ދަރުން (ބަޙަރިބަޔާ)
އެހަވާރިޖުން އެހަރި އިރުޝާދު (އެބަޔާ: ﷲ ބާރަވާއިދުގެތަކަށް ބުނެވުނާ
މިހާ ދިރިހުން ބަރުވާ ހާލަތުގެމާއަކަން ހަރި އިރުޝާދު) އެއީ (އެލަދަ
މިހުނާކަދު) ﷲ ގެ ބުނެވުންހަވާކަމަށް އެމީހުން ދައިވާހަރުއާވެ!" މިއީ.

(25 އިރްޖާއުން އަދި ޝުބުހަތަކަކަށް ރައްދުދެއްވާ، **ޝައިޚު މުޙައްމަދު ބިން އަބްދުލް ވައްހާބު (1206ހ)** ގެ ދަރިކޮޅުގެ އުޅުއްވި ބޮޑުމީހެއް ބަޔާންކުރައްވާ ޝައިޚުގެ ދަރިވަރަކު، އަދި ޝައިޚުގެ ދަރިކޮޅުން ކަމުގައިވާ **ޝައިޚު މުޙައްމަދު ބިން ޢަލީ ބިން ޣަރީބު (1209ހ)** ލިޔުއްވި ފޮތުގައިވާގޮތެވެ.

އެގޮތުން الله ގެ ޙުކުމުން ނުހިނގާ މީހާ ކާފިރުވާ ގޮތާއި ނަމާދު ދޫކޮށްލާ މީހާ ކާފިރުވާ ގޮތުން ބުނާ ފަދައިން ހިތުގެ ޢަމަލެއް ނޫން ކަމަށާއި ޖަވާރިޙުގެ ޢަމަލެއް ކަމަށް ބުނާ ބުނުމަށް ޝައިޚު ރައްދުދެއްވާ ފަދައިން ބުނެލިއްވެވެ:

(نفيه الحكم بغير ما أنزل الله، وترك الصلاة، ان يكونا عملي قلب بل جعلهما عمل جوارح خاصة، واستدل به على عدم كفر من لم يحكم بما أنزل الله عياناً عمداً، وتارك الصلاة عمداً، لوجود التصديق والاكتفاء به، فأما كفر من لم يحكم بما أنزل الله فقد قال العلماء هذا إذا رد نص حكم الله عياناً عمداً لعدم انقياده له والعمل به محبة وإتباعاً فانه يلزم من عدم طاعة الجوارح عدم طاعة القلب، إذ لو أطاع القلب وانقاد أطاعته الجوارح وانقادت، ويلزم من عدم طاعة القلب وانقياده للنص عدم

التصديق المستلزم للطاعة التي هي حقيقة الإيمان، فإما مجرد التصديق من غير استلزام ولا انقياد فليس بإيمان البتة، وإذا كان كذلك فترك الحكم بما أنزل الله والحكم بغيره من أعمال القلب، لاسيما وقد قال قتادة والضحاك في سبب نزول هذه الآيات انه في اليهود الذين كانوا يعلمون صدق ما حكم عليهم في الكتاب فخالفوهم، وقد قال العلماء ان من خالف نص كتاب الله وحكم بضد ما فيه وما تضمنه عياناً عمداً تناوله حكم هذه الآية لا إن أخطأ معنى التأويل، وقال عكرمة: من عرف بقلبه أنه حكم الله ولم يقر بلسانه وينقد إليه بقلبه بل جحده فقد كفر كفراً لا إيمان معه، أما من اعترف بقلبه ولسانه انه حكم الله ولكنه أخطأ الصواب، أو حكم بضده مع علمه والإقرار به فلا كفر وقد قال ابن عباس وطاووس: ليس بكفر ينقل عن الملة بل متى وجد منه ذلك كفر وليس كمن كفر بالله واليوم الآخر.

وسئل عبد العزيز بن يحي الكتاني عن قوله تعالى: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ فقال: إنها تقع على جميع ما أنزل الله لا على بعضه فكل من لم يحكم بجميع ما أُنزل فهو كافر ظالم فاسق. فأما من حكم بما أنزل الله من التوحيد وترك الشرك ثم لم يحكم ببعض ما أنزل الله من

الشرائع التي منشؤها الفروع لم يستوجب الكفر حقيقة، وعلى هذا يحمل كلام ابن عباس وطاووس. وأما ترك الصلاة عمداً فهو مناف لحقيقة الإيمان المستلزم للإسلام المترتب على وجوده تخلية السبيل، فإنها وان اقترن فعلها بالجوارح ظاهراً فهي مستلزم عملها لعمل القلب ظاهراً وباطناً فان وجد علمه وجدت، وان عدم عدمت، وقد تقدم الكلام عليها مستوفى مفصلاً. بأدلته التفصيلية من الكتاب والسنة وكلام صالح سلف الأمة (وأما قولكم أخرج الفريابي وسعيد بن منصور وابن المنذر وغيرهم عن ابن عباس رضي الله عنهما في تفسير قوله تعالى: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ أنه ليس كفراً ينقل عن الملة انه كفر دون كفر وقال عطاء كفر دون كفر وظلم دون ظلم وفسق دون فسق).

فنقول: كلام ابن عباس رضي الله عنهما فيمن لم يحكم بما أنزل الله من الشرائع التي منشأها الفروع خاصة مع الاعتراف بالقلب والإقرار باللسان إنما عدل عنه هو حكم الله كما قال عكرمة في قوله تعالى: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ ان من عرف بقلبه انه حكم الله ولم يقر بلسانه ولم ينقد إليه بقلبه بل جحده فقد كفر كفراً لا

إيمان معه وأن من اعترف بقلبه وأقر بلسانه أنه حكم الله ولكنه أخطأ الصواب وأتى بما يضاده من مسائل الفروع التي ليس لها تعلق بالأصل من غير استحلال فلا يدخل في الكفر الحقيقي.

وقد سئل علقمة ومسروق وابن مسعود عن الرشوة في الحكم أهي من السحت فقال: ذاك الكفر ثم تلا ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ وقال ابن أبي طلحة عن ابن عباس رضي الله عنهما: ومن لم يحكم بما أنزل الله الآية قال من لم ينقد إليه بقلبه ولم يقر بلسانه كفر كفراً حقيقياً، ومن أقر به وانقاد إليه ولكنه لم يحكم به ظاهراً فهو ظالم فاسق. رواه ابن جرير، وقال عبد الرزاق عن الثوري عن زكريا عن الشعبي: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾، قال: هذا في المسلمين ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظالمون﴾ قال: في اليهود ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الفاسقون﴾ قال: في النصارى. وكذا رواه هشام والثوري عن زكريا بن أبي زائدة عن الشعبي، وقال البراء وحذيفة وابن عباس وغيرهم نزل قوله تعالى: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ في أهل الكتاب، قال الحسن وهي علينا واجبة وقال عبد الرزاق

عن الثوري عن منصور عن إبراهيم الحربي نزلت في بني إسرائيل رضي الله لهذه الأمة نبيها فعفى عنها الكفر.

وسبب النزول وان كان خاصاً فعموم اللفظ إذا لم يكن منسوخاً معتبر ولأن قوله تعالى ومن لم يحكم بما أنزل الله كلام داخل فيه كلمة من في معرض الشرط فتكون للعموم، لكن تحقيق معنى الآية ان الحكم بغير ما أنزل الله ان كان في الأصل من التوحيد وترك الشرك، أو كان في الفروع ولم يقر اللسان وينقد القلب فهو كفر حقيقي لا إيمان معه كما تقدم عن عكرمة، فأما من اعترف بقلبه وأقر بلسانه بحكم الله ولكنه عمل بضده ظاهراً في الفروع خاصة فليس بكفر ينقله عن الملة قال طاووس: ليس كمن كفر بالله وملائكته وكتبه ورسله، وقال الثوري عن ابن جريح عن عطاء أنه قال: هذا كفر دون كفر وظلم دون ظلم وفسق درن فسق. رواه ابن جرير وقال وكيع عن سعيد المكي عن طاووس قال: ليس الحكم في الفروع بغير ما أنزل الله مع الإقرار بحكمه والمحبة له ينقل عن الملة وعن طاووس عن ابن عباس قال: ليس بالكفر الذي تذهبون إليه. رواه الحاكم وقال على شرط الشيخين ولم يخرجاه. وقد جنح الخوارج إلى العموم لظاهر الآية وقالوا أنها نص في ان كل من حكم بغير ما أنزل الله فهو كافر، وكل من أذنب فقد

حكم بغير ما أنزل الله فوجب أن يكون كافراً. وقد انعقد إجماع أهل السنة والجماعة على خلافهم، ونحن لم نكفر إلا من لم يحكم بما أنزل الله من التوحيد بل حكم بضده وفعل الشرك ووالى أهله وظاهرهم على الموحدين أو من لم يقم أركان الدين عناداً وبغياً بعد ان دعوناه فامتنع وأصر أو من جحد ما جاء به الرسول صلى الله عليه وسلم من سائر الأمور الدينية والمغيبات الإيمانية.)[29]

މާނައީ: "އޭނާ (ނަމާދު ދޫކޮށްލުމާއި ﷲ ގެ ޙުކުމަށް ޙުކުމްކުރުން ދޫކޮށްލުން އެއްވަރުކޮށް)، ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމާ ނަމާދު ދޫކޮށްލުން ހިމެނޭ ޙަވާލާއިކުރުމުގައިވުން ނަޤީޟުން، އެބުރާސްތަކަށް އެއީ ބޮޑުކުފުރުގެ ގޮތުގައި ޖަމާޢަތުން ޙުކުމްކޮށްފައިވާ އެކަމެއް ހުރިހާލަތުގައި، އަދި އެވާރާ ނަމަވެސް ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހަމައެކަން ޝަރީޢަތުގައި ބުނާ ގޮތުގެ މިފަދަ ކާފިރުންނަށް ކަމެއް، (އެއްގަޑައިން ހަމަ) ޝަރީޢަތުގައި ނަމާދު އަދާ މިފަދަ ކާފިރުންނަށް ކަމަކަށް ބުނި، އެއީ (ހިމެނޭ) މެދުކަރުންނާމެދު އަދި އެއިން ފުދުންކަށް ކަރަނަ ބެނިބުނުން ދަނަނަންއެވެ!

ދެންފަހު ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްކުރުން މިކަމާ ކާފިރުކަން ދެކުމުގައިވެސް މިދަލީލުގައިވެ: (ޝަރުޢު ކާފިރުވެސް) އެއީ އަންނާ ﷲ ގެ ޙުކުމްތަކަށް

[29] التوضيح عن توحيد الخلاق: ١٤٠ - ١٤٢

ބޭނުފުޅުވާ، އަދި އެއަށް ތާބިޢުވެގެން އަދި ވަޒަންކުރެވޭގެން އަމަލުކުރަން
ޤަބޫލުކުރައްވާ ﷲ ގެ ބަސްފުޅުތަކާ ނަގައިގެން ހާމަކަން ތަޢުލީމުދެއްވާފައެވެ.

އެހެނީ ގުޅިގެންވާކަން ކިޔަވާދިނުން ދެކެވެނީ ތާރީޚުކުރުމުގެ ތަރުޖަމާކުރާ ހިތްޕުން
ކިޔަވައިދިނުން ބުނެވެ.

އެހެނީ ހިތް ކިޔަވައިދީ ބެލުމުގެ ނަމޫނާ؛ ގުޅިގެން އަމަލުކުރަމުން ކިޔަވައިދިނު
ބެލުމުގެ ލެވެ. އަދި ނަމޫނާ ހިތްނުގެ ކިޔަވައިދީ ބޭނުންދުހަބަލުމުން
ތަރުޖަމާކުރާ އިޖުތިމާޢީ ބަދަލުތަކަކާއި ގުޅިގެންވާ ކިޔަވައިދިނުން ތަރުޖަމާކުރި ތިލާވަތްކުރުން
ނަތީޖާއަކީ ކިބައިގެ ބެލުމުގެ. ދެމުގެ އަދި (ކިޔަވައިދިނުން)
ތަރުޖަމާކުރުމަށް ރަނގަޅު ތިލާވަތުގެ އިޖުތިމާޢީ ކަމެއް ނުވެއެވެ.

ކަންތައް އެހެން އަޅުކަން (އިސްލާމްދީނަށް) ދެކޮށުގަ ﷲ ބާރުގެއަނގާ
ގޮތަށް ބުނުމާކަރުން ދާކަން އެހެން ގޮތަކަށް ބުނާމާކުރާ ހިތްގެ ހަމަބަލަނގަދު
ތަރުޖަމާ ކަމެއްވެ. ހޯއްބަސްކަން ޤަތުދާއި އަހުސަލާމާ މިއާފުމާތްކަ
ބާރުގެއަކުން ސަހަބާތަކު ފިލާވަޅުތައް ކަމަށް ތިޔާރީންނަމުދުގެއަ
ކަމަލެވެ. އަދިނުންނަށް ފުތުގެއި އަދިނުދުގެ މަސައްކަތް ކަނޑައެޅުން ބުނުމުގެ
ތިލާވަތް އެނގި ދެން އެއާ ހިތާކުރި ބައެކެވެ.

އިޙްތިރާމުން ވިދާޅުވެއްވަނީ: ﷲ ތަޢާލާގެ ފޫޅުގެ ނަމްބަރާ ޒިކުރުވެ،
އަދި އެއާ އިދިކަޖަން ޤަބޫލުކުރައި ހާމައަން ބުނުމާކަރުވިހާ މިއާތަކުގެ
ބުނެވު ދެއްވެ. ތަވިދާޅުކަން މާރަކާތްމުގެ ގެއްޔަ ހުދުގެންނަށް ނުނުވެ.

އިކްރިމާ ވިދާޅުވިއެވެ:

"އެއީ الله ގެ ބުނުއްވުމުކުރަން އާޔާގެ ހިތުން އެނގި، ދީން އާޔާގެ ދުލުން
އިޤްރާރު އިޤްރާރުވާ ނަމަ، އަދި ހިތުން ނަފްސު އިޤްރާރުކޮށް ބަޔާންކުރާނަމަ، އަދި
ޢިއްޔަތު، އެކަން އިންކާރުކުރައްވާފައިވާނަމަ؛ ފަހެ އެކަން އެފަދަ
އީމާންކަމެއް އެއާއެކު ނުވާ ކާފަރުވާކަން ކާފަރުވެފައެވެ."

ދަންނަވާ އެއީ الله ގެ ބުނުއްވުމުގައިވާ އާޔާގެ ހިތާއި ދުލުން
އިޤްރާރުވެ ދީން (ބަޔަކުން) ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ކަންތަކާ މީހާ، ނަފްސު އެކަން
އެނގި އަދި އިޤްރާރުވާ ބަލާ އެއާ އިޤްރާރުވެފައި ބުނުއްވާކަށްނުވިޔަސް ފަހެ
ކާފަރުވެގެން ނުވެއެވެ."

އިބްނު ޢައްބާސްއާއި ޠާއޫސް ވިދާޅުވިއެވެ:

"އެއީ މިއްލަތުން ބޭރުވާ ކާފަރުކަމެއް ނޫނެވެ. ކިއްޔަމަ، އާހާގެ ކިބައިން
އެކަން ފެއްދެނަމަ އެއީ (ކުފްރު) ކާފަރުކަމެވެ. الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް
ކާފަރުވާ މީހާގެ (ކުފްރު ކާފަރުކަމެއް) ނޫނެވެ."

އަދި ޢަބްދުލް ޢަޒީޒް ބިން ޔަޙްޔާ އަލްކިނާނީ "އަލްކިނާނީ"ގެ އަރިހުން
الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅު ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ
الْكَافِرُونَ﴾ މިއާޔަތް ސުވާލުކުރެވުނު ވިދާޅުވިއެވެ:

ބުނުމުގެ އާޚާއި ޚަވާރިޖުން

"އެއާދަމް ފުއްޓެއްސި الله ބާވައިލެއްވި ހުރިހާ ތަކެއްޗަކަށް ބުނުއްވިއްޖެވުމު
މައްޗަށެވެ. ބަޔަކު ތަކެއް ދުވަސްތަކުގެ ނުނެވޭ. އެގޮތުން އެކަލާނގެ
ބާވައިލެއްވި ހުރިހާ ތަކެއްޗަކަށް ބުނުއްވުނުކަމާ މީހާގެ ފުރަށް ޤާސިމުގެ އަހިންޔާވަރ
ކަލޭގެކަވެ. ދުނިޔެ ތަކުރާރުކުރެއްވުމާއި، އަދި ޝަރުޢު ދުވަހުނުލެއްވި الله
ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ބުނުއްވުނުލެއްވި ދުނިޔެ ފުރުމުގެ ކަށަވަރުވުން (ޙަދީޘް: ތިރްމިޛީ
ރިވާ ކުރައްވާފައިވަނީ) ޝަރުޢީ ކަށަވަރުވުން ކަށަވަރުކުރައްވައި الله ބާވައިލެއްވި
ގޮތަށް ބުނުމު ނުކުތާތަކުން ކުރުތުގުން ބަޔާނާތަކު މަޤުބޫލު ނުކުރުއްވެވެ."

އިބްނު ޢައްބާސްއާއި ޖާބިރުގެ ބަސްފުޅުތަކުން މިހެން ނަގައިދެވެ.

ދުނިޔެ އަނބުރާލެވުން ޖެހިގެންދިޔައީ ތަނާވު ދުރާސްތުގައި އިސްލާމުކަން
ޤަދަރިއްޔާ އިޖުތިހާދުގެ ބަޔަކުގެ ނަފްސާނީކަން، އަކަށް މަޢުބަދުލްޖުހަނީގެ
(މަޢުބަދު ބިން ޚާލިދު އަލްޖުހަނީ) މަގަތުގައި ދުރާސްތުކުރުން އަޅުތަ އިޖުތިހާދުކަން
ނަފްސާނީކަން ކަމުގައެވެ.

ފަހު އަކަސްތަކު ގިނަބަޔަކުމެދުކަން ބަރުހުނުން ކިރުމާ ގެނެސްދިޔަބަސް، އަދި
ބަރުހުނުން ދެމިގެންދިޔަ އަބުރާނިޔާ އަލްފުރާތުތަކާއި ނޯވޭކަ. އެގޮތުން
އެގޮތް ދުނިޔެ ފުރުނުއިރު ދަލީލާ ނުކުތާ ދަވުނާނީ. އަދި އަކަސް ނުކުތާ ނުވެވޭ
ހަކަތިއްޔާ ނުކުތާކަށް ނުދެވެ. އަކާރާގުތު ނަގާދު (ޙަދީޘް: ދުނިޔެތުގެ
ކުރާރާދު) ޖުޒުއުނާގެ ސުނަނާއި އަބޫދާވޫދުގެ ސަލަފުނާގެ
ބަސްފުޅުތަކުން މަޤާސިދުތަކުން އިސްލާމީ ޝަރުޢީއެވެ.

ދެންފަހެ ކައްޝާފުގެ ބުނުންކަމުގައިވާ: އަލްޒަމަޚްޝަރީއާއި، ސަޢީދު ބިން ޖުބައިރުއާއި، އިބްނު މުންޛިރުއާއި އާދަމް ބާރަދުން އިބްނު އަބީޙާތިމްގެ އަރިހުން الله ތަޢާލާގެ މިއާޔަތާމެދު ތަފްސީރުކުރައްވައި ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ ނަކުލުކުރައްވައިވާ ބަސްފުޅުގައިވާ:

"އެއީ މިއުއްމަތުން ބޭރުކުރާ ކުފުރުކަމާއި، އެއީ ކުފުރު ދޫނަ ކުފުރެވެ."

އަދި އަޠާއު ވިދާޅުވިއެވެ:

"ކުފުރު ދޫނަ ކުފުރެވެ. ޡުލްމު ދޫނަ ޡުލްމެވެ. (ކުޑަ އަނިޔާވެރިކަމެވެ.) ފިސްޤު ދޫނަ ފިސްޤެވެ."

އަހަރެމެން ބުނަމެވެ: އިބްނު ޢައްބާސްގެ ބަސްފުޅުވަނީ: ޚާރިޖީން ދީނުގެ ތެރެއިން ބޭރުކުރާ ކަންކަމުގައިވާ ޝަރުޢީ (އަމަލީ) ކަންކަމުގައި الله ބާވައިލެއްވި ގޮތުގެމަތިން ޙުކުމްނުކުރާ މީހާ ކާފިރުވެއެވެ. އެއީ ހަމަ އިޢުތިޤާދީގޮތުން، ދީނުން ނިކުމެގެން، އެހެނަކަސް (ބަޔަކުން) الله ގެ ޙުކުމުން އެނބުރިގެން ދޫކޮށްލުމެވެ.

އެއީ އިސްރާއީލަށް މިއާޔަތާމެދު ވިދާޅުވިގޮތެވެ:

އެއީ އެމީހުންގެ ހުކުމް އެއީ الله ގެ ޙުކުމާއި ޚިލާފުވުން، ދީން އޭނާގެ ދުރުން އިޖްރާއަށް ނުވެ، އަދި ހުކުމެއްވެސް އެބަލައިގެން ބެހެއްޓުމާ،

ކިޔުއްވާ، އެކަމަށް އިންކާރުކުރުން ދެކޮޅުހަދައިފިނަމަ ފަދަ އީމާންކަމެއް ނުވާ
ކުފުރުކަން ހާމަކުރެއްވިއެވެ.

އެއީހަކީ ހިތުން އިޢުތިރާފުވެ، އަދި ދުލުން އޭގެ الله ގެ ހުކުމްތަކުން
އިންކާރުވެ، ނަމަވެސް ހައްޤުން އެނގޭ ކަސިރާރުވެ އަދި އެއާ އިދިކޮޅާ
ކަންތަކެއް ފަރުމާ މައްސަލަތަކުން ގެންގުޅޭގަން، އަދި އޭގެ (ހިތުގައި އޮތް
އީމާންކަމުގެ) އަސްލާއި ގުޅުމް ނުވާވޭތޯ އިސްތިޝްހާދުކުރަން
ހުއްދަކުރުމުގައި އެކަންކަން ގެއްލުން ގެނައަށް؛ ފަދަ ބަޔަކީ ކުފުރު (ބޮޑު
ކުފުރު) ގެ ތެރެއަށް އެއާ ނުވަންނަނީއެވެ.

ހުކުމްކުރުމުގައި ރިޝްވަތު ނަގާމުން އަޙްކާމާއި މަސްރޫޤާއި އިބްނު
މަސްޢޫދު އަރިހުން އޭގެ (ޤުރުއާނާއި ސުންނަތާ ދެކޮޅަށް ހުކުމްކުރުން)
"އައްސުޙުތު" ގެ ތަފްސީރުގައި ހިފެހެއްޓީ އެއްޗަކީ ސުލްޠާނުފުލުވުން
މިއީދެވިއެވެ: "އޭގެ ކުފުރެވެ." ދަރުން އެއަށްހުރަގައި ކިޔަމާ މިއީދެވިއެވެ:

﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾

އަދި އިބްނު އަބީ ޝައިބާ، އިބްނު ޖައުޒީގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާ
އެއްޗެއްގައި މިއީދެވިއެވެ:

"އެބަހީ: އެއީހަކީ ހިތުން ޢަމަލް ބަލައިނުގަތުމާއި އަދި ދުލުން އިޤުރާރުނުވުމާ
މިހާ ބަޔަކީ ކުފުރުވެރިއެއްގެ. ޢަމަލް އިޤުރާރުވެ، ބަލައިނުގަތުމާ،

ނަމަވެސް ބޮޑުކުފުރުން އޭނާ އެއަށް ބުނުން ނުކޮށްފިނަމަ އޭނާވާނީ އަނިޔާވެރި ފާސިޤެއްކަމުގައެވެ."

ރިވާކުރެއްވީ އިބްނު ޖަރީރެވެ.

އަދި ޢަބްދުއް ރައްޒާޤު، އައްޘައުރީގެ އަރިހުން، ޒަކަރިއްޔާގެ އަރިހުން، އައްޝަޢުބީ ވިދާޅުވިކަމަށް ގެންނެވިއެވެ:

"﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ މިއާޔަތްވަނީ މުސްލިމުންނާ ގުޅިގެންނެވެ.

﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ މިއީ ޔަހޫދީންނާ ގުޅިގެންނެވެ.

﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الفَاسِقُونَ﴾ މިއީ ނަޞާރާއިންނާ ގުޅިގެންނެވެ."

އެފަދައިން ހިޝާމުއާއި، އައްޘައުރީ، ޢަބްދުއްރައްޒާޤު ބިން އަބީ ޒާއިދާގެ އަރިހުން، އައްޝަޢުބީގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަލްބަރާއުއާއި، ހުދައިފާއާއި، އިބްނު ޢައްބާސްއާއި އެހެން ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ: الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅު ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ ބާވައިލެއްވީ އަހުލުކިތާބީންނާ ގުޅިގެންނެވެ.

އަލްޙަސަނު ވިދާޅުވިއެވެ: އަދި އެއީ އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ އާދަޔެކެވެ.

އަދި ޢަބްދުއް ރައްޒާގު، އައްޘައުރީގެ އަރިހުން، މަންޞޫރުގެ އަރިހުން، އިބްރާހީމު އައްނަޚަޢީގެ އަރިހުން ވިދާޅުވިއެވެ:

"އެއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ ބަނީ އިސްރާއީލާމެދުގައެވެ. ﷲ ތަޢާލާ މިއުއްމަތަށް ރުއްސަވާ، އަދި މިއުއްމަތުން އެކަމުގެ ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ."

އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު ޚާއްޞަވެގެންވިޔަސް، ޙުކުމުގެ ޢާއްމުކަން މަންސޫޚުނުވާނެ އެވެ. އެއީ ބަލައެވެ. އެހެނީ ﷲ ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކުރާ މީހާ، މިގޮތަށް ޝަރުޢީ ގޮތުގެ މަދަރުސް (من) އަދި ސުވާލުގެ ޢާއްމުކަން ނިންމެވިއެވެ.

ނަމަވެސް އާޔަތުގެ މާނަ ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް އެކަށައެޅެއްވި: ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކުރާ މީހާ؛ އެއީ (ކާފިރުން) އަހްލު ކާފިރުކަމާ ބެހޭގޮތުން، އަދި ޝަރުޢީ ދުނިޔަވީ ކާފިރުކަމުގެ ނުލާމަ ފަދައިން ކާފިރުކަމާއި ކާފިރުކަމެއް (ކުފުރު ދުއްވާ ކުފުރެއް) ދެބައި ކާފިރުކަމެއް ނޫނެވެ، އަދި އިސްލާމް ދީނުން ނެރެނީ ފަދަ އެއް ނޫނެވެ. އަދި އެކުފުރަކީ ކުޑަ ކުފުރެކެވެ. އެއީ އިންޒާރުގެ އަރިހުން އިސްތިޤްބާލް ގުނެވެއެވެ.

ދިނުމަށް އެދުނުއެވެ ހިތުން އިޚްލާޞްތެރިކޮށް، އަދި الله ގެ ދީނަށް ޚިދުމަތްކުރުން އިޚްތިޔާރުކުރެވޭ، ނަމަވެސް އެއާ ދިމާވާން ބޮޑުދުވަސް ފަހުން ކަންކަމުގައި އަމަލުކުރައްވާނަމަ؛ ފަހު އެއީ މުއްލަކުން ބޮޑުވާ ކުރުފުރައް ބުނެވެ!

ޤުރުއާނު ވިދާޅުވިއެވެ:

"އޭ الله އާއި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި އެކަލާނގެ ފޮތްތަކާއި ރަސޫލުންނަށް ކާފަރުވާ މީހާފަދައިންނާ މީހުންނެވެ." (ބޮޑު ކާފިރުންނެވެ.)

އަދި އަޅުގަނޑުމެން، ދީނުގެ ހަވާރިޢުން، އަބަދު ވިދާޅުވިއެވެ.

"މިއީ (ދީނުގެ ބޮޑުކަން) ކާފަރު ދުނިޔޭ ކާފަރުވެ. އަދި ތެދުގެ ދުނިޔޭ ތެދެވެ. (ދީނުގެ ބޮޑުކަން ކަށަ އަހަރެމެންގެ ބަސްތަކެވެ.) އަދި ދުނިޔޭ ދުނިޔޭ ދުނިޔޭ."

ރަސޫލުއްލާ އިބްނު ޢަބާސް.

އަދި ފަހުން، ސަލާމް މަތީގެ އަރިހުން، ޤުރުއާން ވިދާޅުވެއަކަށް ގެންނެވިއެވެ:

"ފަރުދީ ކަންކަމުގައި ﷲ ބާވައިލެއްވި ޙުކުމަށް އިތުބާރުވެ، އެކަލާނގެއަށް ތަބާވާ ހާލު އެއާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމަކީ މިއްލަތުން ބޭރުވާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ."

އަދިވެސް ޠާވޫސްގެ އަރިހުން، އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިކަމަށް ގެންނެވިއެވެ:

"އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަދަނާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ."

ރިވާކުރެއްވި އަލްޙާކިމެވެ. އަދި އެއީ ޛަހަބީއާއި (ބުޚާރީއާއި މުސްލިމު) ގެ ޝަރުތުގެ މަތިންވާ ޙަދީޘެއްކަމަށް ނުކުތުމާ ރިވާޔަތެއްކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.

ޚަވާރިޖުން މުސްލިމުންގެ ބޮޑުފުން ނަގައިގެން އާއްމުކުރުމަށް ދިޔައެވެ!

އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ:

"މިއީ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ ކާފިރުވި މީހެކެވެ ފަދަ ކަންތައްތަކަށް ބަލައިގެން ކަލޭ ނަޒަރުކުރެއްވީ! އަދި ވާޖިބުއާއިކަލާނިވި ކާފިރު ވީމާ އެދޭ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާއެވެ. އެހެންކަމުން ވާޖިބުކުރަނީ އެކަމާ ކާފިރުއަކަށްވީކަމުގައިވެއެވެ!"

ތަކުފީރު ސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތް އިލްމާއްވެގެންވަނީ އުލަމާންނާ (އުޞޫލީ ޚަވާރިޖުން މިދާކަމުގެ ނަޒަރުފުރުގެ މަތިކޮށްފިވެ!

الله ބާވައިލެއްވި ތައުރީތުގައި ހުކުމްނުކުރާ މީހަކު ކާފިރު، ހިއްލަތަކީ، އޭގެ އިދިކޮޅަށް ހުކުމްކުރުން ޝަރުޢު ކަން، ޝަރުޢުގެ އަހުލުވެރިންނާ މުޚާލިފުވުން، ތައުރީތުގެ އަހުލުވެރިންނާ ދެކޮޅަށް އެވެރިންނަށް ވާގިވެރިވެ ނަސްރުދީ، ނުވަތަ އަހަރުމެން އެދިހަކަން ދަޢުވަތުދިނީ ގޮވާލުމުންވެސް ގަބޫލުނުކުރާތީއާއި އަނިޔާވެރިކަމާއެކު ދީނުގެ ހުކުމްތަކުގެ ބާޠިލުކުރުން، އެކަންކަމުން މަސްލަހަތުވެގަން އެގޮތުގައި ދެމިހުރި، ނުވަތަ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެންނަވާފައިވާ އެނގެންހުރާ، ދީނީ ކަންކަމާއި އިލާހީކަމުގެ ޤަރާރު ކަންކަމަށް އިންކާރުކުރާ މީހުން ކާފިރު އަހަރުމެން ކާފިރުކޮށް ނުކުރަމުއެވެ." މިއައެވެ.

● ފަރު ޝައިޚު މުޙައްމަދު ބިން ޢަލީ ބިން ޣަރީބު (1209ހ)

ގެ ބަސްތަކުގައިވެސް ވިދާޅުވެފައި މިވަނީ މިފަދައިންނެވެ:

(وقد جنح الخوارج إلى العموم لظاهر الآية وقالوا أنها نص في ان كل من حكم بغير ما أنزل الله فهو كافر، وكل من أذنب فقد حكم بغير ما أنزل الله فوجب أن يكون كافراً. وقد انعقد إجماع أهل السنة والجماعة على خلافهم...)[30]

މާނައީ: "ޚަވާރިޖުން، އާއްމުކަމުގެ ބާރުލުމުގެ މާނައަށްބަލައި (އާޔަތުގެ) ޒާހިރުކަން ދިޔައެވެ. އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ: "އެއީ الله ބާވައިލެއްވި

[30] التوضيح عن توحيد الخلاق: ١ / ١٤٢

ގޮތަށް ހުކުމްކުރާ ކަމެއް މިކަހަލަ ކާފިރުކަމެއްކަމަށްވާ ނަމަށްޓަކައެވެ. އަދި ފާފައެއްކަމުގައި ހުކުމްކުރާ ކަމެއް މިކަން ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރުމެވެ. އެހެންކަމުން އެހިނދު ކާފިރުކަމަށްވެސް ވާނެއެވެ." އަޤީދާއެއްގެ ވަރަށްވާގެ އިސްލާމް ވެވިގެންވަނީ އެކަމާބެހިފައިންނާ ހިތާފުރުނެވެ." މިއެވެ.

26) އަލްއާލޫސީ (1270ހ) ގެ ތަފްސީރުގައި ހުކުމުގެ އާޔަތާމެދު ގެނައެވެ:

(واحتجت الخوارج بهذه الآية على أن الفاسق كافر غير مؤمن، ووجه الاستدلال بها أن كلمة مِنْ فيها عامة شاملة لكل من لم يحكم بما أنزل الله تعالى، فيدخل الفاسد المصدق أيضا لأنه غير حاكم وعامل بما أنزل الله تعالى، وأجيب بأن الآية متروكة الظاهر، فإن الحكم وإن كان شاملا لفعل القلب والجوارح لكن المراد به هنا عمل القلب وهو التصديق، ولا نزاع في كفر من لم يصدق بما أنزل الله تعالى...)[31]

މާނައީ: "ޚަވާރިޖުން މިއާޔަތް ނަގައިގެން ހުއްޖަތްތެރިކަން ދެއްކިއެވެ. އެއީ ފާސިޤުމީހާއީ މުއުމިނެއްނޫން ކާފިރެއްކަމަށެވެ. އެއީ އެމީހުން ހުއްޖަތް ހިފި ގޮތަކީ: އެއާޔަތުގައިވާ (من) އެއީ އާއްމުލަފްޒެއް، އަދި ﷲ

---

[31] روح المعاني: ٣ / ٣١٤

ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ބުރުއްވުރާ ކަނޑު މިހަލަތް ޝާމިލުކުރާ
ކަރިމަހަށްކަމުގައިއެވެ.

އަޤީދުން (الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ބުނުމު ޝަރުޢާ) ޤާނޫނު (އަކަމަކާ
އަރުލުމަށް އިންސާފުނުލާށް) ތިރުޤާނާ މިއާމިލާ ހޭ ތީރުއަން
ވަނުނާނާކަމަށްވާ. އަޅާނީ އަނާދީޝް ގަވާ الله ތަޢާލާ ބާވައިލެއްވި
ގަޔަން ބުނުމުނާތާ، އަދި އަޤީދުން ބަރަތު ނުރުޙާ މިހާރުކަމުގައިއެވެ.

މިއަން ޤަވާބަގައި ބުނުމުނާތް: މިއާޚަތަކީ ހޭ ބުރުޒުނުން ދިހަފާ ވާނަ

ދާނުނުފިގަނުވާ އާދަތާކަށް. އަޤީދުން އަބުރާމު ހިތުގެ ބަރަޚާއި ގުނަވަނުތަކުގެ
ބަރުތަށްފުނު ހިތްނަގަތަނު ޝަރީޢަތުގެ ނަޒަރުންނަމަ، މިތުނަގައި ހޭ މުރާދީ
ހިތުގެ ބަރުތަރާމުގައިވާ ބުދާރުނުމުގެ. އަދި الله ތަޢާލާ ބާވައިލެއްވި ތަކާތި
ބުދުނުރާ މިއާގެ ކާތުރާރާމުދާ އަޅުވާފައި ނުހަނބެ." މިއެވެ.

27) **އަޝްޝާޠިބީ (790 ހ)** ގެ 'އަލްއިޢްތިޞާމު' ފޮތުގައި ދުރިއްދު
ވާހަކަތައް ބަޔާންކުރައްވިއެވެ:

(أَلَّا تَرَى إِلَى أَنَّ الْخَوَارِجَ كَيْفَ خَرَجُوا عَنِ الدِّينِ كَمَا يَخْرُجُ السَّهْمُ مِنَ الصَّيْدِ الْمَرْمِيِّ؟ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَصَفَهُمْ:

بِأَنَّهُمْ يَقْرَؤُنَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ تَرَاقِيَهُمْ»، يَعْنِي - وَاللَّهُ أَعْلَمُ - أَنَّهُمْ لَا يَتَفَقَّهُونَ بِهِ حَتَّى يَصِلَ إِلَى قُلُوبِهِمْ لِأَنَّ الْفَهْمَ رَاجِعٌ إِلَى الْقَلْبِ، فَإِذَا لَمْ يَصِلْ إِلَى الْقَلْبِ

لَمْ يَحْصُلْ فِيهِ فَهْمٌ عَلَى حَالٍ، وَإِنَّمَا يَقِفُ عِنْدَ مَحَلِّ الْأَصْوَاتِ وَالْحُرُوفِ الْمَسْمُوعَةِ فَقَطْ، وَهُوَ الَّذِي يَشْتَرِكُ فِيهِ مَنْ يَفْهَمُ وَمَنْ لَا يَفْهَمُ...

وَقَدْ وَقَعَ لِابْنِ عَبَّاسٍ تَفْسِيرُ ذَلِكَ عَلَى مَعْنَى مَا نَحْنُ فِيهِ، فَخَرَّجَ أَبُو عُبَيْدٍ فِي فَضَائِلِ الْقُرْآنِ، وَسَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ فِي تَفْسِيرِهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ قَالَ: خَلَا عُمَرُ رضي الله عنه ذَاتَ يَوْمٍ، فَجَعَلَ يُحَدِّثُ نَفْسَهُ: كَيْفَ تَخْتَلِفُ هَذِهِ الْأُمَّةُ وَنَبِيُّهَا وَاحِدٌ؟ فَأَرْسَلَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما فَقَالَ: كَيْفَ تَخْتَلِفُ هَذِهِ الْأُمَّةُ وَنَبِيُّهَا وَاحِدٌ وَقِبْلَتُهَا وَاحِدَةٌ ـ زَادَ سَعِيدٌ وَكِتَابُهَا وَاحِدٌ ـ قَالَ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ: إِنَّمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْقُرْآنُ فَقَرَأْنَاهُ، وَعَلِمْنَا فِيمَا أُنْزِلَ، وَأَنَّهُ سَيَكُونُ بَعْدَنَا أَقْوَامٌ يَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ وَلَا يَدْرُونَ فِيمَا نَزَلَ، فَيَكُونُ لَهُمْ فِيهِ رَأْيٌ، فَإِنْ كَانَ لَهُمْ فِيهِ رَأْيٌ اخْتَلَفُوا... فَإِذَا اخْتَلَفُوا اقْتَتَلُوا... وَمَا قَالَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما هُوَ الْحَقُّ، فَإِنَّهُ إِذَا عَرَفَ الرَّجُلَ فِيمَا نَزَلَتِ الْآيَةُ أَوِ السُّورَةُ عَرَفَ مَخْرَجَهَا وَتَأْوِيلَهَا وَمَا قُصِدَ بِهَا، فَلَمْ يَتَعَدَّ ذَلِكَ فِيهَا، وَإِذَا جَهِلَ فِيمَا أُنْزِلَتِ احْتَمَلَ النَّظَرُ فِيهَا أَوْجُهًا. فَذَهَبَ كُلُّ إِنْسَانٍ مَذْهَبًا لَا يَذْهَبُ إِلَيْهِ الْآخَرُ، وَلَيْسَ عِنْدَهُمْ مِنَ الرُّسُوخِ فِي الْعِلْمِ مَا يَهْدِيهِمْ إِلَى الصَّوَابِ، أَوْ يَقِفُ بِهِمْ دُونَ اقْتِحَامِ حِمَى الْمُشْكِلَاتِ، فَلَمْ يَكُنْ بُدٌّ مِنَ الْأَخْذِ

بِبَادِي الرَّأْيِ، أَوِ التَّأْوِيلِ بِالتَّخَرُّصِ الَّذِي لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا، إِذْ لَا دَلِيلَ عَلَيْهِ مِنَ الشَّرِيعَةِ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا.

وَمِمَّا يُوَضِّحُ ذَلِكَ مَا خَرَّجَهُ ابْنُ وَهْبٍ عَنْ بُكَيْرٍ أَنَّهُ سَأَلَ نَافِعًا: كَيْفَ رَأْيُ ابْنِ عُمَرَ فِي الْحَرُورِيَّةِ؟ قَالَ: يَرَاهُمْ شِرَارَ خَلْقِ اللَّهِ إِنَّهُمُ انْطَلَقُوا إِلَى آيَاتٍ أُنْزِلَتْ فِي الْكُفَّارِ فَجَعَلُوهَا عَلَى الْمُؤْمِنِينَ. فَسَّرَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ مِنْ ذَلِكَ، فَقَالَ: مِمَّا يَتَّبِعُ الْحَرُورِيَّةُ مِنَ الْمُتَشَابِهِ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ [المائدة: ٤٤] وَيَقْرِنُونَ مَعَهَا: ﴿ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾ [الأنعام: ١] فَإِذَا رَأَوُا الْإِمَامَ يَحْكُمُ بِغَيْرِ الْحَقِّ قَالُوا: قَدْ كَفَرَ، وَمَنْ كَفَرَ عَدَلَ بِرَبِّهِ وَمَنْ عَدَلَ بِرَبِّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ، فَهَذِهِ الْأُمَّةُ مُشْرِكُونَ فَيَخْرُجُونَ فَيَقْتُلُونَ مَا رَأَيْتُ، لِأَنَّهُمْ يَتَأَوَّلُونَ هَذِهِ الْآيَةَ. فَهَذَا مَعْنَى الرَّأْيِ الَّذِي نَبَّهَ عَلَيْهِ ابْنُ عَبَّاسٍ، وَهُوَ النَّاشِئُ عَنِ الْجَهْلِ بِالْمَعْنَى الَّذِي نَزَلَ الْقُرْآنُ فِيهِ.)[32]

މާނައީ: "އަށްޗާރާވާ ޚިޔާލު، ޝުވާތަ ފުއަރުވާދާވައި ދާ ގޮތަށް ޚަވާރިޖުން ޤީނުން ނިކަމެތިންދާތަން މިބާއަން ނުފޫޒުހުރައްވާ؟ އަދިސި الله ގެ

[32] الاعتصام للشاطبي: ٢ / ٦٩١ - ٦٩٢

ޙުކުމްގެ ޢާޢަތާއި ޤަވާޢިދުން

ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އެމީހުންގެ ސިފަކުރައްވާ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވަނީ: "އެމީހުން ޤުރްއާން ކިޔަވާނެއެވެ. އެޤުރްއާން އެމީހުންގެ ކަރުނަށިފިލިވަތް ފަހަނައަޅާ ނުދާނެއެވެ."

އެބަހީ والله أعلم އެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ޤުރްއާން ވާޞިލުވުމުންބަލައި އެޤުރްއާނާމެދު ފިކުރުކުރުމެ ކުރަމުވިނު ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ ފަހުމުވާ ތަރަޅުވޭ ހިތަށް ރަޖުޢުވާ ކަށަވަރު އެގޮތުން ހިތަށް ވާސިލް ނުވާނަމަ އެއާމެދު އެއްވެސް ބަރަކާތެއް ފައިދާއެއް ހާޞިލް ނުވާނެއެވެ. އެހެން ހަމައެކަނި ހުއްޤީސް އަޑުއިވިގެންނަވާ އަކުރުތަކާއި އަޑުއިވޭނެ އެކަތިވެ ފަހަރުގާ މީހާވެސް އަދި ފަހަމުއްދާ މީހާވެސް ހިއްސާވާ ކަމެކެވެ...

އިބްނު ބައްޠާލް އަލްޤުރްޠުބީ މުޙައްދިޘުންނާ ގަރާތް އަށަރަ ޙަދީޘްތަކުގައިވެއެވެ: އެކަމަކު ބޮޑު ބޮޑުމީހުން ސަޢީދު ޚުދުރީ ރިޟިޔަﷲ ޢަންހުގެ ރިވާޔަތުގައި ސާބިތު ވާނީ ބައެއް ސަޙާބީންގެ ޢަމަލުތަކާއި ޢިބާދާތްތަކާއި ޤިޔާސްކޮށްލަމުން ނަރުއްޓިވެއެވެ:

"އަޅުގަނޑު ޢަމަލު ހަމައަށްވުރެ ހަމަ ހިލޭ ޤިޔާސްކުރެވިއްޖެ" ބަލާށެވެ: "މިއްސަލަސް ބަޔާނެއް ކުރިޔަށް ގެނައިސް އަދިވެސް ރަނގަޅު ނުބައިމީހުން ތިޔަ ހާމަކުރަނީ؟"

ދެން އަވަހަށް ރުޖޫޢުވީ އިބްނު ބައްޠާލް ބޭނުންވެގެންނެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ: "މިއުއްމަތުގެ ނުބައިމީހުން ނުކުމެވަނީ، އަދި ފާސިޤު މީހުންގެ ތެރެއިން،

އަދި ޤަބޫލުކުރަކީ އެއްޗެހިތަކެއް ކަމުގައިވާއިރު އުއްމީދު ހިތާމަވެ ދަރިކަލުންނާއި ކާރިސާކަންހުރީތޯ؟"

އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ އަމީރުލް މުއުމިނީނެވެ! ޚުލަފާއުން ބާވައިލެއްވީ އަހަރުމެންގެ ގައުމަށެވެ. ދެން އަހަރުމެން އެޚުލަފާއުން ކިޔާވާ، އަދި އެއާޔަތްތަކަށް ބާވައިލެއްވި ކީރިތި ޤުރުއާނާ ދުރުގައިކަން އަހަރުމެން އެނގޭނެއެވެ. އަހަރުމެންގެ ފަހުން އަދި ބަޔަކު ނިކުން އަންނާނެއެވެ. **އެމީހުން ޤުރްއާން ކިޔަވާނެއެވެ. އެކަމަކު އެ ބާވައިލެއްވީ ކޮންކަމަކާ ގުޅިގެންކަމެއް އެމީހުންނަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ.**

ދެން އެއާޔަތްތަކާމެދު އެމީހުންގެ އަމިއްލަ ރައުޔުތައް އެމީހުން ދޭނެއެވެ. ދެންފަހަރު އެމީހުންނަށް އެއާޔަތްތަކާމެދު ރައުޔުތައް ވެއްޖެނަމަ އެމީހުން ޚިލާފު ދެބަސްވާނެއެވެ. ދެން ކޮންމެ ފިރުޤާއެއް ބަހަނާ ޚިލާފުތައް ވެއެވެ. ދެން އެކުވެރިން ކަސްތުރުވާތަފާތުވަނީ ހިނގައިފިއެވެ. އަދި ހިނގައިފި ދެކަސްފިނަމަ އަންހެނުންކަމާ ކިޔާބުވާ ހަމަޖެހޭ ހަރާކާތްތަކެއް ކުރާނެއެވެ..."

އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވި ބަސްފުޅަކީ ކަރަ ޢުމަރު ރުޅިވިއެވެ. އެހެނީ އޭރުގައި ނުވަތަ ޝަރީޢަތު ބާވައިލެއްވި ކަންކަމާގުޅޭގޮތުން މީހާކަން އެނގިއްޖެނަމަ؛ ދެން އާއްމުކޮށް ސަރުކާރުގެ ގޮތާއި ވާހަކަތަކުގައި، އަދި އެހެން ޚަބަރުތަކުން ކަންތައްތަކާއިބެހޭ އެނގިގެންނެވެ. ދެން

ބުނުމުގެ އާދާއި ޤާރިޢުން

އެއާރޕޯޓުގައިވާ އެކަންކަން ދޫކުރު (އެއަރޕޯޓު އިމިގްރޭޝަން) ފަހަނައަޅާ ނުދާނެއެވެ.

އަދި އާރުތަކައް ބޭފުޅުންވޭ ކަންކަމާއިދިމާވާދު އާދާ ޤާރިޚުވުމުޤަބަލަ އާނާގެ ނަޒަރުން އެއާރުތަކާދު (މާނަކަރަފު) ވަޤުރަކުއް ނަރުވުތި ބަޚާއެވެ. ދެން ކަނޑު އިންސާނަކު އަނެކަކު ނުދެކޭ ގަތަކަން އަގައި ދެކުމަން ދެއެވެ. އެއީ ބަޢުޟު ރަނގަޅުގަތަން އެހީތެރިކަން މަސައްކާތްތަކުން، ނުލަތަ އެލްޓްބެލްތެކާއި މައްސަލަތަކުގެ ހަރުންމައްސަ ފުނުމާނަފާ ދުރުގައި ބަރައްބާނާ ހަރުދަނާ އިޚުލާސް އެހީތެރިކަމާއި ނަރޮ ބާއްވައެވެ.

ދެން ކަންތައްތަކުގެ އެހީތެރިކަން އެކުލަވާ ޖަމާއަތް ފުރުސަތު ލޯބީ ހަމައި، ނުލަފަ ބައްދަލު އެއްފަހަރު ނުފޫދުވެރިކަން ސަލާމަތީ ތަފާސް ކަންތައްތަކާ ފުރުސަތު ގޮތަކަށް މާނަކުރުމެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތުގައި އެކަމަށް ދަލީލެއް ނެތްކަމުންނެވެ. ދެން އެހީތެރި މަގުފުރުދި، އާއްމު ދީނީފުޅު މަގުފުރައްދެއެވެ.

އެކަން ސާފުވާ ބައްޕަފާކަމަށް: އިބްން ވަހްބު، ބަކުރުގެ ޙަދީޘް ނަރުއްވި ރިވާޔަތްކުރެއެވެ. ޝާފިޢީއާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ: "ރަޙްމަތްތެރިން (ޤާރިޢުން) ނަމާދުގައި އިބްން ޙަމްދު ދެކެއްވި ހާހުއިވިއެވެ؟"

ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެމެންގެ ދެކޭގޮތުގައި އިޖުތިހާދު ﷲ ގެ ހުކުމްތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ނުބައިވެގެންވާ ކޮންމެ ކަމަކުން. ކާފިރުންނަށް ދުރުވެ، ބާރުއަޅައިގެންވާ އާއްމުތަކެއް އެވެރިންގެ ބުނެ، މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް އެއާއްމުތަކެއް ފުރިހަމައެވެ."

ސަޢީދު ބިން ޖުބައިރު އެކަން ތަފްސީރުކުރައްވާ ވިދާޅުވިއެވެ:

"ހަރޫރީން (ޚަވާރިޖުން) ތަބާވާ މުތަޝާބިހު އާޔަތްތަކުގެ ތެރޭގައި: ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ މިބަސްފުޅުފުޅެވެ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ ދެން އެމީހުން އެއާއެކު (އީމާންކުރަން ބިދުޢަތުކުރާހަމަން ދައްކަން) މިއާޔަތް ކިޔަވައެވެ: ﴿ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾ "ދެން އެމީހުންނަށް ވެރިޔާ ބަދަލާއި ހިލާފަށް ބުރުވަރުގާތަން ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހުން ބުނެއެވެ: "އޭނާ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ! އަދި ކާފިރުވެއްޖެ މިހާރު އަވަސް އެކަލާނގެއާ އެހެން ފަރާތްތައް ހަމަހަމަކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ އެހެން ފަރާތްތައް އެއްވަރުކޮށްފިއްޔާ އާލާގެ ވެރި ބަހާ ޝަރީކުކުރިއެވެ. އެހެންކަމުން މިއިބަ ވެރިންތަކާ ޝަރީކުންތަކާވެ! އަދި އެވެރިންނަށް ހިތަމަނުވައިދެ ބަހަތުވެސްވެއެވެ." ދެން އެމީހުން ނިކަމެތިން، ޖެހޭއަން ޖެހޭ ފުރަތަމަ ގަޑިން ޙާޖަތުކުރައްދަރިއެވެ. އެއްޗި އެމީހުން މިއާޔަތް ބައިވިފަރު އޭގެތަށް ވާހަކަދައްކައިއެވެ."

މިއީ އިބްނު ޢައްބާސް ސަވާލުކުރަން ގެންނެވި ޢަލިއްޔަ ޙަޟްރަތުގެ ވާހަކައެވެ. އެއީ ޤުރުއާން އެކަމަކާމެދު ބަލައިލުމުން ކަންތަކުގެ މާނައާމެދު ޙާލަތުވެ ސުނުދުގެ ސަބަބުން ފަރަޤިގެން ނިކުންނަ ކަންތަކެވެ." މިއެވެ.

28) އަލްފައްރާއު އަބޫ ޔަޢުލާ (458ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(واحتج بقوله ﴿ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون﴾ وظاهر هذا يوجب إكفار أئمة الجور وهذا قولنا. والجواب: أن المراد بتلك اليهود...)[33]

މާނައީ: "ޚަވާރިޖުން الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުން ޙުއްޖަތު ދެއްކިއެވެ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ (ޚަވާރިޖުން ބުނެގެ) މިއާޔަތުގެ ބޮޑުވެރިން ތަކްފީރުކުރަނީ (ޝަރީޢާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ) އަނިޔާވެރި ވެރިން ކާފިރުކުރުމެވެ. އަދި މިއީ އަހަރުމެން މިބުނާ ބަހެވެ.

ޖަވާބަކީ: އެއާޔަތުގެ މުރާދަކީ ޔަހޫދީންނެވެ..." މިއެވެ.

އެހެންކަމުން އިސްލާމްދީނަށް އެކި ބުނުމުގެ ބަސްތަކުން ބައިވަރުވެގެންދިޔައި މިއާއެކު ބޮޑުފާފަކުރާ ނަގައިގެން އެންމެ ކުރިއަށްތިބީ ޚަވާރިޖުން،

---

[33] مسائل الإيمان: ١ / ٢٨١

ބުނުމުގެ އާދަބާއި ޚަވާރިޖުން

ޝަރީޢަތާއި ޚިލާފަށް ވެރިކަންކޮށް ޙުކުމްކުރާ ޚުދު މުޚްތާރު އަނިޔާވެރި ވެރިން -ވަޝަފީ ޑިކްޓޭޓަރުންނާއި، ރަށްވެހިކަން ހަމަޖެހުން އެދުވަސްވީއަށް ޙުކުމްކުރާ ވެރިން- ކާފަރުކުރަން ޙުއްޖަތް ދެއްކިކަމަށެވެ.

އަދި އެއާއެކު ވެރިންނާއި ދާއިރާތަކަށް ޖެހިލުމަކީ ކަމުގައިވުން، އަދި ފާފަވެރިން އުޅޭ ކާރުކޮށް ނަފްސަށް ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުން ޙުކުމްކުރުމުން އެއީން ކާފަރުވުން ވާހަކަ ދައްކާ ޙުކުމްކުރުމުން ކާފަރުކުރިއެވެ.

މިއްޗާއި އަދުގެ ވަރުގަދަކަމަކުވެ!

ދުރުން މިހިރާ ބަސްތަކެއް މިފަދައިންނުވާއިރުކަށް، މިޒަމާނުގައި ރަށުތަ ކުރާމަތިވެގައި ހަވާރިޖުންގެ މަދުކަށާއި އަށަގިދިމުންގެ ރަގުޅު ދިރުމާ، އާދާކަންހުރި މުޖުއްދިދުއްކަމުގައިވާ ސަލްޔިދު ޖުމްޢާ (1386ހ) ޖުރައިނާމުދު އަށްޑާ ދަމުދާގެ އަދިއަށް ރަގުޅުގައި ހިންގައިގެން ތިޔުނު ތަފްސީރުގައި މިއާއުތަމުދު ބަސްތަކައި އެތް ބަސްތަކަށް ނިކަން ބަލާލާމަހުއްޓެވެ!

އެއީ އަންގާ ބަސްތަކާއި އަދި އެހެން އެއްޗެން ބަސްތަކާމުދު ކަޅިގައި ޖެހި ހެއްލުންތެރިވެގެން ނުދިއުމަށްކަމެވެ. އޭރުގެ ހުނަރުވެރިންނާ ސަލާމުންނާއި އަބަކަލުންގެ ފަހުން ދަރިނު ފަދަ ޖެހެންދެން އަދި އެތައް ފުރަތަމަ ދުނިޔޭގެ އިލްމުވެރިންނާއި އޭގެ މިހުރިގެ ބަސްތަކާއި އިޖުމާޢުތަކާ އާއްމުތަކުދު އަށާ، ކެރިގޭ ހަވާރިޖުންގެ ފަހުމު ނަގާ، އެހެން ފުރާމަތީގައި ތަރިކަންގެން އެގޭ ކާރިގައި ޖެހެމުދުތު ސަލާމަތުވާން ޖެހެއެވެ.

ﷲ ތަޢާލާ މިޒުރާއްކޮން ބަލައިލާއްވާ ހެއްލުމާ ގަދަރުވެރިކަމުގެ ބަރަކާތުންނާއި، ހިދާޔަތުގެ އިލްމުންނަށް ޖުރައިތަކުން ފަހުމުވެ އެއްޗެއް މަޑުކުރުން އަދި މިހަކަށް ފުރުމުވެރި ކަރަށްކުރުވާތީ ކަލާއަކަށްއެވެ؟ އޭރުގެ ހެއްތާ ގަދަރުވެރިކަމާއި އަބަކަލުންނަށް އާއްމުގެ މާތަކަށްކާމުދު މަގުފުރުދުގެއިލާކަމަށް ވެވުނީ، އަދި ދުރުން މަޑުކުރުން އަދި އިޚްލާޞްއާއި ޖެހިލުންތަކަށް އެގޭ ބަރަދު ޙިލްމާއި މުސްތަޤިލުކަމެވެ.

◉ ސައްޔިދު ޤުޠުބު (1386ހ) އޭނާގެ ތަފްސީރުގައި ބުނެފައިވަނީ:

(﴿ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون﴾ بهذا الحسم الصارم الجازم. وبهذا التعميم الذي تحمله (من) الشرطية وجملة الجواب . بحيث يخرج من حدود الملابسة والزمان والمكان ، وينطلق حكماً عاماً ، على كل من لم يحكم بما أنزل الله ، في أي جيل ، ومن أي قبيل . والعلة هي التي أسلفنا... هي أن الذي لا يحكم بما أنزل الله ، إنما يرفض ألوهية الله . فالألوهية من خصائصها و من مقتضاها الحاكمية التشريعية . ومن يحكم بغير ما أنزل الله ، يرفض ألوهية الله وخصائصها في جانب ، لنفسه ويدعي هو حق الألوهية وخصائصها في جانب آخر... وماذا يكون الكفر إن لم يكن هو هذا وذاك ؟ وما قيمة دعوى الإيمان أو الإسلام باللسان ، والعمل - وهو أقوى تعبيراً من الكلام ـ ينطق بالكفر أفصح من اللسان ؟!

إن المماحكة في هذا الحكم الصارم الجازم العام الشامل ، لا تعني إلا محاولة التهرب من مواجهة الحقيقة . والتأويل والتأول في مثل هذا الحكم لا يعني إلا محاولة تحريف الكلم عن مواضعه... وليس لهذه المماحكة من قيمة ولا

أثر في صرف حكم الله عمن ينطبق عليهم بالنص الصريح الواضح الأكيد...)[34]

މާނައީ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ މިއިން މިވަނީ ޚައިސަތާކުރުވަނިވި ވަރުގަދަވެގެންވާ ޔަޤީން ބަސްފުޅު އިއްވިގަދިއެވެ! އަދި މިއިން އުވަނީ ޝަރުޠީކާރުގެން ގެންނަ (من) އާއި އެގޭ ޢަމަލުން ހާއްމުވާލައެވެ.

އެއީ އެއްވެސް ބާރަކަށް، އަދި ޒަމާނަކަށް، މަކާނަކަށް އިސްތިސްނާއެއްނެތި އެއިން މުޠުލަގު، ޢާއްމު ޝާމިލު ޙުކުމަކަށް ދަސްތޫރުވެއެވެ. އެއީ اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތުގެ ޙުކުމްނުކުރާ ކާފިރު މީހުންގެ ދަރަޖައަށް. ކާފިރު ޤާޟީއަކީ، ކާފިރު ތަބީޢާއެއްދެވި މީހެއްވިސްނުމުއަށެވެ. އެގޭ ޙާކިމަކީ އަހަރުމެން އިސްވެ ބަޔާންކުރި ގޮތެވެ. އެއީ: اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ މީހާ؛ اللّٰه ގެ އިލާހުވަންތަކަމަށް ދެކޮޅުހަދައިގެން، އުލޫހިއްޔަތަށް ދަޢުވާކުރަނީ އިންކާރުކުރަނީއެވެ!

އެހެނީ އުލޫހިއްޔަތުގެ ޚާއްސަ ސިފަތަކާއި އެއިން ތަޝްރީޢުކުރުމާ ކަނޑައެޅުމުގެ ޙައްގާއި ދަސްތޫރީ ބާރުވެރިކަމެވެ. اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހުކުމްކުރަން ނުކުރާމީހާ، اللّٰه ގެ އުލޫހިއްޔަތާއި ޚާއްޞަ ކަންތަކަށް

[34] في ظلال القرآن: ٢ / ٨٩٨

ދެއިންގާރުކުރަނީއެވެ. އަދި އަނބައްކާޖުން އާޝާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް
އުފުލިއްތަކުގެ ބައްޔާއި ޒާއްބަ ބިރުވެރިއްވާކަމަށް ދައްވާކުރަނީއެވެ!

މިއާއި އެކަށީގެން ކުރުއްކަމުގައި ނުވާނަމަ ދުން ކުރުކަނޑާނި
ކަނޑަވައިހައްޓަވާ! ހިމާނަކަމަށް ނުވަތަ އިސްލާމްކަމަށް ދުރުން ކުރާ
ދައުވާއެއްގައި ހުރި ކަން ބޮޑުދަނޑިއެއްޓަވާ!؟ އޭ ބަސްތެކަނޑުރު
މާގޮތަކަށް ތެއްބީރުކަނދު އަޑަލުން، ކަނޑިއެކަމުގައިވާ ދުވަހަކުރު
މާލަބާބަތެރިކަން ކުރުރުވާކަން ބުނދުއިރުއެވެ!

މިސާލުގޭގެނވާ ޙައްމު ޝަމިލު ފަހިސާލަކަރުވަނިވި ޙަޤީޤަތް ބަޔާމުގައި
ޢަދަލުކަން (އެބަހީ: ކޮޅު ކުރުކަމާއި ބޮޑު ކުރުރުވާ ވަކި ހާލަތެއްކައް
ތަޢުދުކުރުން ގެންނަން) ވާހަކަދައްކާ: ހަޤީޤަތާ ކުރިމަތިލާން ފުރަޙި
ރައްކާވުން މަސައްކަތްކުރުން ނުން އެހެން ކަމެއް ނުނެވެ!

މިފަދަ ބުކުމުގައި ތަޢުލީމުކަން ވާނަ އެނބުރުމަކީ ބަސްތެއް
އެންނަންވާތެރުން ބަދަލުކަން ތަރުޙީބުކުރަން އަޅުން ނުން އެހެންކަމެއް
ނުނެވެ!!

މިފަދައިން ޢަދަލުކަން (އެބަހީ: ޙަބާރިބަންނާއި ސަލާމުނގެ އަޞްރުތައް
ގެނެސް ތަފްސީރުކުރުން އަޅުން) މިގައި އެއްވެސް އަގެއް އަދި އަސަރެއް
ނުވެއެވެ!! އޭ ސާބު ހަޤީން ކަނަވަރު ޙަޤީޤީ ނަތީޖާން އެބަހުކަން

الله ގެ ޙުކުމްތަކުގެ ފުރިގެންވާ ބަރަކާތުން އަނބުރާލަން އެދުމަށްޓަކާ!..." މިއެވެ.

- ދެން ޤަރީބުން އެބަ އާއްމަލަތުން އެކާ ބަލަމާ:

(﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ والتعبير عام ، ليس هناك ما يخصصه ؛ ولكن الوصف الجديد هنا هو « الظالمون.

وهذا الوصف الجديد لا يعني أنها حالة أخرى غير التي سبق الوصف فيها بالكفر . وإنما يعني إضافة صفة أخرى لمن لم يحكم بما أنزل الله . فهو كافر باعتباره رافضاً لألوهية الله - سبحانه ـ واختصاصه بالتشريع لعباده ، وبادعائه هو حق الألوهية بادعائه حق التشريع للناس . وهو ظالم بحمل الناس على شريعة غير شريعة ، الصالحة المصلحة لأحوالهم . فوق ظلمه لنفسه بإيرادها موارد التهلكة ، وتعريضها لعقاب الكفر.

وبتعريض حياة الناس - وهو معهم . للفساد وهذا ما يقتضيه اتحاد المسند إليه وفعل الشرط : ﴿ومن لم يحكم بما أنزل الله﴾... فجواب الشرط الثاني يضاف إلى جواب الشرط الأول ؛ ويعود كلاهما على المسند إليه في فعل

الشرط وهو «من» المطلق العام. وهذا ما يقتضيه اتحاد المسند إليه وفعل الشرط...)[35]

މާނައީ: "﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾
އިޙާރާމުވަސީ ޢާއްމުކޫރާތީވެ. އެބަޖެހޭ ޤާނޫނުތަކާ އެއްކަލެއް ނުވައެވެ!
ނަމަވެސް މިތަނުގައި އާ ބިލާދެއް އަދިއެވެ. އެއީ އަސާސީވެރިން ކަމުގައިވާ
ބިލާދެވެ. މި އާ ބިލާ އަދިވާ އާގު މާނައަކީ ކުރިން ބިލާކުރާފުން
ކާފަރުވެނަކަމަށްވާ ބާރަތް ފިޔަވައި އެހެން ބާރުތަކެއް ވާހަކައެއް ނުނުވެ!
ނަމަވެސް އެއީ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ މީހުންނަށް އެހެން
އިބާރު ބިލާއެއް އިބާރާތީއެވެ.

އެގޮތުން އަންނާއަޔާ ﷲ ތަޢާލާގެ އިޤުރާރުވަންތަކަށް، އަދި އެކަލާނގެ
ރަސޫލުންނަށް ޝަރީޢަތުގެ ފުރިހަމަކަން ދަށުވާފައި، އަދި އަމިއްލަ
ނަފްސަށް އިޤުރާރުވަންތަކުގެ ޙައްޤެއް ކަމުގައިވާ މިސާލުތަކުން ޝަރީޢަތު
ކަނޑައެޅުމުގެ ޙައްޤެއް ދަރަނިވަރާ މިއަށްކަމުގައިވުން ކާފަރުކަމެވެ!

އަދި މިސާލުތަކުގެ ފަހު ޙައްބާގެ ޝަރީޢަތް، އެހުރިގެ ޙާލަތްތަކަކަށް އަންމަ
އެކަށީގެންވާ ބާރުޖު މަސްދަރުތަކާ ޝަރީޢަތް ފުރަތަމަ އެހެން ޝަރީޢަތެއް
މިސާލުތަކަށް ޤަޢިދާތުން އަންނަކާ އަސާސްވެރިއެކެވެ!

[35] في ظلال القرآن: ٢ / ٩٠٠

އެއީ އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ހަވާލުގެ ތެރެއަށް ވައްޓާލުމުގެ އިތުރުން
އޭގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ކާފިރުގެ ޒުލުމުވެރިން ހުރުމެވެ، ފާސިގުންނަކީ
އޭނާގެވެސް ދިރިއުޅުން ފަސާދަކުރަން ހުރަސްއަޅަމުން! މިއީ މުސްނަދު
އިތުރުވި އާއި ޝަރީޢަތާއި ފިޔަވައި އެހެން ނިޒާމަކާ ތަބާވާނަމަ ވެއެވެ." ވިއެވެ.

- ތިންވަނަ އާޔަތުގައި އޭނާ ބުނެދޭ:

(﴿ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الفاسقون﴾. والنص هنا كذلك على عمومه وإطلاقه وصفة الفسق تضاف إلى صفتي الكفر والظلم من قبل. وليست تعني قوماً جدداً ولا حالة جديدة منفصلة عن الحالة الأولى. إنما هي صفة زائدة على الصفتين قبلها، لاصقة بمن لم يحكم بما أنزل الله من أي جيل، ومن أي قبيل. الكفر برفض ألوهية الله ممثلاً هذا في رفض شريعته. والظلم بحمل الناس على غير شريعة الله وإشاعة الفساد في حياتهم. والفسق بالخروج عن منهج الله واتباع غير طريقه... فهي صفات يتضمنها الفعل الأول، وتنطبق جميعها على الفاعل. ويبوء بها جميعاً دون تفريق...)[36]

---

[36] في ظلال القرآن: ٢ / ٩٠١

މާނައީ: "﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ﴾

މިނަށްބުވެސް ހަމަ ވަނީ (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން) ހުކުމްކުރުން ބާއްމުކަން

މުޖުތަމަޢުގައި ތަންފީޒުކުރެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގެ ބުރަފުށް ހިންގުމަށް ހުށަހެޅޭ

އަނިޔާވެރިކަމުގެ ދަރުބާރަކުން އިޖުރާއަތުތަކެއްނުކުރެވޭ. އާ ބަޔަކުގެ ވަކިކަމެއް،

އަދި ފުރަތަމަ ބާރުބާ ވަކިކުރާ އެއްޗެއް ބާރުތަކެއްގެ ވަކިކަމެއް ނުކުރެވޭ!

ނަމަވެސް އިސްލާމީ ދަރުބާރުގެ މައްޗަށް އިޖުރާ އެއްޗެއް ބާރުއަޅާލެވޭ.

ﷲ ބާރުބޭލުމަށް ގާނޫނު ޤާނޫނުއަސާސީ ހަމަޖެހި ޤާނޫނު ޖާރީކުރެއް،

އަދި ޤާނޫނު ޤަބޫލުކުރާ މުޖުތަމަޢުގެ އަމިއްލަ ވެރިކަމާ ގާނޫނު.

ﷲ ގެ އަޙްކާމުތަކަށް ދެކޮޅުހަދާ އިންސާނުންގެ މުޖުތަމަޢު

ޤަވާޢިދުތަކެއްގެ ދަށުގައި ދާއިރާތަކުގެ ޝަރީޢަތް ދެކޮޅުހަދާ އިންސާނުންގެ ގާނޫނުތަކެވެ.

އަދި އަސާސީ ގާނޫނަކީ ހަމަވެރިކަން ﷲ ގެ ޝަރީޢަތް ތަންފީޒު އެއްޗެއް

ޝަރީޢަތުގެ މިންވަރަކަށް ޤަވާޢިދު، އެކިއެކި ދާއިރާތަކުގައި ފަސާދަ

ފެތުރިގެންދެއެވެ. އަދި ދީނުގެ ހަމަތަކާއި ޙަޤީގީ ﷲ ގެ ޙަޤީގަތް ބަލާ،

އެކަކުގެ ވަރު ދުރުވެއްޖެ އެއްޗެއް ވަގުތުން ފަސާދަވެގެންދެއެވެ.

މިގޮތަށް ބާރުތަކަކަށްވުރެ ދުރަކަށް އެކަމަ ހަވާލުކުރާ ޝާމިލުވާ، އަދި

އެގޮތަށް ބާރުތަކެއް ހަރުހާ މިހާރު މައްޗަށް ދުނިޔޭގެ، އަމަލުތަ

ދުރަކުރަމަށް ތަރުތީބާ ބާރުތަކަކެވެ." މިއެވެ.

◉ އަދިވެސް ވާހަކަ ނިންމާލަމުން އޭނާ ބުންޏެވެ:

(والذين لا يحكمون بما أنزل الله هم الكافرون الظالمون الفاسقون . والذين لا يقبلون حكم الله من المحكومين ما هم بمؤمنين• إن هذه القضية يجب أن تكون واضحة وحاسمة في ضمير المسلم ؛ وألا يتردد في تطبيقها على واقع الناس في زمانه ؛ والتسليم بمقتضى هذه الحقيقة ونتيجة هذا التطبيق على الأعداء والأصدقاء!)[37]

މާނައީ: " ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ މީހުންނަކީ ކާފިރުންނެވެ. އަނިޔާވެރިންނެވެ. ފާސިޤުންނެވެ. އަދި ޙުކުމްކުރެވޭ މީހުންގެ ތެރެއިން ﷲ ގެ ޙުކުމް ގަބޫލު ނުކުރާ މީހުންނަކީ މުއުމިނުންނެއް ނޫނެވެ.

މުސްލިމައަގާ ޟަމީރުގައި މިޤަޟިއްޔާ ވަރަށް ސާފުކޮށް ފައިސަލާކޮށް ހަޤީންކޮށްވާން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ޒަމާނުގެ މީސްތަކުންގެ ބާރަކާއި ވާޤިޢުގެ މައްޗަށް ތަޠުބީޤުކުރުމުގައި ދުޝްމަނުންނާއި ރަހުމަތްތެރިންނަށް ފަސްޖެހިގެން ނުވާނެއެވެ!

---

[37] في ظلال القرآن: ٢ / 905

އަދި މިބަޔާތްތަކަށް ތާއީދުކުރާ ގޮތަށް އެއްބަސްވެ، އަދި ޢަދުއްވުންނާއި ތަރުހަބަރިންގެ މައްޗަށްވެސް މިކަން ތަޠުބީޤުކުރުން ތަންފީޛުކުރުމުގެން ނިކުންނަ ނަތީޖާއަކީ ފަސާދަވެގެން ނުވާނެއެވެ." މިއެވެ.

މިޒަމާނުގައި ޚާރާ އެބުނާ އެއްކޮށް ތިބާއަން އެނގޭނެތޯ؟

އެބުނަކީ ﷲ ގެ ރަސޫލުން ރަސޫލު ނުބައިކޮށްފީއެވެ، އޭނާ އެނގި ގޮތަށް މުޖުތަމަޢުގެ ތަރުހަބަރުން ބޭފުޅުން ތަޢުރީފުކުރެއްވީ ނިކަމެ، އޭނާގެ ތަރުހަބަރިންނާއި މުޖުތަމަޢުގެ މައްޗަށް އެކަން ތަންފީޛުކުރުން، ﷲ ގެ ދީނާ ހިލާފުން ރަސޫލާ މީހުން ނާރަހަރާނަން ދެކެއެވެ.

އެކަރަކުން އުއްމަތުގެ ސަލަފުންނާއި ތަބާވެރި އިޖުމާޢުގައިން މިއާޔަތްތަކުގައި ދީއްޔާތަށް އެއްބަސްވެ ވާޖިބާއެކަން ޢިލްމީގޮތުން ޝަރުޢީގޮތުން، މާތްވެގެންނާއި ސަހާބީންނާއި ތާބިޢީންގެ ބަސްތަކާ އެއްބަސްވެ އަނގައިންނޭ، އަދި ބާރިޔާ ދިރިޔާއިރުން ދެއްކެވީ ބަނޑަށްވެއްޖެވެއް ލޯބިވަން އެއްޔަރާއި، އޭނާގެ ބަސްކަށް މިޒަރުވުން ގޮސް ނިސްބަތެއްވެ. މިވަރަށްތަކާ ހާލަތު ގަބުލުން ހަވާރިޖުންގެ ވަރަށް އަޅާޔާތާއީ ގޮތުގެ ހިފާހަތަކުގެ ސަލަފުންގެ ބޭފުޅުން.

އަޖަބުން ހަވާރިޖުން ފަސް ބުރުޖަށް ޢަދަދުތަކުން ބޯހި އެއްޗެހިއާ ސަލަފު ބަޔަކު އެއްވަސް އަޅުދީބަލާގެ ކަނޑައަޅިގެންވާ ނަހަރަވާލާހަށް. ހަމަ އެ ބަހުން މިނާވަސް ދީނަށް، މިނާގެ އަދުއްލު ފުރުމަށް ބަޔަހުގެ މައްޗަކަށް

އުފަނީ އެވާނަކަށް، އަދި މުޖުތަމަޢުގައި ހާލަތުތަކުން ބިންގާއަޅާދީ މަގުސަދުފުޅެވެ.

ހައްޤު ހޮދަން އުޅޭ ސުންނަތުގެ އަޅާ މިހިރަ ހާމުއިޝާރާއިރު ފޮނި ވިއަ ބަސްމަގާދު ހުއްޓުމަށްޓަކައި ނުރަނގަޅުކަމެވެ! އަދި ބައްޕާއި ބާރުތު އައިއްސަށް ވަސްވާސްތަކުން ދިރިއުޅޭ އިހުއްސާ ބަޔަކުމީހުންނަށްޓަކައެވެ. ބާރުތަކާ ހޮސްއަކަށް ސަރުކާރު ބާރުތަކުގެ ދިރިއުޅޭ ބަޔަކުމީހުންނެވެ އައްޔަތް ނުނުވެ. އެކަމު ބައްޔެވިގެންވާ އެކަން ޖަމާޢަތުގެ ޖަމާޢަތް، ބާރު ބަސްމަގާއްވަސް ހުވަވިގެންވާ ގެނަ ދިރިއުޅޭ އެކަނބަލުން ފަރާތުގެ ތަރުބިއްޔަތު ބަޔަކުމީހުންނާއި ދިރިއުޅޭ މަގުފުރަދަމައެވެ.

ﷲ ތަޢާލާ އެވިހަކަން އިޚުލާސް މިންވަރަށް ދެއްވާ، އަދި އެއްމެހާ ރަހުމަތްތަކާ ޤަބޫލުކުރާ ބާރުތަކުގެ މަގަށް މަގުދައްކަވައިދީ މިހާރަށް ފުރިހަމަ ފުރިހަމަ މަގުފުރަދަމައި ބަހަދު ފާޅުވަންތުން ވިދާޅުވުމަ ބަސްފުޅުތަކުގައި ދޫކޮށްލައި ބިރު ބާރުފުޅާއި ނަބީއްޔާ އެކަމަށް ފަރާތްތަކެވެ.

ދެންފަހެ ސަބަބުންނާއި ޝަހީދުންނާއި، އޭގެ ފަހުން އެޅި ޒުރިއްޔަތުންނަކީ އުޅުއްވި އިމާމުންނާއި ސަލަފުންނާއި އެހެން މިސްކީނުން މުޖާހިދުންގައި ފާޅުވި ބަހަދު ފާޅުވަންތުން ވިދާޅުވުމަ ބަސްފުޅުތަކުގައި ދޫކޮށްލައި ބިރު ދަނޑި ކަނޑާލެވޭ؟! ދީލަތިކަމާއި ހަމައަކަށް ދާންދާން ދުވަހުން ގޮތަށް

ﷲ ބަރަކާތުގެ ހައްޤު މިހާރު ޢަމަލުކުރެވި ފުރުޞަތު

ވަންހަނާވެގެންވީހެއްޔޭ!؟ ޤުރުއާނުގެ އާޔަތްތަކުގައި، އަދި ޙަދީޘާއި ދުޢާ
ކަމުގައި ބާރުވެރިކަމާ ޤުރުއާނުތަކުގައި މުޅިން ރޫޙުބަލި ބަލިކަށި މާނައެއް
ނަގައިގެން އެންމެން އެނބުރިހެއްޔޭ!؟ الله ގެ ރަސޫލާ އަބަދުވެސްނަސް
ބަޔާނާއި ދަލީލާ، އަދި ޤުރުއާނުގައިވެސް އަބަދުވެސްނަން ބަލައިގަން
ފުރުޞަތުދީ ސަލާމާން، އަދި އާރޯ ބަރަކާތްތެރިވެ އިސްލާމްގައި
ވަރަށް ރަނގަޅު ޤުރުއާނުގެ ބަރަކަތުން ދީނުން އަޅުކަން ކުރުމުގައި
މުރިޓި ބަލާސިރާތް ކަނޑައިގެން ނުވަތަ ދީނުން އަޅުކަން ކުރުމަށް
ޓަކާ ހަދައިގެން އެނބުރި ބަސްބަލައި އެއްމަޤާމު އަޑުއަހަންބޭ އިސްލާމްކަމުގައި
އިސްލާމް އަޑުއަހައި، އިސްލާމްގައި، ސިޔާސީ އަމިއްލަ ޢަޤީދާއި، އަދި
އިބަދަތުގައި އަނބިދަރި އަނބިން ބަލައިގެން ހުއްޓުވިގެން، ކުޑަކަމަށް ޢަދަދުން ގެ
މަޖިލީހުގެ ދަރިފުޅު އަޑުއަހައިގެން ހަމައެކަނިވީހޭ!؟ މުޅި ކުރިއަށް ނުދެވި
ދާނީމުސްލިމް ނުކުރުމަށް ބަލައިގަތް ހުއްޓާލެއްވޭ!؟

ގެ ބޭއިން ޤުރުއާނުގެ ޤުރުއާނާ ޤުރުއާނުގެ ބޭނުންތަކުން ޝަރީޢަތް މިކަހަލަ
ސަރުކާރުގެ އަޖުރާ އަދި އިބާދަތް ބައި ބަރަކާތްތަކުގައި ވާހަކަ ނަހީރާތުގައި،
އެކަމު ބަރަކާތްތެރިވާ ހުރިހާ އަދި ކުރުވުމާ، ނުވަތަ މިސާލު މީހާ
ޢިލްމުބާރު ބަލާތަކުގައިވާ! މީހާއަކު ދީނީގައި ސަރުކާރުގެ އަޚްލާޤު
އަހުލުވެރިވާ ކަމަކާއި، ސަރުކާރުން އިޙްސާނާ ބަލައިގެން މުސްލިމުންގެ
ފިކުރުތަކުން ހަސަދަވެރި، ފިޤްހީ ފިކުރު މުސްލިމުންނާއި، އަދި ޤުރުއާން ކޮންމެ
މުސްލިމުންގެ ބަރާބަރު ހަސަދަވެރި، ޙަޤީޤީ މުސަލްމާނާ ކުރިއަށް ދަރިވަރުންނާ

ކަމެއްކަމަށްވެސް އަދި އޭ ނިސްބަތެއްކަމަށްވެސް ނޫނުގެ މައްޗަށް
ހުރި ހިތާމައާއި ބޫޖެހިލަމެވެ!

އެހެންކަމުން މިވާހަކަތަކުން ބަޔާންވެގެން ދިޔައީ ބުރްދުގެ އާއަތާއި އޭގެ
ބައްދު ތަފްސީރަން ސަރަހައްދުގެ އަޤީދާތަކަން ރުޖޫޢުވެވުނުތީ، އަދި
ޤުރުއާނުގައިވާ މުޅިއަދު ދީލައި މުޝްރިކުން އާއްމުކަމެއް ސާބިތު
ބަޔާނަ ނަމައްޗެ ގޮތުގައި އެބާގެ ނިސްބަތެއް އައިލާވެ ގޮތަށް
ހިތްޖެހުން ހަމައިގަ ރައްދާއި ފުރުމަތު އިގުރާރުކުރުން އަނބުރާ ހޯދުމަށް
ހަވާރިޖުން ފުރަރިޖުން މިއަދާ ހަމައަށްވެސް ތަބާވި އެކި ދިނި ފިތުނަތަކުގައި
އަނބުރާ އެހާއްގައިހާމެވެ. އެހެންކަމުން ބައްޔާ ހަމަ މިހާ، الله ތަޢާލާ
ކައުނުގެ ސުނުނަތް ހިނގަވާ ގޮތް ދެނެގަތުން، ތާރީޚުގައި މާތްވިދިދަ ތަފާތު
ފިރުގާތަށް ވައްޓަފާތުން ވަގުތުކަށް ވާނަ، އެއިން ސަލާމަތްވާން މަސައްކަތް
ކުރަން ޖެހެއެވެ.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى

يوم الدين.